

**КОМРАТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
КОМРАТСКИ ДЪРЖАВЕН УНИВЕРСИТЕТ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN COMRAT**

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ,
ПОСВЯЩЕННАЯ ДНЮ СЛАВЯНСКОЙ
ПИСЬМЕННОСТИ**

**«ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ СЛАВЯНСКИХ И
ДРУГИХ ЯЗЫКОВ И ЛИТЕРАТУР В КОНТЕКСТЕ
ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ В РМ»**

20 мая 2022 г.

КОМРАТ, 2022

Главный редактор и составитель: Бойкова Л.В., доктор фил. наук, доц. КГУ

Члены редколлегии:

Раковчена Т.И., доктор пед. наук, доцент КГУ

Яниогло М.А., доктор пед. наук, доцент КГУ

Митителу О.Г., доктор филологических наук, доцент КГУ

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

"Функционирование славянских и других языков и литератур в контексте языковой ситуации в РМ", научно-практическая конференция (2022 ; Комрат). Международная научно-практическая конференция, посвященная дню славянской письменности "Функционирование славянских и других языков и литератур в контексте языковой ситуации в РМ", 20 мая 2022 г. / главный редактор и составитель: Бойкова Л. В. – Комрат : Б. и., 2022 (A&V Poligraf). – 128 р. : fig., tab.

Antetit.: Комрат. гос. ун-т. – Texte : lb. rom., engl., bulg. etc. – Rez.: lb. rom., engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – 10 ex.

ISBN 978-9975-83-228-1.

082=00

Ф 947

© Комратский государственный университет

СОДЕРЖАНИЕ

ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ Doncheva Julia Georgieva	5
HE EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION IN SOCIAL AND CIVIC COMPETENCES, PREREQUISITE FOR SOCIAL WELL-BEING Neli Krasteva	15
НРАВСТВЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ «СТАНЦИОННЫЙ СМОТРИТЕЛЬ» А.С. ПУШКИНА И «ТЕЛЕГРАММА» К.Г. ПАУСТОВСКОГО Ангели Ирина, Бойкова Лариса	21
ОБЗОР НА ИЗТЪКНАТИ БЕСАРАБСКИ БЪЛГАРИ Арнаут Олга	26
РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В УСТНОЙ РЕЧИ Балова Наталья, Бойкова Лариса	33
РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ ИНТЕРАКТИВНЫМИ МЕТОДАМИ (РАБОТА НАД ПРОЕКТОМ) В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ V-IX КЛАССАХ Бойкова Лариса	38
СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМАТИКА В РАССКАЗАХ А.И.КУПРИНА «ГРАНАТОВЫЙ БРАСЛЕТ» И «ОЛЕСЯ» Борган Инна, Бойкова Лариса	43
INFLUENȚE DIN PARTEA CULTURILOR LATINĂ, POLONĂ ÎN OPERELE CRONICARILOR MOLDOVENI: GRIGORE URECHE, MIRON COSTIN Mititelu Oxana	48
DOGMA TOTALITARISTĂ CA SUPREMAȚIE A IDEOLOGICULUI ASUPRA ESTETICULUI Mititelu Oxana	57
REPERE TEORETICO- МЕТОДОЛОГИЧЕ PRIVIND UTILIZAREA МЕТОДЕЛОР DIDACTICE INTERACTIVE Momcea Vera, Ianioglo Maria	63
FORMAREA COMPETENȚEIDE PRONUNȚARE ÎN LIMBA ROMÂNĂ CA LIMBĂ A DOUA (INSTIUIȚII DE EDUCAȚIE TIMPURIE) Mutcoglo Galina	69
ИНТЕРАКТИВНИТЕ МЕТОДИ КАТО СРЕДСТВО	73

ЗА РАЗВИТИЕ НА КОМУНИКАТИВНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ
Пасларь Татьяна

ВОСПИТАТЕЛНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ НАРОДНОГО ТАНЦА В КОНТЕКСТЕ
КУРРИКУЛУМНОГО СОДЕРЖАНИЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ
Савастин Михаил, Яниогло Мария

ДИФУЗИЯ НА ЛИНГВОКУЛТУРНИЯ КОМПОНЕНТ В ОБУЧЕНИЕТО В
МНОГОЕЗИЧНА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА И КОНКРЕТНИ ПРОЯВЛЕНИЯ В
ПРОЦЕСА НА ОБУЧЕНИЕ
Стоева Альона

РУССКИЙ ЯЗЫК – КРУПНЕЙШИЙ ЯЗЫК В МИРЕ И ЕГО МЕСТО СРЕДИ
ДРУГИХ ЯЗЫКОВ
Тасмалы Ольга

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПНОТО СТАНОВИЩЕ В
ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В УСЛОВИЯТА НА МНОГОЕЗИЧИЕ В
РЕПУБЛИКА МОЛДОВА
Флокосу Лариса

БЕСАРАБСКИТЕ БЪЛГАРИ И БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО
ОСВОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕНИЕ
Христов Иво

ВЛИЯНИЕТО НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ НАГЛАСИ ВЪРХУ ПРОЦЕСА НА
ПОЛИТИЧЕСКА СОЦИАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НАСТОЯЩЕТО
ВРЕМЕ
Чирков Евгений, Балтаков Андрей, Кывыржик Ирина

РЕГИОНАЛНИЯТ ФАКТОР ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПОЛИТИЧЕСКАТА
КУЛТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО НА МОЛДОВА
Чирков Евгений, Балтаков Андрей, Кывыржик Ирина

УДК 37.091.2

Doncheva Julia Georgieva,

Prof. PhD, DSc

Faculty of Natural Science and Education

'Angel Kanchev' University of Ruse,

Ruse city, Bulgaria

E-mail: jdoncheva@uni-ruse.bg

ORCID ID: 0000-0003-3148-3220

ПРИОБЩАВАЩОТО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ

– СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ

Abstract: In Bulgaria, on 4 November 2015, the Ordinance on Inclusive Education was adopted, which “regulates the public relations related to the provision of inclusive education for children and students in the system of pre-school and school education, as well as the activity of the institutions in this system. providing sub-rap for personal development of children and students”.

Key words: Ordinance on Inclusive Education, process of awareness, acceptance and support of the individuality, child or student, community life.

INTRODUCTION

Education has the power to reproduce existing inequalities and practices of exclusion in society. In order to stop this process, it is necessary to start with education. In the beginning, internationally, inclusive education as a philosophy was focused entirely on children with disabilities. In addition to disability, gender, ethnicity, language, socio-economic status, and many others are added to the reasons for exclusion. Until recently, the thesis was maintained that children with special needs should be categorized and educated separately, according to their disabilities, because of the existing notions that physical and mental data are measurable and fixed. And also that people with disabilities should not be with others.

This is how the disability model emerges, which is a tool that includes a definition of disability and serves as a starting point for developing policies and services aimed at this group of people. The disability model also reflects the ways in which society allows or restricts their equal access and participation. A common criticism of disability patterns is that they are too

one-sided and detached from reality. There are different models of disability, the most discussed being the medical model and the social model. Throughout most of the twentieth century, the medical model has been at the forefront. He is currently the most criticized. According to him, generally speaking, the person is injured and the problem is in him, caused by physical, sensory or mental impairment. The solution to the problem is an intervention provided and controlled by professionals. It must control or eliminate the negative effects of the damage. In other words, to try to "normalize" the person, to bring him back to normal. It is expected to change in order to adapt to the environment, not the other way around.

EXPOSITION

In Bulgaria, after 1950, special homes for children with disabilities, left by their parents to specialized care, began to open en masse. Built away from the eyes of the community, these are institutions that adhere to the principles of the medical model, according to which children with disabilities should be left in the care of specialists. The medical model works with very clear diagnoses and categories. This clarity is one of the reasons it has remained popular for so long. The model focuses on the observable and measurable, on the physical and organic aspects of the disability. It misses the psychological aspect and the subjective experiences of people with disabilities, as well as environmental factors. Segregation has become the norm in education for decades to come.

Criticism of the medical model leads to the creation of a social one. Its creators include people with disabilities, as well as activists for their rights. According to the social model, the environment and public attitudes do not allow people with disabilities equal access and participation. This means that the problem is not in the individual, but in the environment, and it is the one that needs to change in order to adapt to the individual, not the other way around, as in the medical model.

The social model divides three categories of barriers to people with disabilities: attitudes, environment and institutions. The first type of barriers are related to attitudes: fear, ignorance, and low expectations of people with disabilities. This includes all forms of prejudice, stereotypes and discrimination. The second category is related to the environment: physical inaccessibility to public spaces, public buildings or transport. The third category includes the so-called barriers on the part of the institutions. When people with disabilities are prevented from exercising their basic rights - attending school or employment, there is talk of legal discrimination. Although more humanistic, this model has also been criticized for its one-

sidedness. Its main disadvantage is that it focuses excessively on the environment and ignores the specifics of each injury. By topic we can indicate the publications of: Doncheva, 2017; Ivanova, 2020, Neminska, 2015 and others.

Roma schools, from the last century, are another form of educational segregation. In the second half of the 1940s, Roma children began to attend school en masse in the schools newly built for them, in every large neighborhood/neighborhood. In these general education schools, the students are mostly of Roma origin (usually over 50%). According to data from 2001, there are 60 primary, 350 primary and 9 secondary general Roma schools on the territory of Bulgaria. They were located in villages with a predominantly Roma population, and in the Roma neighborhoods of smaller cities and in the ghettos in cities such as Sofia, Plovdiv, Stara Zagora and Ruse.

From about 1940 to 1960, during these first twenty years, the new "Roma" schools carried out their activities successfully: educating not only Roma children but also their parents (as part of evening classes). Thanks to their good work, the level of education of the Roma is for the first time close to that of the other ethnic groups in the country.

After the success of the first years of Roma education, the schools in which they study are declining, leading to extreme marginalization. The material base is worse than in other general education schools, there are no gyms, specialized classrooms in various subjects, and sometimes the rooms lack even blackboards and chalks. The quality of teaching is at a lower level, the criteria and requirements for students are greatly reduced. These schools deprived Roma children of contact with Bulgarian children and in fact laid the foundations for the segregation of the Roma community from an early age. Teachers in most cases were less qualified and without motivation to work. Often the children in these schools remain illiterate even after completing 4th, 5th or even 8th grade. In 1990, the Ministry of Education and Science (MES), together with representatives of the non-governmental sector, began work on the desegregation of Roma schools and overcoming their status as the most backward. In his publication "Why is the integration of the Bulgarian Roma stalling?", The author Yosif Nunev writes the following: "It is known that both knowledge and cultivated intellectual skills and abilities are related to the accumulation of facts, information and skills that young people acquire both in the first round of socialization - the family and in educational institutions - kindergarten, school, university, staff, informal meetings, circles and so called The vast majority of Roma children grow up in families with a limited resource of knowledge about different areas of life and a limited range of cultivated intellectual abilities, acquired by important relatives and friends. This leads to their one-sided socialization (they acquire the

ability to survive in the difficult conditions of living in their own living space), as a result of which most of them suffer from a lack of basic knowledge in a number of areas of life during their conscious life. Unilateral socialization, in turn, leads to a number of limitations that make the life of modern man much more difficult and limited in a particular socio-cultural environment. This is the fate of several hundred thousand Roma living in the conditions of the socio-cultural stigma in the modern Roma neighborhood.” (Italics by the author YN) (Nunev, J., 2018, p. 233).

It is a proven fact that children from families with low socio-economic status have behavioral difficulties related to learning twice as often as other peers. Also, the socio-economic status of the mother is directly related to the levels of concentration, motivation and willingness to cooperate in her child's school. 29.3% of children dropped out of primary school and 27% of junior high school dropouts due to poverty. The main obstacles created by the unfavorable economic situation in the families of children, both from the Bulgarian ethnic group and from the Turkish and Roma minorities, are the inability to provide the necessary teaching aids and appropriate clothing. The need for these children to work or raise their younger siblings is also one of the leading reasons for not attending school. "Every Bulgarian citizen has the right to education, but unfortunately many children do not have access to quality education and are victims of segregation. They are often vulnerable, belonging to: those individuals and groups of people who are limited in their participation in social life and the use of social parva. Vulnerable groups fail to access or take advantage of the opportunities offered by society and the economy and fall victim to or at risk of marginalization and social exclusion. The reasons for this are different and varied, such as: living in extreme poverty or low income and material deprivation; social and psychological factors; inaccessible environment; health and age problems; lack or insufficient social skills and education; prejudice-based attitude; lack, limited access or inadequate services, etc. (White book 2009).

Civil rights movements and accumulating information about the harms of segregated education have shaken the status quo. Inclusive education is an ongoing challenge for most countries in different parts of the world. It is part of the pursuit of fundamental human rights and is strongly supported by the 1994 Salamanca Declaration on the Education of Children with Special Educational Needs. Recognizing the right to education as a fundamental human right, the declaration calls for the establishment of inclusive general education schools. They are the most effective way to combat discrimination, create an inclusive society and guarantee access to education for all.

In Bulgaria, on 4 November 2015, the Ordinance on Inclusive Education was adopted, which “regulates the public relations related to the provision of inclusive education for children and students in the system of pre-school and school education, as well as the activity of the institutions in this system. providing sub-rap for personal development of children and students”. Des already according to the Ordinance on Inclusive Education Art. 3 (1), in force since 27. 12. 2019 “Inclusive education is a process of awareness, acceptance and support of the individuality of each child or student and the diversity of needs of all children and students through activation and the inclusion of resources aimed at removing barriers to learning and learning and creating opportunities for the development and participation of children and students in all aspects of community life.”

For Bulgaria, the Public Education Act of 1891 for the first time deals with the education of children with physical or mental disabilities. In practice, the provisions of the law began to be realized after a number of years, thanks to enterprising specialists in medicine and pedagogy. "Progressive humanitarian thought has long linked its hopes for the renewal of society through scientific and political enlightenment, which will guarantee the freedom, life and dignity of the people. The idea of inclusion arose in the context of large-scale changes in the understanding of the value, rights and dignity of man, the policies, mechanisms and social changes that determine his status and prosperity. This idea is an opportunity to rethink the challenges of social, moral and economic nature, aimed at ensuring equality of people in terms of gender, race, nationality, ethnicity, religion and disability of different nature.

In this context, the current understanding of the importance of human dignity is built on a series of social theories and documents that place man at the heart of policies to guarantee his freedom and human rights. The idea of human rights elevates man, his overall development as a free and responsible person, the protection of his life and dignity as the most important value and goal in modern society. The new doctrine of man requires a change in education, a serious challenge for which is to overcome inequalities and achieve social justice, which provides opportunities for millions of people to expand their choices for realization, to make their lives meaningful, to preserve their dignity, to be able to participate fully in the economic, social and cultural life of their communities. (Ivanova, G., 2015, pp. 5 - 6).

In this regard, only the following concepts will be marked here - Inclusive education, Inclusive pedagogy and Inclusive society.

INCLUSIVE EDUCATION - The difference is wealth. Perspective or paradigm. The three key topics: 1) Understanding, making sense of what has been learned. 2) Understanding social justice. 3) Becoming an active professional.

INCLUSIVE PEDAGOGY -

Rejects:

- The idea that children have fixed opportunities.
- That children's current learning can predict their future "Potential".
- That intelligence can be determined by tests based on logical or mathematical skills.

Instead, inclusive pedagogy argues:

- The capacity of each child to learn changes.
- What the teacher chooses to do (or not do) in present, may change the child's capacity to learn in future.
- Nothing is neutral.

INCLUSIVE SOCIETY - I, the Environment, Do things for one ⇔ Social inclusion.

Education is an important moment in the life of each of us. As is well known, in every society there is a group of people whose status, opportunities for development and training require special conditions. The fact is that integration, inclusion, is associated with the process of socialization. In the context of inclusive education, integration, inclusion, socialization and adaptation can be seen as processes of adaptation of the child's personality in the conditions of kindergarten and school, and social adaptation is a process of active adaptation to the changing environment with the help of various social means. From this can be deduced the following interventions by degrees, discussed in detail in the book below. Intervention by degrees:

- Orientation towards prevention.
- Accepting people with disabilities and offering the same conditions as for all other citizens.
- Deinstitutionalization, introduction into society.
- Changing systems, not people.
- Above all, we are "people", not "disabled".
- Expanding the teaching methods to meet the needs of the diversity of types of learners.
- Cooperation between general and special pedagogues.
- Group work, schedule, negotiation, visual support.
- Differentiated and individualized approach in teaching the teaching material and behavior management.
- Extended time.

- Modifications and adaptations in the teaching material and the learning process.
- Individual plans, fully tailored to the child.

Inclusive education is seen as a process that seeks to eliminate all forms of segregation and discrimination. To cover vulnerable and isolated for one reason or another children and students. To encourage and promote the participation of all in the educational process. (Voinohovska, 2020)

Inclusion is the reorganization of policies, practices and culture in Bulgarian education so that it can meet the diverse educational needs of learners, encouraging them to participate actively.

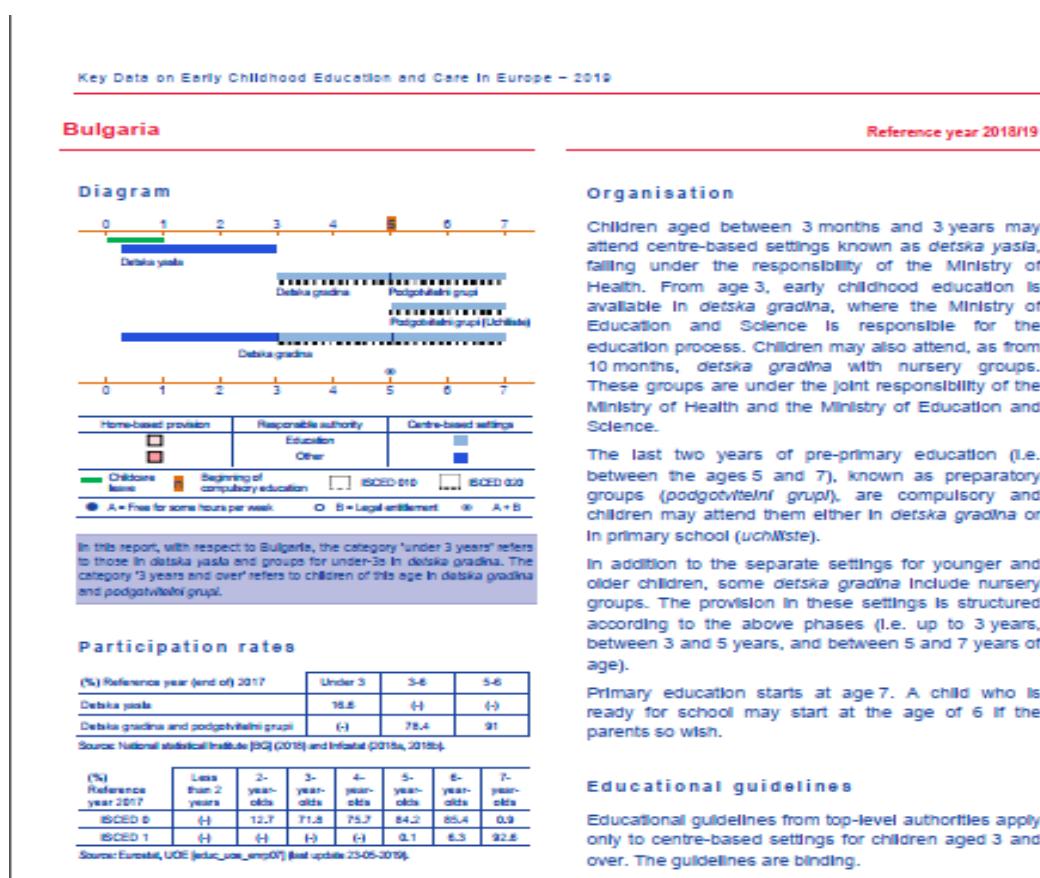
It should be noted here that children who do not have established problems also need a supportive, stimulating learning and learning environment. Its creation is among the main priorities of the educational institutions in the field of both world and Bulgarian education.

Early Childhood Education and Care (ECEC) is perceived as the basis for the overall development of an individual. For this reason, in May 2019, the EC published “Recommendations for High Quality Early Childhood Education and Care Systems” (OJ C 189, 5.6.2019, p. 4-14) The topic is also subject to in-depth interpretation in the EC Report from 2019 on the topic: “Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe”. Edition, European Commission, Eurydice Report).

On 1 January 2017, 31 million children under the age of 6 fall into the ECEC or 6.1% of the total EU population. For Bulgaria the number of these children is 399,000 or 5.6% of the total population of the country. 81% of them are covered by the ECEC system, with the 95% indicative for the EU still a distant goal.

Figure 1. presents the situation in Bulgaria for the period 2018 -2019.

On page 68 are presented the data for Bulgaria, and in particular:

F

figure 1. Situation in Bulgaria for the period 2018 -2019.

Education is a condition for building a just society. School is not a place where culture is imposed on children, it is a place where culture is produced. In addition to formal education, school is a place where children learn informally, learn through experience. By communicating with each other and with their teachers, they can learn self-esteem and respect for others. The meaning of inclusive education, its main public benefit is to combat social exclusion, which is a consequence of negative attitudes towards racial, social, class, ethnic, gender differences, as well as disabilities, special educational needs and learning difficulties.

The main place where children can feel important to them and where they spend most of their time remains school. The school becomes a place where the difficulties of our children's daily lives - subjective or objective - come together. It is believed that as an institution with human and financial resources, it must meet all the needs of its graduates, as well as staff. On the other hand, the school is part of a community in which it needs to receive support. Inclusive education is interested in the overall experience of the child in school, it is academic and social inclusion, organizes the environment and support for all children so that they can develop as independent and respectful of themselves and others, because they feel good and are supported.

Inclusive education is a process that seeks to eliminate all forms of segregation in education, to cover vulnerable and isolated children, and to encourage and foster the participation of all children in the educational process. Inclusion in education is based on the understanding that all children are different and that the school and the education system must change to meet the individual needs of all children and students.

The process of inclusive education begins from the birth of the child with his social, physical and emotional adaptation to the world around him. All target groups must be involved in this process in order to be effective not only for the individual, but also for the community and society.

Figure 2 is shown in a pyramidal structure children's readiness for entering school.

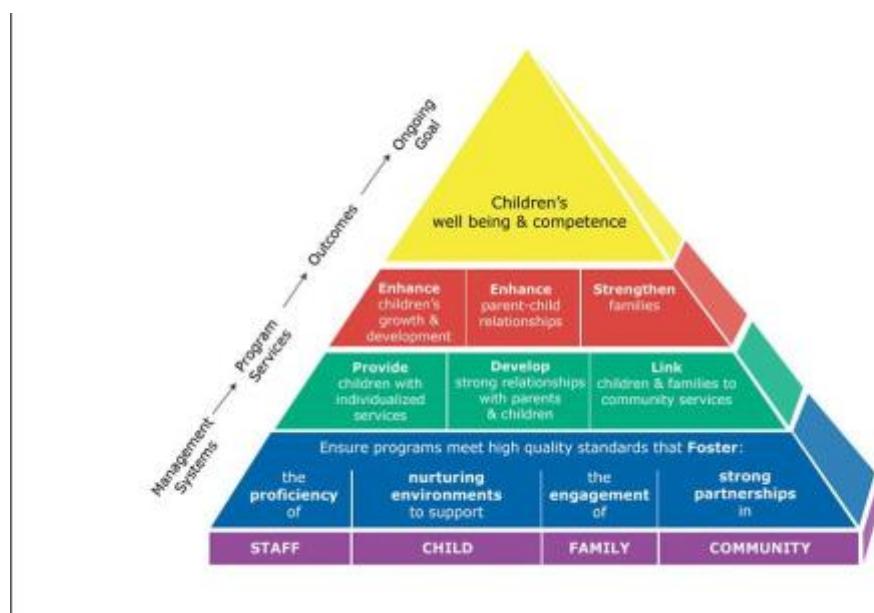

Figure 2. Children's readiness for entering school. (Original source: Framework for Programs Serving infants and Their Families, 2012).

CONCLUSION

Inclusive education is part of the pursuit of fundamental human rights. Early identification and removal of barriers to learning and participation of children and students in the education system is a prerequisite for their social inclusion and participation in public life. Building independent, educated, responsible and able-bodied individuals is the difficult task facing the state, institutions, parents and children. Their successful inclusion in the school environment brings with it benefits both for themselves and for the whole society.

References:

- British** Department of Education, “Special educational needs and disability code of practice: 0 to 25 years”, 2015. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/398815/SEND_Code_of_Practice_January_2015.pdf.
- Doncheva, J.**, (2017). Principles of training line with the new thinking and action. Mircea cel Batran' Naval Academy Scientific Bulletin, book 201.
- European Commission/EACEA/Eurydice, 2019. *Key Data on Early Childhood Education and Care in Europe – 2019 Edition*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Ivanova, E.** (2020). Abstract for the defense of educational and scientific degree "Doctor" on "Pedagogical technologies for inclusive education in the" Surrounding World "for students in primary education (I - II grade). Ruse.
- Ivanova, G.** (2015). The challenge of "Inclusive Education". In: Tankova, R. (Edit.) The Challenges of Inclusive Education. Collection of reports of the participants in the project "Inclusive Education". UP "Paisii Hilendarski", Plovdiv.
- Neminska, R.** (2015). The teacher - a factor of change (A reflection on Visible Learning). Journal of Educational Science and Arts, Volume 2/2014 - 2015.
- Nunev, J.** (2018). Gypsy work in Bulgarian education. In: J. Nazarska and S. Shapkalova (Composition) “Harmony in Differences”, collection of reports from the scientific conference “Harmony in Differences”. Acad. "Behind the letter - About writing", Sofia.
- ORDINANCE** on inclusive education Prom. - SG, no. 86 from 27.10.2017, in force from 27.10.2017; ed. and add., no. 105 from 18.12.2018, in force from 18.12.2018; amended, no. 101 of 27.12.2019, in force since 27.12.2019. Adopted by CMD № 232 of 20.10.2017.
- Primary Speaking**, Listening, Learning: © Crown copyright 2005 11 *National Strategy working with children who have special educational needs DfES 1187-2005 G.*
- Voinohovska, V.** (2020). Fostering teachers' creativity through the creation of educational interdisciplinary games. In: 14th annual International Technology, Education and Development Conference, INTED2020, Valencia (Spain), 2020, pp. 9191-9197.
- White Paper:** Effective support through social services for vulnerable groups in Bulgaria. Basic principles. <http://bcnl.org/analyses/byala-kniga-efektivna-podkrepachrez-sotsialni-uslugi-za-uyazvimate-grupi-v-balgariya-osnovni-printsipi-2009.html>. (Accessed on 05. 10. 2022).

CZU 37.013.43:373.2

Neli Krasteva

doctor of pedagogy,

Department of Pedagogy,

University of Ruse „Angel Kanchev“

Phone: +359 888411975

e-mail: nkrasteva@uni-ruse.bg

THE EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION IN SOCIAL AND CIVIC COMPETENCES, PREREQUISITE FOR SOCIAL WELL-BEING

Abstract: The report provides a description of the concepts of social and civic competencies of the child in preschool age, showing the key prerequisite for his personal and social well-being. The modern function of the child's education is outlined regarding the increase of the child's social knowledge, as well as his ways of social actions, which are a condition for his successful future socialization. On this basis, the sustainability of the educational process is known and specifically the pedagogical interaction, providing the child with the opportunity to know himself, to understand others, outside the social environment in which he lives.

Key words: social competence, civic competence, social welfare.

The younger generation is evolving in the constantly transforming world of technology, migration and inclusion, directing its potential to acquire competencies necessary for its social usefulness, for life in the 21st century. The fundamental basis of society for dealing with the phenomenon of our time and adapting the child's personality to the environment is the educational sphere.

Today, education is above all a value, a key to realizing the individual's ability to acquire social skills, to create quality relationships with others, tolerance and understanding of other people's opinions. Its mission is aimed at increasing and enriching the social knowledge of the child's personality and mastering social communication skills for reasoned influence on others, as well as abilities for social action, which are a condition for its successful socialization in the future. Social and civic competencies are key prerequisites for the prosperity, personal and social wellbeing of the child.

These include knowledge and skills for creating and maintaining interaction with others, dealing with conflict situations, empathy skills and providing emotional support. As multidimensional constructs, their main role is personal and social functioning of the child, formation of socially acceptable behavior and future personal realization in civic life.

In the context of the dynamics of social requirements and expectations related to the education of the younger generation in social and civic competencies, it is necessary to actively seek forms, methods and means of education in order to educate a set of behavioral acts in children and models of social domination. achieving social well-being.

The modern social function of education is to prepare the young generation for a full life and activity in a new time, in which the free expression of the individual includes its responsibilities in solving tasks and manifestations of civic behavior. The main priorities in the educational process are the formation of basic skills for building interpersonal relationships and developing civic values supporting the orientation of the child's personality as a responsible citizen in their society and a caring citizen in the world.

Preschool is an important component of the education system and is seen as a 'special national resource'. [5] At this age the human personality, its socio-cultural value, specific uniqueness and characteristic abilities for gaining social experience are formed. This is a time when the foundations are laid and a wide range of basic knowledge and skills of the child is improved.

The acquisition of competencies in this period is an important condition for the child's adaptability to changing living conditions and his integration into the environment. In the context of European key competences, it is imperative at this sensitive age for children to gain cognitive experience of the various dimensions of cultural identity and form attitudes for constructive interaction. In social, cultural and civic life, in a diverse global environment, they are necessary for the self-realization of the child's personality. This determines the importance of education, which will guarantee in terms of educational and applied perspective perspective achievement of constructive personal changes, ensuring social well-being and a positive attitude towards diversity, in all areas of human life.

Effective educational models established at the age of 5-7 years have their value and significance for further reflection on difference. For the sustainability of this process it is necessary through pedagogical interaction to provide children with the opportunity to get to know themselves, to understand others, through the social environment in which they live and show tolerance for them. In this regard, the efforts of preschool pedagogical teams should be

aimed at providing the most favorable educational environment for each child in the conditions of cooperation and respect for cultural diversity.

The world for children is complex, dynamic, sensitive and interesting. Comprehensive and harmonious development is the result of purposeful pedagogical support to the child to create a cohesive, caring for the feelings and emotions of others community. The full inclusion of children in the social world, in the creation, development and stabilization of positive and satisfying relationships, implies the presence of social abilities, which together are referred to as social competencies.

Characteristics of "social competence" as a guide for social behavior of the child Social competence as a concretization of the concept of "competence" is defined as a set of skills, knowledge and abilities that allow a person to interact with other individuals through empathy and an appropriate repertoire of behavioral patterns in communication. An integral part of social competence are social skills that are related to the child's performance of various social roles and the manifestation of adaptability.

Social competence is a complex multicomponent and multifaceted phenomenon. It is an opportunity for: cooperation, communication skills, resolving interpersonal conflicts, self-esteem, self-control, assertiveness and motivation. It is considered as a model defined by four components: social interactions with peers and adults; social knowledge; prosocial behavior and social skills for expressing empathy, important for the full development of the child's personality and its social well-being in a democratic society. The profile of social competence includes two plans: cognitive, which reflects the presence of empathy, understanding and respect, and motivational, reflecting the ability of the "I" to update its abilities to the situation.

[3]

Social competence is a multidimensional construct that combines motivation and expectations. As a rich spectrum of skills, it allows a person to interact with other individuals in an appropriate way. It is an "umbrella concept" that ensures the full integration of the individual into society, in a conscious and creative way. [2] The socially competent person shows the ability to present himself, as a "social actor", in an acceptable and adequate way to cooperate with others on the basis of tolerance and respect for them. To be able to listen, to express opinions, to defend one's own positions, to take into account the feelings of others and to be a guide for social behavior

Also called well-being skills, original kindness to the other. The basis of social competence is the social experience that the child acquires in the family and the educational environment. It is based on the ability of the child's personality to perform various social roles

and interpersonal relationships in the group and the community in the process of communication.

To be responsible to herself, to others and to society as a whole. These models are a driving force in maintaining positive and satisfying relationships of the child in the future to meet the needs of belonging, security and significance. Early mastery of social competence, which emerges through the study of a set of behavioral acts and models of social domination, allowing the child to actively maintain relationships with others.

Having a clear vision of the concept under consideration, we emphasize that the socially competent child can lead his social relations, to show the ability to put himself in the place of the other. To treat with understanding and desire for cooperation and close relations, achieving social well-being. Thanks to the child's ability to communicate and interact effectively with different communicators, showing understanding of human relationships, he successfully copes with their life problems, creates and maintains different types of friendships with children from other cultural identities achieving dialogue and constructive interactions. Expanding the network of social relations, mastering strategies for planning and implementation of activities, speaks of a high level of social competence.

We can conclude that social competence includes the ability to orient in the social situation, selection of appropriate patterns of behavior in the implementation of interpersonal relationships, selection of adequate ways of interaction. It is an indisputable fact that building and maintaining a positive psychological climate in the process of communication in children, helps to achieve dialogue and constructive interactions between them, determining the social well-being of the child's personality.

In the context of the outlined characteristic of "social competence", our efforts are focused on other competencies. Those who would be of service and assistance in the formation of civic consciousness and responsible civic behavior.

In the process of realizing the social potential of the child and building a culture of behavior, the foundation of a civically formed child's personality is laid. When we talk about communication and reciprocity, we mean social competence, and when it comes to actions, behavior, rights - civic competence. It is identified as a key competence in the European Reference Framework and is an important priority in many curricula.

Characteristics of "civic competence" in the context of human rights and overcoming prejudice in the field of civic education, aged 5-7

Civic competence is one of the closely gravitating competences associated with civic education. It has been identified as a key competence and an important priority in education

policy based on equality and democracy. The reform of education is aimed at creating conditions for the formation of civic competencies of Bulgarian children, which is the basis and preparation for their social realization.

Civic self-awareness, literacy and activity are among the leading competencies of modern man. They are formed in preschool age as a set of adequate knowledge, skills, attitudes and attitudes, in order to form a socially significant and conscious person - a citizen of Bulgaria and the world. [4]

Civic competence is a certain ability to interact effectively with others, as responsible sovereigns, in activities of public interest that fully participate in civic and social life.

Civic competence includes intercultural communication and all forms of behavior to deal with prejudice, personal realization in modern communities and ensuring social justice. It has traditionally been committed to human rights as a basis for democracy and a basis for responsible and constructive attitudes. For the realization of these rights it is necessary to have conditions that turn human rights from an idea into a reality and an understanding of the diversity of values while respecting rights and differences in individual contexts (cultural, religious, etc.).

Civic competence actively participates in establishing the worldview positions of the individual, even at the age of 5-7 years, when knowledge and rules for joint civic life are formed. The acquisition of virtues is part of the unified principles of respect for others and the way of expressing citizenship. They "must develop a culture of citizens of their country (in this case Bulgaria), of Europe and the world." But they must not forget their national identity. [1]

The fact is that children need to be brought up to live together, aware of themselves, their preferences and interests, without neglecting others. This culture of politeness is perfected in interpersonal relationships. And since children live here and now, it is auspicious for them to get to know and understand their own rights, through the prism of getting to know the rights of others, their cultures and morals. At the age of 5-7 years, skills for support, social cohesion, readiness to respect the personal space of others, etc. are formed.

In our view, "civic competence" has traditionally been linked to human rights, building a clear citizenship and social cohesion of the diversity of cultural identities. In the kindergarten, at the age of 5-7 years, there is a pedagogical environment in which the child learns to respect and honor the rights of others through tolerant behavior and active citizenship.

The formation of a person with civic virtues, skills and readiness for responsible civic behavior is practically possible and is realized through civic education.

Summary: The modern concept of education and improvement of educational processes aims to prepare the younger generation to develop the ability to promote national and universal values and adapt to the environment and empathy in interpersonal relationships, factors for achieving social well-being of children, in the future.

Social competence includes all forms of behavior that enable the child to participate in an effective and constructive way in communication to show tolerance, to express and understand different points of view, to create confidence and empathy.

Civic competence is the basis in preparing the child for social realization and civic education. It is a certain ability to form aspirations and values of the child to grow as a future member of society, showing and forming a clear civic position and empathy for effective interaction with others. To be a prerequisite guaranteeing the clearly expressed civic position of the child and full participation in civic and social life

In the context of the dynamics of social requirements and expectations related to the education of the younger generation in social and civic competencies, it is necessary to actively seek forms, methods and means of education in order to educate a set of behavioral acts in children and models of social domination. achieving social well-being. THE EDUCATION OF THE YOUNG GENERATION IN SOCIAL AND CIVIC COMPETENCES, PREREQUISITE FOR SOCIAL WELL-BEING

Bibliografie:

1. Gyurov D., Traditions and innovations of preschool education - 130 years of European path. Anniversary International University Conference. V. Tarnovo, 2012
2. Doncheva Yu., Overcoming barriers by integrating the image of the ethnic other in the initial stage of Bulgarian education. In: Proceedings of the Scientific Conference "Harmony in Differences". Sofia, 2018
3. Ivanova M., Model for the formation of social competencies in 5-7-year-old children. Seventh National Conference "Leading the Future by Hand". Sliven, 2014
4. Kemalova M., Civic Education.
5. Reshetova S., Formation of social competence of a preschooler at the present stage of development of preschool educational institutions, 2014
<<https://www.gramota.net/materials/3/2014/10-2/40.html>> (21. 02. 2021)

УДК 821.161.1.09:37.034

Ангели Ирина

студентка IV курса,

специальности «Английский язык.

Русский язык и литература»

Комратский государственный университет, РМ

Бойкова Лариса,

доктор, доцент

Комратский государственный университет, РМ

НРАВСТВЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ «СТАНЦИОННЫЙ СМОТРИТЕЛЬ» А.С. ПУШКИНА И «ТЕЛЕГРАММА» К.Г. ПАУСТОВСКОГО

Abstract. This article is devoted to a topic that reveals very important problems that are relevant at all times. On the example of two works, we reveal such topics as «filial ingratitude», the theme of «little man» and a number of others. The authors, through their stories, were able not only to show their skills, but also skillfully demonstrated the importance of the topics and problems disclosed.

Key words: literature; problems; "small man"; filial ingratitude; didactic lesson plan; main character; prodigal son; "Fathers and Sons"; gratitude; error.

В наше время проблема нравственности стала особенно актуальной, так как происходит распад личности. В нашем обществе назрела потребность говорить и размышлять об изменяющейся человеческой психологии, о взаимоотношениях между людьми, наконец, о том смысле жизни, который так неустанно и так мучительно постигают герои и героини повестей и рассказов разных авторов.

Сейчас мы на каждом шагу встречаем утрату человеческих качеств: совести, долга, милосердия, добра. А в произведениях разных авторов мы находим ситуации, близкие к современной жизни, и они помогают нам понять всю сложность этой проблемы.

Литература занимает особое место в формировании личности, духовного мира человека, его нравственности, мышления, эмоций, речи, творческих начал.

Объектом исследования данной работы является творчество А.С. Пушкина и К.Г. Паустовского, а также нравственные проблемы, поднятые авторами в своих произведениях («Станционный смотритель» и «Телеграмма»).

Тема «маленького человека» в русской литературе – это одна из тем, очень ярко показанных в повести Пушкина «Станционный смотритель».

Первым данную тему в русской литературе поднял Карамзин в своём известнейшем произведении «Бедная Лиза». Продолжил о ней писать Пушкин в «Медном всаднике» и «Станционном смотрителе» и другие авторы (роман Достоевского «Бедные люди», повесть Гоголя «Шинель», рассказ Чехова «Человек в футляре»).

Вопрос о поведении человека в повести «Станционный смотритель» поставлен остро и драматично. Впервые русская литература так пронзительно и наглядно показала искажение личности враждебной ей средой. Впервые оказалось возможным не только драматически изобразить противоречивое поведение человека, но и осудить злые и бесчеловечные силы общества. Самсон Вырин судил это общество.

Пушкин подчеркивает: «...смотрители вообще суть люди мирные, от природы услужливые, склонные к общежитию, скромные в притязаниях на почести и не слишком сребролюбивые». [2; с. 87] В образе станционного смотрителя Пушкин отмечает не только смирение, кротость, как бы согласие с судьбой именно «маленького человека», но и желание благополучия, скромных радостей.

Бог даёт Самсону красавицу дочь, которая тоже входит в малое хозяйство смотрителя, более того – Дуня помогает своему отцу избегать всех страданий смотрителя.

Самсон Вырин тонко использует поразительную красоту дочери, чтобы сохранить своё благополучие. «Маленький человек», будучи сам «подавлен обстоятельствами», далеко не равнодушен к власти над близкими. Итак, в «Станционном смотрителе» Пушкин показывает, что быть «маленьким человеком» – удел естественный и неизбежный; «маленькому человеку» открыто многое, но мало воспринято им; он стремится к облегчению земной участи, но лишь навлекает на себя ещё большее страдание; стремясь к благу, не избегает греха; уходит из жизни глубоко подавленный и в ожидании высшего суда; сама смерть оказывается для него желанней жизни.

Самсон Вырин, как тот отец из притчи, ждет возвращения и раскаяния блудной дочери, и он готов ее принять и простить, но не дождался, умер.

Авдотья Самсоновна, Дуня, по модели притчи допускает в будущем возвращение с раскаянием в родной дом отца, и она возвращается, но, оказывается, что вернуться некуда. Пушкин показывает, что жизнь устроена проще и жестче самых мудрых и старых притч.

Все дело в этом «чудесном» превращении Дуни: оно ведь лишь усугубляет горемычное положение смотрителя. Да, Дуня стала богатой и счастливой, но отец навсегда потерял дочь, а с нею и саму жизнь. Дуня стала богатой барыней, но отца не пустили даже на порог столичного дома, куда Минский поместил Дуню.

Бедняк не просто остался бедняком; его оскорбили, унизили, растоптано его человеческое достоинство.

А семейное, женское, материнское счастье дочери лишь усугубляет в глазах читателей горе старика-отца. Да ведь и Дуня в конце повести явно сгибается под тяжестью запоздалого раскаяния.

Ещё одна тема нравственности, поднимающаяся в наших произведениях – дочерняя неблагодарность.

Почему возникла такая проблема? Почему дочь не пишет матери и не приезжает?

Сама Настя уверяет себя, что причина в том, что она поглощена работой, у нее нет времени на письма. Но с другой стороны, она находит время для чужих людей. Мы видим, как она спешит на помощь талантливому скульптору. Он ей рассказывает о своих проблемах, что ему сложно живется в его «берлоге». Настя жалеет его, хотя проблемы скульптора на самом деле не так серьезны, как у ее матери. Настя не понимает или не хочет понимать, как ее матери одиноко среди чужих людей в отдаленной от городов деревне.

Когда Катерине Петровне стало совсем плохо, она послала Насте письмо с просьбой ее увидеть. Однако девушка не стала его читать сразу. Подсознательно она боялась материнских слез и укоров. Поэтому она поступила эгоистично – не стала огорчать себя и успокоила себя тем, что, если пишет, значит все нормально. *«Письмо от Катерины Петровны Настя получила на службе. Она спрятала его в сумочку, не читая, – решила прочесть после работы. Письма Катерины Петровны вызывали у Нasti вздох облегчения: раз мать пишет – значит, жива.»* [1, стр. 127] И как покажет потом развитие сюжета, именно это ее решение повлияет на конец истории. Если бы девушка сразу прочитала письмо, почувствовала боль матери, то скорее всего, успела бы увидеть

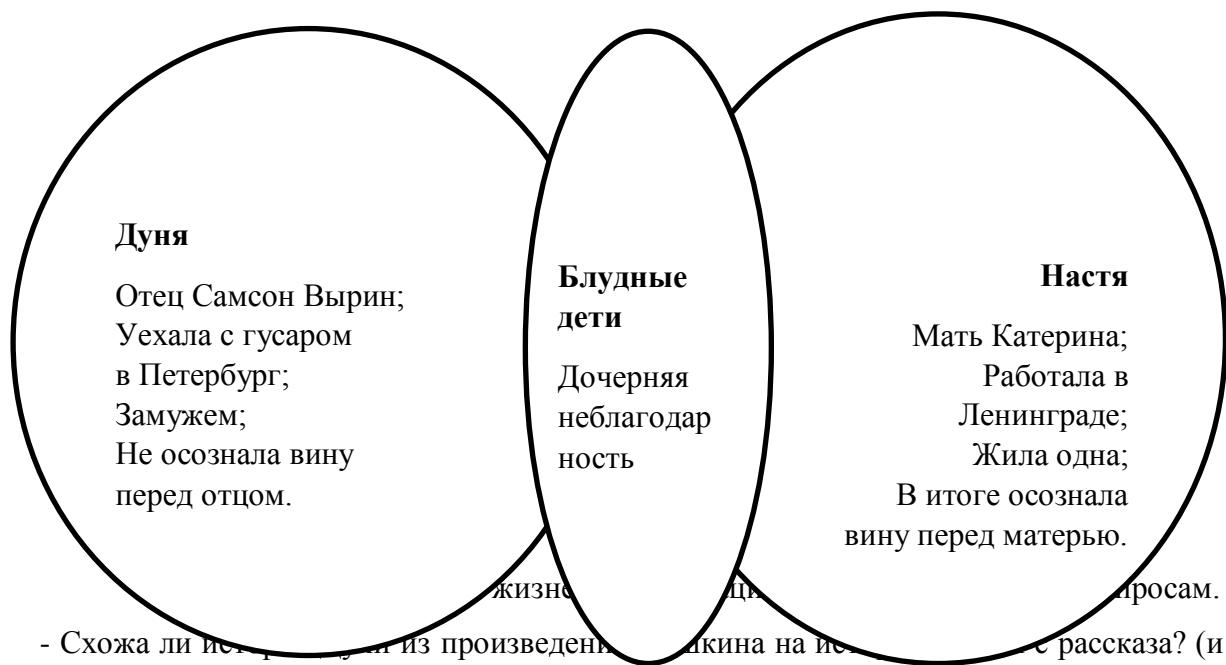
мать и не чувствовала потом такого раскаяния. Но Настя не прочла письмо, а дальше занималась своими важными делами. В результате, равнодушие дочери привело к тому, что мать провела свою старость в одиночестве, хотя и в окружении добрых соседей.

Паустовский делает больший акцент на данной теме, так как она является одной из важнейших во всей русской литературе. Через тему отцов и детей, проблему взаимоотношений родителей и потомков, автор учит нас самым важным жизненным урокам: не быть эгоистами, не проявлять равнодушие к самым родным и важным людям в жизни каждого ребёнка – родителям.

Практическая часть нашей работы посвящена разработке дидактического проекта урока для 9 класса на тему: «Нравственные проблемы в повести А. С. Пушкина «Станционный смотритель» (в сравнении с рассказом «Телеграмма» К.Г. Паустовского)

Примеры заданий из урока, представленных в нашем проекте:

№1. Сопоставительный анализ главных героинь (при помощи диаграммы Венна)

- Схожа ли история Дуни из произведения Пушкина на историю Насти из рассказа? (и да, и нет). Конкретного ответа нет. Попытаемся понять. Для этого мы сравним тексты «Станционного смотрителя», а также «Телеграммы».

Каждой команде будут даны вопросы, опираясь на которые, мы вместе с вами заполним таблицу.

Обязательное требование: следует подобрать цитаты из текста, доказывающие ваши заключения.

История Дуни

История Насти

Задание для группы 1: Как героиня покидает родительский дом? (подобрать цитаты)

Задание для группы 2: Ищут ли её? Как живёт она вдали от дома? (подобрать цитаты)

Задание для группы 3: Происходит ли возвращение домой? Произошло ли раскаяние и примирение с отцом/матерью? (подобрать цитаты)

При анализе исследуемых произведений, мы очень часто обращались к известной притче о блудном сыне. На наш взгляд, какими бы разными не были эти произведения, какой бы не был сюжет в каждом из рассказов, к какому бы периоду они не относились, основная нравственная проблема у них одна – проблема отцов и детей.

Проблема взаимоотношений между родителями и детьми будет изучаться ещё очень долго, и вряд ли она когда-нибудь будет до конца изучена и разрешена.

Все мы совершаем ошибки, всё в мире циклично. В повести Пушкина «Станционный смотритель» Дунечку затянула любовь и появившиеся дети, а Настя из «Телеграммы» Паустовского не может оставить работу и карьеру. Но они обе жертвуют самым дорогим – родителями. Мы зачастую совершаем ошибки именно в отношении самых дорогих и близких нам людей, а позже раскаиваемся. И хорошо, если мы успеваем раскаяться и попросить прощение у тех, кого ранили.

Блудный же сын оказался счастливее наших героинь, потому что успел попросить у отца прощение. Проблема отцов и детей включает в себя целый ряд важных нравственных проблем. Это и проблема образования, проблема выбора нравственных правил, проблема благодарности, проблема непонимания.

Тема отцов и детей актуальна во все времена, потому что это глубоко нравственная проблема, ведь все то, что для человека является святым, передается ему родителями. Все ценности, переданные от родителей к ребёнку, находят отражение в том, что подрастающий человек будет нести в мир, в формировании ребёнка, как личности.

Родители своим примером должны показывать правильные ценности детям, своей мудростью должны прощать им их «ошибки молодости», дети же, в свою очередь, **ДОЛЖНЫ БЫТЬ БЛАГОДАРНЫ** родителям за всё, что они могли и сделали для них

Библиография:

1. Паустовский К.Г. Золотая роза. Сборник рассказов и повестей. Л.: Детская литература, 1987г.
2. Пушкин А.С. Повести Белкина // Полн. собр. соч.: В 10 т. Т.6, стр.32.

Интернет – источники:

1. Сюжетно-композиционные особенности рассказа К. Паустовского «Телеграмма» [Электронный ресурс]: для учителей русского языка и литературы, URL: <https://lit.ukrtvory.ru/syuzhetno-kompozicionnye-osobennosti-rasskaza-k-paustovskogo-telegramma> (последняя дата обращения: 10.05.2022 г.)

УДК 821.162

Арнаут Олга,
преподавател по БЕЛ
II дид.степен
Комратски колеж «М.Чакир»,
Комрат, РМ

ОБЗОРЪТ НА ИЗТЪКНАТИТЕ БЕСАРАБСКИ БЪЛГАРИ

Abstract. The report on the topic "Review of outstanding Bessarabian Bulgarians" contains selected materials about Bulgarians who lived and live in Moldova and Ukraine, but do not forget about their ancestral homeland Bulgaria. These are Bulgarians who go through a difficult path, but still keep holy customs and traditions and pass them on to their descendants. We will briefly consider 10 Bessarabian Bulgarians, but this is a small part among the outstanding Bessarabian Bulgarians.

Key words: Bulgaria, Bessarabian Bulgarians, ancestral homeland, ancestors, customs, traditions, poet, writer, works, creativity.

Бесарабските българи са българите, които живеят в областта Бесарабия, разделена днес между Молдова и Украйна, потомци на отдавнашни изселници. Хора, които говорят добре български, обичат България, дори да не са я виждали, и пазят от векове българските традиции и обичаи.

Навярно всеки човек поне веднъж в живота си е чувал нещо за бесарабските българи. Но ако реши да научи повече за тях, то едва ли ще успее.

Бесарабските българи са едни от първите и най-активните «строители на Съвременна България». Те са дали своите синове и дъщери в най-различни сфери на българския национален живот.

Олимпий Панов е роден през 1852 г. в град Тараклия, Молдова. Завършва Болградската гимназия. Участник е в Опълчението, в Руско-турската освободителна война. Запознава се с дейците на българското националноосвободително движение Васил Левски, Любен Каравелов, Ангел Кънчев и прочутия войвода Панайот Хитов. През 1872-1874 г. Панов е член и секретар на Българския революционен централен комитет в Букурещ. Събира паметници на българския фолклор, които публикува в периодичния печат. Публикуван е в изданията «Български глас», «Свобода», «Стара Планина» и «Независимост». През 1875-1876 г. учи инженерство в Париж, в училището за изграждане на мостове и магистрали. Изявява се като талантлив военачалник по време на Българо-сръбската война. Получава чин – капитан. За участие в Русенския бунт 1887 г. организиран от офицери русофили за събаряне на регенството, е разстрелян през 1887 г.

Генерал Иван Колев се ражда през 1863 г. в голямото българско село Бановка в Бесарабия, намиращо се наблизо до Болград. Един от най-достойните воини в българската история. Командир на Първа конна дивизия, под негово ръководство тя взема участие в настъплението на Трета армия в Добруджа – в битките при Куртбунар (*днес Тервел*), Кочмар и Карапелит, Добрич, Мустафа ачи, Азаплар, Топра Хисар, Текиргъол, Кюстенджа, Черна вода и Мачин, пленивайки хиляди неприятелски офицери и войници – румънски, сръбски и руски. Освобождава цялата Добруджа, до делтата на река Дунав.

Иван Колев е един скромен труженик, който има за цел само добросъвестно да изпълни дълга си. Той и като човек, и като войник наистина въплъщаваше най-добрите страни на българската натура, защото той корав българин с цената на упорит, настойчив и безшумен труд, с цената на пълно забравяне себе си пред ведичието на идеята, която го вдъхновяваше, успя да се издигне до висотата на малцина избраници. От тая висота той

освети със светкавиците на гения и славата на българското име и в огъня на тия светкавици той сам изгоря.

Александър Теодоров-Балан – академикът – словотворец, е роден през 1859 г. в село Кубей, Бесарабия, днес в Украйна, в семейството на българи преселници, които първоначално живеят в Болград, а по-късно – и в Кубей, български езиковед, литературен историк и библиограф, действителен член на Българската академия на науките. Той е първият ректор на Софийския университет.

Литературата е един от останалите стълбове в професионалните му търсения. Първата публикация на Балан е превод на чешката писателка Каролина Светла. Разказът «Целувка» е отпечатан в пловдивския вестник «Народний глас». Като университетски професор две от дисциплините, водени от него, са славянска и българска литература. Академичната му дейност включва и безценен опит за систематизирана библиография на българската книжнина. Един от основните трудове на Балан в тази област е «Български книгопис за сто години 1806 – 1905». След преместването си в София Балан става член на Българското книжовно дружество. В младата ни държава вече се усеща острата нужда от по-висока степен на образование. Филологът е и тясно свързан с първото висше училище у нас. Избран е за първи ректор през 1888 година и остава начело до 1889 година. След това е избиран за още два мандата – 1896/1897 година и 1902/1903 година.

До края на живота си Балан не спира да е част от академичния живот, изнася лекции и беседи дори след като прескача 90-те години. Академикът умира в столицата на 12 февруари 1959 година. Изключително плодотворният му живот ни завещава голямо по обем и ценно по съдържание творчество. Александър Теодоров-Балан не оставя нищо незавършено приживе и едва тогава напуска този свят.

Петър Бурлак-Вълканов е потомък на български преселници в Бесарабия. Роден на 18 януари 1939 г. в с. Бабата (Островное), Одеска област, Украйна. Завършва Педагогически институт в гр. Тираспол, Молдова. Отначало работи като учител, а по-късно двадесет години в административния апарат на Съюза на писателите на Молдова. Дебютира в Кишинев през 1967 г. със стихосбирката «Моя южна равнина». В нейния предговор

Андрей Германов пише: «Бих нарекъл тази книга необикновена..., защото тя е първата книга стихове, написана и издадена на български език от първия поет на бесарабските българи». П. Бурлак-Вълканов е автор на стихосбирките «Моя южна равнина» (1967, II изд. 1992), «Вярност» (1973), «Далечни извори» (1976), «Монолог на земята» (1977), «Равноденствие» (1982), «Години» (1989), «Земя на моите деди» (1990), «Такъв съм младц» (2004), «Стара планина» (2004). Публикува пътеписа «По братской Болгарии» (1974), сборника с разкази «Пътуване към май» (1981). Превеждан е на руски и молдавски език. Член на Съюза на писателите на СССР, на Съюза на писателите на Молдова, на Съюза на българските писатели. През 2003 г. с Указ на президента на Р България е награден с орден «Мадарски конник» втора степен «за неговата литературна и просветителска дейност и за особено големия му принос за популяризирането на българската култура в Молдова и Украйна». Умира на 03.10.2005 г.

Димитър Пейчев е роден през 1943 г., в село Бургуджи, днес село Виноградовка, Арцизки район, Одеска област, Украйна, член на Съюза на

художниците на Молдова. Работи в жанра на станковата живопис. Неговите картини – както натюрморти, така и пейзажи и човешки образи – изпълнени с цветна вибрация, интелект и въображение, разкриват уникалната индивидуалност на художника в съвременното изкуство. Добре познат с такива творби като «Натюрморт със слънчогледи», «Портрет на Лариса Сурду», «Портрет на А.Дробаха». Художникът не пропуска всяка възможност да подчертава, че е ученик на знаменития молдовски живописец Михаил Греку, у когото също тече българска кръв, който оказва влияние и върху творческото формиране на бъдещия живописец и поет. Вглеждайки се в образите на българи в картините на Пейчев, откриваме не само белезите на една специфична естетика, но и тези на етнокултурната интерференция, която не е възможно да не се прояви в полиетнически общества. В същото време универсалният език на живописта е уловил моментните състояния на духа в пространственото разположение на образи, свързани с невидимите нишки на осъзната принадлежност на твореца – тази на българския бесарабски свят. Оттук и чувството за дълг – още един идентификационен знак на личността, предопределящ избора на пътища за себеутвърждаване.

Дм. Пейчев не е само художник-живописец, той е и художник на словото. Като поет започва да се изявява през 80-те години на XX век, е автор на стихосбирки «Завръщане», «И светят спомените», «Питайте вятера».

Димитър Пейчев е носител на много награди: златен медал на изложбата на съветската живопис в Япония през 1987 година, от Съюза на художниците в Румъния и Съюза на художниците в Молдова, за изключителни постижения и още много други.

Михаил Бъчваров-Бондар е роден 1946 г. в с. Чийший (Огородное), Болградски район, Одеска област, Украйна.

Основното си образование поетът е получил в родното си село Чийшия, а през 1979 г. завършва висше образование в Москва. Работил е над 10 години като миньор в Донбас. Първите му опити да пише на майчин български език датират от 60-те година на 20 век. Вестниците «Дружба» – Болград (Украйна), «Дружба» – Москва и списание «Пламък» – София за първи път публикуват негови стихотворения. Някои от по-известните му стихосбирки са «На белия свят», излязла през 1986 г. в Кишинев, «Камък на синора», издадена през 1996 г. в Габрово, «Скитник сред ветровете», издадена в Силистра през 2003 г. и детската стихосбирка «Поле широко», издадена също в Силистра през 2005 г. Неговите творби са преведени на руски, беларуски, украински и молдовски.

Член на съюза на българските писатели и на Международния съюз на писателите на Русия. След разпадането на СССР прави опит да се установи да живее в България.

Георги Барбаров е бесарабски български поет, роден е на 5 септември 1955 г. в с. Кортен, Чадър-Лунгски район, Молдова. Завършил е журналистика в Кишиневския университет. Работи като редактор на предаването на български език «Мегдан» в Кишинев и като главен редактор на програмите на езиците на националните малцинства към Радио Молдова. Член е на Съюза на писателите на Молдова и на Съюза на българските писатели. Носител е на специална награда на издателска къща «Жажда», гр. Сливен за 1988 г. Автор е на стихосбирките «Събудена тишина», «Продължение на делниците», «Реалност от сънищата ми», «Плът на радостта ти», «Жива вода», на книгите за деца «Години на радостта», «Беше неделя», «Слънчева Дорина», на книгата с афоризми «Избистрени барбариизми», «Науката да мълчиши», «Истерика за Америка» и др. Поетът е известен и със своите литературни обзори и рецензии на книгите и творбите на бесарабски български. Поезията му е превеждана на руски, румънски, унгарски и украински езици.

Таня Танасова-Тодорова е бесарабска българска поетеса, родена е през 1963 г. в село Валя Пержей, Молдова. Работила е във в. «Родно слово» (Кишинев, Молдова), редактирала е вестника «Камбана» (Болград, Украйна). В момента живее със семейството си в Габрово, България. Издала е стихосбирките: «Това съм аз», «Нежни листа», «Полет от Онгъла», «Ще ме харесаш после».

Голямата тема *родина и прародина* присъства в поезията на Таня Танасова и е талантливо продължение на поетически сътвореното от предходниците учители. Отличава се със своя физиономичност и е конкретизирана в мотивите за родния Буджак и родното слово; за родовия космос; за неговото минало и настояще; за прародината - митична и реална. Азовото присъствие е открыто и емоционално, доминира изповедността пред олтара на родното във всичките му измерения. Лирическият субект е или в горещата родна степ, или в хладните гори на предбалкана. Замиnavане и връщане често сменят посоките си. Лирическата героиня се вслушва в пулсациите на кръвта, за да превърне попътните съмнения и тревоги в гордост от принадлежността си към единния български свят. Всяка гледка, до която се докосват очите, всеки образ се превръща във вътрешна природа. Душевен трепет облъхва виденията, извикани от паметта или появили се в съня. Всички творби по темата за родното градят единен митопоетичен масив, който се конкретизира в личното, интимното, съкровеното.

Иван Шишман е роден през 1963 г. в град Измаил, Украйна, е член на Националния съюз на художниците в Украйна. Иван Шишман работи предимно като живописец, включително и в областта на църковната живопис. През 1994 г. художникът започва да реставрира картините на манастира Св. Константин и Елена в Измаил. После работи по вътрешната украса на катедралата Свети Покровски, както и в църквата на Светите Съпруги на Мироносците. Това е началото на дългогодишна работа в областта на православното изкуство.

Много добре се познава с такива творби като «Бесарабски двор», «Вечерен Кагул», «Очакване», «Дюля», «Орфей», «Носещата светлина», «Човек» и други.

Йона Тукусер е български художник живописец, родена е през 1986 г. в българското село Главан, южна територия на съвременна Украйна. След завършване на Националната художествена академия в София, Йона Тукусер започва да изследва темата за глада в Съветски съюз и Бесарабия през 1946 – 1947 г. През 2011 г. «Фондация за изобразителен синтез» представя живописни картини на Йона в изложба «Глад» в Център за култура и дебат «Червената къща», София. Авторка е на много самостоятелни изложби и участничка в редица международни изложби в България, Украйна, и Русия.

В работите на Йона композицията е много важна. Усетът ѝ помага да извлече свой композиционен стил, без да се съобразява с правила. Когато работи, създава композицията нарпаво с боите, без да използва молив, креда или въглен. Портретът е голямата ѝ страсть обожава този жанр. В първи курс в Академията печели и награда за портрет. Да отгатне, да разкрие, да пресъздаде духовната същност и емоциите на човека е това, което я вълнува. Да се разрови в душата му, да търси не толкова физическа, а преди всичко емоционална и и духовна прилика, е съществено за Йона Тукусер. Не само портретът, а и фигурантата композиция е ова, което я интересува най-много. От скоро проявява интерес и към друга материя – кристалите, като се опитва да ги сравнява с човешката душа. Тази асоциация и измененията в тях, дължащи се на това, което ги обкръжава, за нея е най-любопитната част, защото кристалите могат да се променят в зависимост от обкръжението – така, както е и при хората.

На нашата бесарабска земя са се родили много талантливи учени, писатели, поети, художници, които със своите знания и таланти са успели да послужат както на Бесарабия, така и на прародината, на България.

Библиография:

1. Бернштейн С.Б. Академик А.Теодоров-Балан. Некролог. // Известия АН СССР. Отделение литературы и языка. М., 1959. Т. 18. С. 391-392.
2. Билярски Щочо. Генерал Иван Колев добруджанският герой, т.1 част 1 и 2, А нико, 2008.
3. Попаз-Кула Надежда. Литературна анкета с Таня Танасова-Тодорова. // Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Т. 10. София, 2009.
4. https://litternet.bg/publish14/p_burlak_vylkanov/index.html
5. <https://www.bulgarkamagazine.com/димитър-пейчев-вълшебник-с-четка-и-пер/>
6. <https://litternet.bg/publish7/kdemireva/dimityr-peichev.htm>

7. http://www.euro2001.net/index.shtml?page=statia&file=issues/6_2011/stat_23.html

УДК 37.016:811.161.1' 373.7

Балова Наталья

студентка IV курса,

специальности «Английский язык.

Русский язык и литература»

Комратский государственный университет, РМ

Бойкова Лариса,

доктор, доцент

Комратский государственный университет

РОЛЬ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В УСТНОЙ РЕЧИ

Abstract. This work is devoted to phraseological units of the Russian language. Phraseologism, as a stable phrase, serves to figuratively reflect the world, for brightness and expressiveness not only of oral speech, but also of literary and artistic texts. In our work, we turn to the studies of S. Balli, A.G. Nazaryan, O.S. Akhmanova, N.M. Shansky. In this paper, we single out the most complete definition of phraseology and conduct a study of the use of phraseological units in students' speech.

Key words: phraseology, phraseological units, stable combination of words, section of linguistics, linguist Charles Bally, phraseological units in literature, Russian, oral speech, questioning, students.

Гаснет устная словесность
Разговорная краса;
Отступают в неизвестность
Речи русской чудеса.
Сотни слов родных и метких,
Сникнув, голос потеряв,
Взаперти, как птицы в клетках,

Дремлют в толстых словарях.
Ты их выпусти оттуда,
В быт обыденный верни,
Чтобы речь – людское чудо –
Не скучела в наши дни.
В. Шефнер.

«Русский язык в умелых руках и в опытных устах – красив, певуч, выразителен, гибок, послушен, ловок и вместителен», – писал великий русский писатель Александр Иванович Куприн. Чтобы достичь полного взаимопонимания, яснее и образнее выражать свою мысль, человек в своей речи использует фразеологизмы. Фразеологизм – свойственное языку устойчивое сочетание слов, значение которого не определяется значением входящих в него слов, взятых по отдельности. Говоря другими словами, фразеологизм нельзя расчленять на отдельные слова, объяснять его так, как объясняют обычные словосочетания. Употребление фразеологизмов придает речи живость и красочность. Очень часто, чтобы добиться некоего речевого эффекта простых слов бывает недостаточно. Иронию, горечь, любовь, насмешку, свое собственное отношение к происходящему – все это можно выразить гораздо точнее и эмоциональнее при помощи фразеологизмов.

Фразеологизмы в русском языке в повседневной речи употребляются достаточно часто. Порой мы не замечаем, что произносим эти устойчивые выражения – настолько они привычны и удобны. Почему мы говорим – «медвежья услуга», «мартышкин труд», «бить баклужи», «зарубить на носу», «Филькина грамота», «забежать на огонек», «козел отпущения», «Ахиллесова пятка» и т. д.? Данная тема заинтересовала нас с тех пор, как мы столкнулись с проблемой недостаточности знаний о фразеологизмах, изучая произведения русских писателей. Мы решили больше узнать о таких устойчивых сочетаниях слов, об их значении и происхождении.

Задумываемся ли мы о происхождении данных фразеологизмов?

Фразеология – это особый аспект лексикологии, независимая ветвь лингвистики, которая изучает фразеологические единицы. Впервые фразеологию как самостоятельную лингвистическую дисциплину выделил швейцарский лингвист Шарль Балли в своей работе «*Traité de stylistique française*». В советском языкознании появление и развитие фразеологии как самостоятельной дисциплины датируется 40-ми годами XX века и связано с именем В.В. Виноградова. Предпосылками к развитию теории фразеологии послужили труды А.Г Назаряна, В.П. Жукова, Н.Н. Кирилловой [Назарян 1987: 2]. Несмотря на большое количество работ по специфике языка и фразеологии в целом,

ученые до сих пор не смогли прийти к единому мнению об определении фразеологии. Следуя одному из самых распространенных в настоящее время определений, фразеология – это раздел языкоznания, изучающий лексико-семантическую сочетаемость слов языка. Каждый язык содержит группы слов, семантическая ценность которых не соответствует каждому отдельному значению составляющих их слов. Такие группы слов принято называть фразеологическими единицами. А.Г. Назарян представляет нам следующее определение: «Фразеология – отрасль языкоznания, в которой особенно ярко отражено национальное своеобразие языка». Рассмотрим понятие фразеологизма. В научной и учебной литературе предпринималось множество попыток определить понятие фразеологической единицы. [2; 34].

Фразеологизмы существуют на протяжении всей истории языка, в них выражен дух и обычаи народа, заключён его многовековой опыт, который передаётся из поколения в поколение. Например, раньше в небольших городах России был интересный обычай приглашать в гости. На окна ставили высокие свечи. Если на окне горит свеча (огонёк), значит, хозяева дома и приглашают всех, кто хочет их видеть. И по огоньку люди шли в гости к знакомым. Так и возникло образное выражение «забежать на огонёк».

А фразеологизм «зарубить на носу» вовсе не связан с органом обоняния. Слово «нос» тут обозначает памятную дощечку, бирку для записей. В древности неграмотные люди повсюду носили с собой такие палочки и дощечки и на них делали всевозможные заметки, зарубки, чтобы не забыть.

Первоисточниками фразеологизмов могут быть и литературные произведения. Из басен И. А. Крылова русский язык пополнился большим количеством крылатых выражений. Например, в басне «Пустынник и Медведь» рассказывается, как Медведь, желая помочь своему другу Пустыннику, прихлопнул муху, которая села тому на лоб, убив вместе с ней и самого Пустынника. Отсюда появилась фраза «медвежья услуга», четко характеризующая непрошенную помощь, услугу, которая приносит больше вреда, чем пользы. Но в басне этого выражения нет: оно сложилось и вошло в фольклор позднее.

Фразеологизмы отражают национальную самобытность языка. Во фразеологии запечатлен богатый исторический опыт народа. Система фразеологизмов русского языка не является раз и навсегда застывшей и неизменяемой. Новые фразеологизмы неизбежно возникают в ответ на явления современной жизни и обогащают современную речь актуальными выражениями.

В ходе изучения материала по фразеологизмам нам стало интересно, знают ли значение фразеологизмов ученики, и употребляют ли они устойчивые сочетания слов в своей речи.

В рамках нашей исследовательской работы мы провели письменный опрос 54 учащихся 7, 8, 9 классов на предмет использования и понимания фразеологизмов. В опросе приняли участие 32 (59,3%) учеников 7 классов, 8 класса -12 (23,4%), 9 класса -10 (18,5%). В ходе анкетирования был предложен ряд вопросов и заданий. Результаты опроса учащихся показали, что 47 участников анкетирования знают, что такое фразеологизмы и 6(11,3) участников не знают. Наибольшее затруднение у всех учеников вызвал фразеологизм «медвежья услуга». На вопрос – используете ли вы фразеологизмы в своей речи 48,1 % учащихся ответили – «иногда», 37% ответили "редко", 13% ответили- "довольно часто", 1,9% ответили- "никогда". Также ученикам было предложено привести фразеологизмы, которые они чаще используют в своей речи. К сожалению, список фразеологизмов, представленный учащимися, не был разнообразен. Кроме того, в рамках анкетирования было предложено задание – выбрать правильное значение фразеологизмов. Полностью справиться с этим заданием удалось 88,5% опрошенных.

Думаем, что в наше время фразеологизмы мало используются современными школьниками не потому, что фразеологизмы постепенно уходят из обихода, а из-за того, что с появлением компьютеров, интернета и социальных сетей молодежь перестала интересоваться изучением русского языка и совершенствованием речи. А кто же тогда сохранит настоящий русский язык для наших потомков? Нам очень хотелось привлечь внимание учеников к изучению фразеологии, так как именно в данном разделе языкоznания проявляется тесная связь языка с жизнью, историей и культурой общества. Кроме того, фразеология во многом способствует расширению кругозора, углублению коммуникативных навыков учащихся, делает их речь живой, выразительной, эмоциональной. Работа над этой темой позволила окунуться в историю, быт и обычай русского народа. Мы познакомились с фразеологическими словарями, обратились к произведениям художественной литературы, открыли для себя много новых фразеологизмов, узнали их значение и историю происхождения. Действительно, велик и могуч наш русский язык! А фразеологические обороты — особый пласт русского языка, являющийся одним из лучших украшений нашей речи.

Библиография:

1. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. Учебное пособие для институтов и факультетов иностранного языка. Москва: Высшая школа, 1996. 381 с.
2. Назарян А.Г. Фразеология современного французского языка. Москва: Высшая школа, 1987 288 с.
3. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. Москва: Наука, 1986. 141 с.

Электронные ресурсы:

<https://just-moment.ru/stili/shefner-ustnaja-rech-stihotvorenie/>

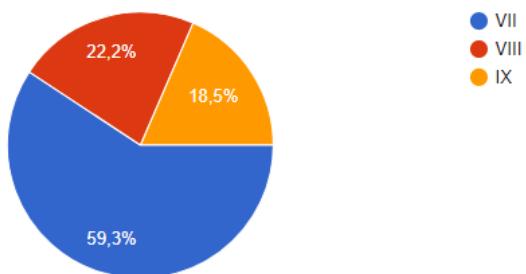
<https://sites.google.com/site/vpomosroditelampervoklassnikov/a-ucitel/-russkij-azyk-v-umelyh-rukah-i-v-opytnyh-ustah-krasiv-pevuc-vyrazitelen-gibok-posluzen-lovok-i-vmestitelen-aleksandr-ivanovic-kuprin>

<https://m.rupoem.ru/poets/krylov/hotya-usluga-nam>

Приложения

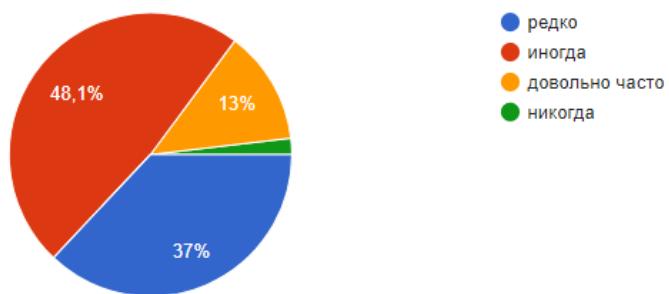
В каком Вы классе?

54 ответа

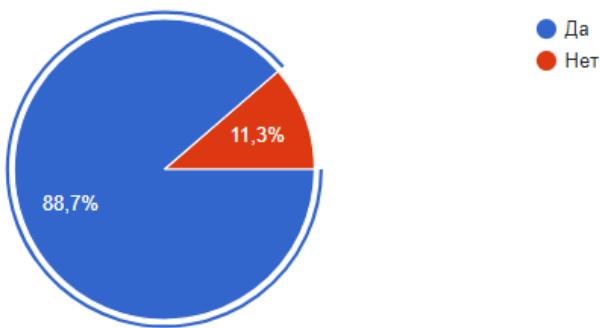
Как часто Вы используете фразеологизмы?

54 ответа

Знаете ли Вы, что такое фразеологизмы?

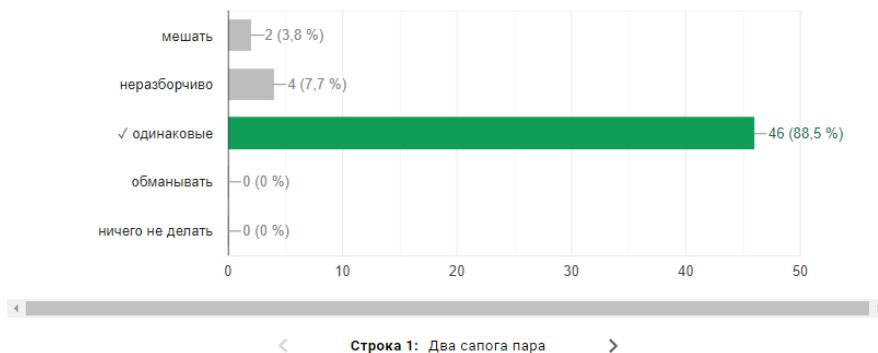
53 ответа

Выберите правильные значения фразеологизмов?

Копировать

Верных ответов: 46 из 52

УДК 37.016:811.161.1

Бойкова Лариса,

доктор, доцент

зав.кафедрой румынской и славянской филологии

Комратский государственный университет, РМ

Учитель русского языка и литературы

Теоретический лицей им.Г.Гайдаржи,

Комрат, РМ

**РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ
ИНТЕРАКТИВНЫМИ МЕТОДАМИ (РАБОТА НАД ПРОЕКТОМ) В ОБУЧЕНИИ
РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ V-IX КЛАССАХ**

Abstract. The proposed short text examines the concept of interactive methods, fitting them into the context of teaching Bulgarian language and literature at the initial stage (V-VII grade). The work models are proposed, in which it is observed how effective the interaction between the participants of pedagogical communication is, in which various pedagogical practices are applied.

Key words: interactive methods, project, communicative competence, teamwork, teaching Russian

Применение интерактивных методов преподавания является ключевой проблемой для теории и практики языкового обучения последних десятилетий. В гимназическом звене эти методы чаще всего ассоциируются с идеей представления новых стратегий в обучении русскому языку и литературе. В данной статье мы пытаемся предложить понимание того, что представляют собой интерактивные методы и как они помогают формировать коммуникативную компетентность учащихся гимназического звена в обучении русскому языку и литературе.

Интеракционализм – это направление в современной социальной психологии и педагогике, которое базируется на концепциях американского социолога Дж. Мида (по Кашлееву, 2004)[1]. Понятие «интеракция» (interaction) означает «взаимодействие и взаимовлияние между людьми в процессе их общения» [3]. Связывается с идеей диалога, сотрудничества в учебном пространстве, форм общения в педагогических практиках.

Интерактивные методы позволяют учащимся больше взаимодействовать между собой, а интерактивное обучение – это то, что построено на активном взаимодействии. Для этой формы организации педагогического процесса существенны и познавательная, и коммуникативная деятельность. Ключевое значение имеет собственный опыт учащихся, целью которого является его постоянная актуализация в педагогической практике для достижения уровней социализации учащегося. Использование интерактивных методов в обучении требует моделирования жизненных ситуаций, совместное решение конкретной проблемы, работы с проблемно-ориентированными задачами и тематическими исследованиями.

Интерактивные методы способствуют развитию критического мышления, стимулируют построение компетенций и развитие личности. В процессе обучения учащиеся могут делиться идеями и мыслями, провоцировать открытость, получать соответствующую информацию по обсуждаемой проблеме.

В психологической науке взаимодействия подразделяются на два вида – кооперация (сотрудничество) и конкуренция (конфликт). И оба вида взаимодействия реализуются через общение – совместную деятельность участников коммуникативной ситуации. При общении наблюдается обмен информацией, формируются нормы поведения, ценности, провоцирует развитие критического мышления. Процесс, который постоянно развивается в соответствии с целями коммуникативной ситуации.

Для интерактивного обучения по русскому языку и литературе определяющим в основе педагогического общения должно быть сотрудничество (кооператив), а не конкуренция. В сфере образовательного процесса это достигается за счет современных практик – различных форм организации учебного времени, использования информационных технологий, провоцирующих учащихся быть активными в педагогическом взаимодействии. Они принимаются «в качестве моделей, которые преобразуют характер обучения, структуру взаимодействия между субъектами, а также их позиции в процессе обучение»[2]. По мнению автора, «инновация – это не всякая новинка, а только те изменения, которые являются сущностными и сопровождаются изменениями в целостном образе описанной как необходимой деятельности и в стиле педагогического мышления». [2] Усиленные изменения в образовательном контексте обусловливают построение новой модели преподавания/обучения, которая предполагает переход от коммуникативного к интерактивному обучению.

Ожидается, что создание интерактивной образовательной среды повысит качество учебного процесса, а знания будут освоены в результате самостоятельного познания, передаваемое с помощью речевых навыков общающихся. Основные принципы изменения связаны с применением pragматически ориентированных стратегий, обеспечивающих эффективное общение в классе. Необходимо стремление к усвоению знаний и ценностей путем взаимодействия между общающимися, чтобы общение между ними способствовало их социализации.

В современных методиках основное внимание уделяется расширению компетенции учащихся – межкультурной, гражданской, социальной и др., на создание модели работы, ориентированной на целенаправленное обучение по интересам учащихся в группе, их потребностям и желаниям, и преподаватель является не наставником, а фасilitатором.

Рассмотрим работу над проектом, как реализацию интерактивных методов на уроках русского языка и литературы. Работа по проекту – это практика, которая помогает

в доступном овладении нормами языка. Расширяется познание языка как средства общения.

Умение разрабатывать эффективные проекты в обучении русскому языку важной предпосылкой для подготовки и развития целевой группы учеников. По своей сущности проект представляет собой решение конкретных проблем.

Деятельность осуществляется через индивидуальные или групповые формы взаимодействия, т. е. небольшое количество учеников, объединенных схожими интересами, побуждает ученика, активно участвуя в учебном процессе, осмыслить решение поставленной задачи, самому исправить допускаемые языковые ошибки в устной и письменной речи, осознавать свой познавательный уровень на данный момент и планировать шаги для его улучшения. При работе с текстом каждый из участников мотивирован извлекать из него существенную информацию; отличать факт от мнения, аргумент – от тезиса и др. Обучающиеся попадают в различные речевые ситуации и путем применения различных когнитивных техник достигнут решения, которое может быть использовано в повседневной практике.

Мотивация учащихся к обучению через проект является результатом того, что такой тип деятельности создает условия для выбора тем, по которым будут работать; благодаря участию учащихся определяются их собственные интересы и способы, которыми они могут быть вовлечены в процесс обучения; наблюдать за речевым поведением в определенном контексте. Таким образом, деятельность ориентируется на заявленные предпочтения по данной теме (например: фразеологические словосочетания, сложноподчиненное предложение, проблемы при цитировании, виды слов по значению, пунктуационные ошибки и манипулятивные стратегии в различных по жанру текстах и др.). Такой подход к обучению дает возможность отойти от традиционной модели планирования урока. Учащиеся развивают умение толковать определенное языковое явление, речевое поведение или социальный стереотип. Создаются условия, при которых ученики могут свободно делиться идеями.

Интерактивные формы взаимодействия подразумевают свободу в выборе и тем, и типов общения – создаются диалоги, обогащающие и ученика, и учителя. Обучение русскому языку через проект отходит от стереотипов, повышает компетенции общения в различных социальных контекстах, развивает навыки чтения с пониманием и написания текстов в различных жанрах. Ожидается процесс активного и самостоятельного обучения, направленного на повышение опыта ученика. Деятельности ставят учеников в ситуацию выбора – выбрать, какая форма слова является литературной, какая –

разговорной, какая лексема подходит для использования в данном тексте, а какая нет, нахождение паразитных слов и т. д. И тогда они должны принять решение по личному опыту или после прочтения информации по проблеме. В группе делятся разными мнениями, и это приводит к активности каждого ученика. Наблюдается и смена ролями – ученик организует и руководит процессом, а учитель – партнер в группе.

Для иллюстрации формирования коммуникативных навыков посредством работы над проектом рассмотрим некоторые виды заданий, часто используемых в обучении русскому языку, в котором акцент делается на упражнениях, проверяющих познания языка и особенности медийных текстов. Цель состоит в том, чтобы отслеживать, как данные задания могут вписываться в процесс, в котором используются интерактивные методы. Таковы, например, задачи по анализу, редактированию, преобразованию словосочетаний их медиатекстов. Задачи, имеющие репродуктивный характер, развивают внимание, наблюдательность, мышление учеников через участие в группе. (приложение 1). В Куррикулуме бегло уделяется внимание медиа-жанру.

Предлагаемое задание предполагает знание языковых понятий и особенностей медиатекста, в частности жанра интервью. Для выполнения задания, необходимо выполнить ряд действий – распознавание экспрессивной лексики, заимствованных слов, клише и какова их функция в конкретном тексте. Ожидается, что актуализируются знания языковой нормы. Согласно современной педагогической практике ученик должен быть «спровоцирован» в учебном процессе, спровоцирован его интерес. При обучении с помощью опыта учащиеся совершенствуют свои знания о стилистике языка, сосредоточив свое внимание на специфике медиатекста, совершенствуют умение понимать скрытый смысл данного послания, быть строже к языковому высказыванию.

Практика показывает, что ученики предпочитают логические задачи, которые развивают навыки концентрации, рассуждения, анализа, оценки, т. е. активной познавательной деятельности. Это важно для обогащения словарного запаса участников дискуссии. Есть ситуации, когда по заранее заданной теме, они сами будут создавать языковые задачи, обсуждая их с остальными членами группы, будут пытаться углубиться в сущность проблемы. Так имеют возможность самим исправлять ошибки, нарушающие языковые нормы.

Роль учителя при проектной работе в классе сводится до умения направлять внимание учеников на действия, которые гарантируют самостоятельную работу. Решение любой познавательной задачи должно быть результатом целенаправленного мышления по проблеме. Упражнения предполагают, что знания о языковых и речевых

понятиях углубляются, становятся осознанными, гибкими и оперативными. Компетенции, которыми овладели ученики не будут воспроизводиться в таком объеме и такой последовательности, как наблюдается на уроке, а будет восстанавливаться только то, что, ожидается, что будет практически значимым для ученика. На этапе обучения акцент делается на развитии различного набора когнитивных операций – анализа, синтеза, оценки, которые легко могут адаптироваться учащимся в возможных ситуациях в будущем. Это предполагает, что при обучении через проект должен быть создан конечный продукт (текст, презентация и др.), который отражал бы достижения ученика и целевой группы в рамках обучающего модуля.

Работа по изготовлению и реализации проекта на уроке должна отвечать следующим требованиям: язык был доступен ученику (избегать использования специализированных терминов и фраз); поощряющее и поддерживающее поведение учителя по отношению к ученику; использование коротких и легко понятных фраз; представление информации в соответствии с потребностями аудитории; осмысление роли учителя как члена группы, а не как дистанцированного от процессов руководителя.

Представленные варианты проектной работы на уроках русского языка и литературы являются лишь частью множества возможностей, которые преподаватель может реализовать в своей практике. Важно, чтобы проекты были подчинены потребностям учащихся. Поэтому необходимо, чтобы занятия были ориентированы на их интересы; обучение связано с опытом и действием; связь с актуальным социальным опытом; наличие конечного продукта, который позволяет обнаружить что-то незнакомое с использованием коммуникативной роли языка.

Приложение 1

Задание. Приведите примеры из текста, в которых наблюдаются нарушение лексической нормы. Подумайте, как бы вы заменили разговорные лексемы, повторы, иноязычные слова. Что «выигрывает» и что «теряет» текст с их использованием?

- *Как вы относитесь к социальным сетям?*
- *Читаете ли вы комментарии под статусами, имеют ли они какое-либо влияние на тебя?*

Библиография:

1. Кашлев, С. С., Интерактивные методики обучения педагогике., 2004, с. 36.
2. Кларин, М., Инновации в мировой педагогике. Рига, 1995. С. 47 – 48.

3. Психология общения. Энциклопедический словарь. — М.: Когито-Центр. Под общей редакцией А. А. Бодалева. 2011.

УДК 821.161.1.09:316

Борган Инна

студентка IV курса,

специальности «Английский язык.

Русский язык и литература»

Комратский государственный университет, РМ

Бойкова Лариса,

доктор, доцент

Комратский государственный университет

**СОЦИАЛЬНАЯ ПРОБЛЕМАТИКА В РАССКАЗАХ А.И.КУПРИНА
«ГРАНАТОВЫЙ БРАСЛЕТ» И «ОЛЕСЯ»**

Abstract. The article deals with social issues in Russia of the late 19th and early 20th century. The purpose of the article is to prove that Kuprin studied the psychology of the people in different social environments. Comments are also given on the author's sympathy for the common people. Kuprin gives the peasantry negative traits: downtroddenness, ignorance, drunkenness of the peasants. In conclusion, it is concluded that a simple “little” person in A.I. Kuprin is capable of exploits for the sake of beloved, dear people.

Keywords: Kuprin, social inequality, love, peasants, “little” man, social well-being, social justice, social policy, social capital.

В шестидесятые и семидесятые годы XIX века распространялись либерально-народнические взгляды, которые ориентировали Россию на европейский путь развития. Начиная с 80-х годов XIX века, на первый план вышла противоположная позиция, нацеливающая Россию на поиски самобытных, присущих только ей путей развития.

Разочарование в науке и поворот к религии, к мистике, для того периода было закономерным процессом. Общество в конце XIX века развивалось по закону компенсации, то есть упадок общественной жизни, потеря веры в положительное

научное знание, неуверенность в собственном завтрашнем дне как бы компенсировались, изливались в искусстве.

Не остался в стороне и А.И.Куприн. Александр Иванович Куприн исследует психологию народа как в армейских условиях, так и в деревенских. Для писателя причина измельчания и нравственного падения, озлобления, отчуждения крестьян – это проблема в рабском труде и притеснения народа. Куприн уповаёт на перестройку общественных порядков и отношений, а не на пример чистых людей. Александру Куприну важно описать и передать упадок светлого начала, красоты, добра, в душе обделённого мужика писатель освещает социальные истоки данного явления.

Произведение «Олеся» считается одним из лучших творений писателя Куприна. Главная героиня данной повести становится человеком, которого все начинают осуждать. Многие люди видели в ней ведьму только потому, что её дом находился в лесу, и она собирала лечебные травы для лекарств, а в повести лес выступает одним из семантической оппозиции добра – зла.

Общество не принимает героиню только потому, что она не такая, как все. Главная героиня пытается наладить отношения с людьми, делают первый шаг, но люди ее не воспринимают.

В рассказе «Олеся» писатель не раз указывает на разность воспитаний, привычек, манер главной героини и крестьян, которые ей противопоставлены: *«К тому же мне претило это целование рук (а иные так прямо падали в ноги и изо всех сил стремились облобызать мои сапоги). Здесь сказывалось вовсе не движение признательного сердца, а просто омерзительная привычка, привитая веками рабства и насилия».*

Писатель любуется народом, но, всё же, оставаясь верным правде жизни, демонстрирует и тёмные стороны патриархальности русского мужика. Народ для Куприна не является чем-то монолитным. А.И. Куприну чужд лубочный и сентиментальный взгляд на народ, но также писателю чужд писателю и сниженный, карикатурный образ толпы.

Столкновение с миром людей несет Олесе, одни невзгоды и переживания. Местные крестьяне считают Олесю и бабку её Мануйлиху колдуными. Крестьяне готовы обвинить во всех бедах этих бедных женщин. Однажды людская злоба уже согнала их с насиженного места, и теперь у девушки единственное желание, чтобы их оставили в покое. Но жестокий мир людей не знает пощады. Олеся по-своему умна и дальновидна. Она не вписывается в окружающий мир злобы и зависти, корысти и лицемерия.

Необычность главной героини, ее красота и независимость внушают окружающим людям ненависть, страх, злобу. Все свои несчастья и беды люди готовы вымешать на Олесе и Мануйлихе. Безотчетный страх крестьян перед «ведьмами», которыми они считают Олесю и её бабку, подогревается безнаказанностью за расправу над ними. Приход девушки в церковь - это не вызов селу, а желание примириться с окружающим миром людей, понять тех, среди которых живет ее возлюбленный.

Проклятие, произнесённое героиней повести, и угроза страшная, выбившая посевы крестьянские, более закрепляет таинственную связь в крестьянских умах «*Наслала-таки шкоду ведьмака чертова*».

В фольклорной русской традиции именно так проверяются слуги дьявола, на время, принявшая, человеческий облик. Писатель формально удерживает это соответствие, объясняя его не «дьявольским началом» в Олесе, а суеверностью и агрессивностью, массовой истерией толпы.

В повести «Олеся» писатель показал неизбежность столкновения и гибели естественного и хрупкого мира гармонии, когда он соприкасается с жестокой реальностью.

Олеся – «цельная, самобытная, свободная натура, ее ум, одновременно ясный и окутанный непоколебимым суеверием, детски-невинный, но и не лишенный кокетства красивой женщины», а Иван Тимофеевич – «человек добрый, но слабый». Они принадлежат к разным социальным слоям:

Иван Тимофеевич – образованный человек, писатель, который приехал в Полесье «наблюдать нравы», а Олеся – «ведьмак», необразованная девушка, которая выросла в лесу. Однако, несмотря на эти различия, они полюбили друг друга.

Трагедия любви Олеси и Ивана Тимофеевича Порошина – это трагедия людей, которые «выломились» из своей социальной среды. Трагична судьба самой Олеси, ведь героиня резко отличалась от крестьян прежде всего своей чистой, открытой душой, богатством внутреннего мира. Именно это породило ненависть к Олесе ограниченных людей. Как известно люди всегда стремятся уничтожить того, кого они не понимают, того, к кому от них отличается. Именно поэтому Олеся вынуждена расстаться с любимым и бежать из родного леса. Куприн органично соединил в произведении «Олеся» лирическое и эпическое начало. Лирическое начало организует внутреннюю форму повести, а эпическое – через сюжет – форму внешнюю.

В рассказе «Гранатовый браслет» центральным персонажем является Желтков, подписывавший свои письма инициалами Г.С.Ж., относится к такому литературному типу, как тип «маленького человека».

Писатель выделяет Желткова на фоне главных персонажей. Княгиня Вера Шеина, ее муж, сестра, брат – это представители светского общества, которые привыкли к веселью и различным приемам, балам. Желтков – обычный служащий низкого ранга он телеграфист, который живет в низкой комнате, расположенной в темном, неприятно пахнущем подъезде. Афанасьев в статье «А.И. Куприн» пишет так «Сделав своего «маленького человека» способным лишь на самоотверженную любовь и отказав ему при этом во всяких других интересах, Куприн невольно обеднил, ограничил образ героя. Отгородившийся любовью от жизни со всеми её волнениями и тревогами. Желтков тем самым обедняет и саму любовь...это тихое, покорное обожание...без борьбы за любимого человека...иссушает душу, делает её робкой и бессильной».

Письма – это все, что мог сделать Г. Желтков. Желтков не был представителем аристократического общества, поэтому не мог лично познакомиться с Верой Шеиной, не мог сам разговаривать с ней и не мог лично признаться ей в своих чувствах. Но тема социального неравенства в повести связана не только с темой социального неравенства. Писатель показывает, что Желтков был единственным героем, который способен на сильную и чистую любовь, которая встречается в жизни очень редко, а для некоторых людей не встречается и вовсе.

Княгиня Вера Шеина испытывает к своему мужу Василию Львовичу чувство дружбы и привязанности. Сестра Веры Анна рожает двоих детей, при этом презирая и ненавидя собственного мужа. Генерал Аносов говорит, что никогда в своей жизни не испытывал истинное чувство любви и никогда не видел его в реальной жизни. Желтков единственный кто способен на такую самоотверженную любовь, при которой герой готов отказаться от всего, что у него есть, готов отдать все, что у него есть, готов пожертвовать даже собственной жизнью, чтобы его возлюбленная была счастлива.

Писатель показывает, что обычный телеграфист, «маленький человек» оказывается по-настоящему любящим человеком. А.И. Куприн, показывает, что Г. Желтков в центр своей жизни ставит чувство любви, в то время как представители светского общества заняты развлечениями, балами, азартными играми, ужинами и разговорами. Желтков не думал о своем социальном положении, как это делали дворяне. Он был искренним в своих порывах, бескорыстный, ничего не требовал, а лишь предлагал свою жертву ради любви. Родственники Веры Шеиной думают о том, что

Желтков – это настоящий маньяк и преследователь. Они не могли поверить в то, что есть такое сильное и чистое чувство любви, потому что сами никогда это чувство не испытывали.

В «Гранатовом браслете» звучащая тема неравенства связана с социальным неравенством дворянское общество, в которое входят Вера и ее родственники, противопоставляется обычному «маленькому человеку» Желткову.

Библиография:

1. Афанасьев Владимир. А.И. Куприн. Издательство: Государственное литературное издательство, Москва, 2012 г.
2. Афанасьев, Владимир. А.И.Куприн. Издательство: “Академия наук СССР”. Москва, 2019 г. стр. 155; стр.159.
3. Берков, Павел Наумович Александр Иванович Куприн: Критико-биографический очерк. Глава10. Издательство: Академия наук СССР, Москва, 1956, 194 с.
4. Вардугина Г.С. Фольклоризм как элемент поэтики А.И. Куприна: Вопросы типологии и эволюции. Докторская диссертация. Челябинск, 1996г.
5. Волков, А.А. Русская литература XX века. Дооктябрьский период. Издательство "Просвещение", Москва, 2017 г.

C.Z.U.: 845.174.06

Mititelu Oxana,
doctor în filologie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Comrat
orcid id: 0000-0002-4690-3657

**INFLUENȚE DIN PARTEA CULTURILOR LATINĂ, POLONĂ ÎN OPERELE
CRONICARILOR MOLDOVENI: GRIGORE URECHE, MIRON COSTIN**

Summary: The Moldavian Letopise is the foundation of our chronicle. Fragmentary news taken from Latin and Polish writings were added to Letopiset. Gr. Ureche used two external chronicles, *Universal Cosmographia* close to that of Munster, which was cited under the name "*Latin chronicle*" and the chronicle of Joachim Bielski cited under the name "*Lesc Chronicle*" or "*Foreign Chronicle*". M. Costin was inspired by the Poles because they had a

cultural progress, and the writing of Paul Piasecki *Chronica gestorum in Europa singulariorum* was the most significant source of Miron Costin's chronicle.

Keywords: Chronicle, culture, Latin and Polish writing, influence, opera, history, original

Grigore Ureche

Unul din cele mai interesante momente ale istoriei culturii noastre este începutul contactului cu cultura occidentală superioară venită prin Polonia, împărtășirea societății românești care trăia în formele tradiției bizantino-slave cu o lume nouă, pentru ea până atunci aproape străină cu totul.[2, p. 88]

Cel mai însemnat rezultat al acestei înrâuriri polono-occidentale este istoriografia moldovenească a veacului XVII: Grigore Ureche, Simion Dascălul, Miron și Nicolae Costin.

Însemnatatea lor, în special a lui Miron, nu numai ca lămuritori ai trecutului ci și ca introducători de idei și forme noi, e datorită în mare parte culturii polone, în lumina căreia trebuie cercetată opera lor. [1, p. 156]

În vremea lui Vasile Lupul scrie cronica sa Grigore Ureche, elev al școalelor polone adânc influențat de spirit polon. Tot un elev al școalelor polone a fost poate și Simion Dascălul.

Fapt este că epoca lui Vasile Lupul fu socotită și mai târziu ca deșteptare culturală: „Vasile Lupu, spune Dimitrie Cantemir, a început a deștepta spiritele și a veni iarăși la lumina din întunericul cel adânc al barbariei.”

Cronica lui Ioachim Bielski era singura scriere istorică aparută în Polonia care cuprindea cu atât de bogate amănunte privitoare la Moldova toata istoria până la 1587. Toate cronicile latine se opreau mult mai de vreme, iar singurul Strykowski care ducea povestirea până la acea dată era în ce privește istoria Moldovei extrem de laconic.

Ioachim Bielski izvor al compilației noastre

Era deci firesc ca un scriitor moldovean care ar căuta știri despre Moldova în istoriografia polonă să se opreasca la Ioachim Bielski. Nu exista o altă cronică polonă sau latină care să conțină împreună toate știrile de origine externă ce se găsesc în compilația lui Simion Dascalul-Ureche (exceptând firește pasajele luate din Guagnin și capitolele despre țările vecine).

Bielski, care e de altfel citat formal este tradus în cronica noastră pentru știri care privesc Moldova de la 1359-1582. O simplă confruntare de texte nu mai lasa nici o îndoială asupra întrebuișării lui: știrile sunt traduse adesea cuvânt cu cuvânt păstrându-se până și întorsătura frazei originalului și cuvintele.

Sunt însă unele deosebiri. Unele părți care la Bielski au o dezvoltare neobișnuită, de exemplu povestirea luptelor lui Ioan Vodă cu polonii lui Bogdan Lăpușneanul sau luptele aceluiași Ioan Vodă cu turci, sunt redate în rezumat. Sunt și unele stiri, puține la număr, care privesc istoria Moldovei în cronica lui Bielski și care n-au fost trecute în compilația noastră.

În genere afară de vreo câteva excepții oriunde avem citat în cronica noastră: letopisețul latinesc sau leșesc, știrea se regăsește la Ioachim Bielski.

Citatele făcute de Simion Dascălul din Bielski la domnia lui Despot nu se regăsesc la acest cronicar. [4]

Influența lui Ioachim Bielski asupra formei

O caracteristică a cronicii noastre, care nu se regăsește în cronicile următoare, nici în cele vechi slave este că la sfârșitul povestirii domniilor voevozilor mai însemnați se află câte un portret al lor în care e descrisă firea fiecărui și apoi unele fapte de politică internă care nu fuseseră pomenite în cursul domniei.

Cel mai complet e portretul lui Ștefan cel Mare. După menționarea unei trăsături fizice „om nu mare la stat” urmează calitățile și defectele sale, obiceiuri la ospețe și la război. Apoi se menționează jalea tuturor la înmormântare și alte câteva amănunte între care și numărul mănăstirilor și bisericilor clădite de dânsul.

Alte portrete mai scurte urmează și la alți domni: Bogdan al III-lea, Ștefan cel Tânăr, Petru Rareș, Petru Șchiopul.

E întotdeauna foarte greu să creezi o formă nouă, cei mai mulți împrumută de la alții forma în care îmbracă gândirea lor. Pentru ca Ureche să fi scris astfel, cu acest fel de a încheia istoria unei domnii a văzut opere în care se procedează astfel. Într-adevăr modelul său este Ioachim Bielski. Aceasta termină istoria fiecărui rege polon cu o asemenea caracterizare și anume cam cu aceeași compoziție stilistică pe care o găsim la portretul lui Ștefan cel Mare: portretul fizic, cel moral, obiceiurile, fundațiile bisericești, înmormântarea.

Iată de exemplul portretului lui Vladislav Jagello: „...trupul său l-au dus la Cracovia, unde l-au îngropat cu jalea tuturor în catedrala de partea dreaptă. Era un om de statură mijlocie, față strâmtă și lungă, capul de asemenea lung și chel, urechile mari, gâtul lung, glasul clar, vorbea repede, ochii negri, mici și neliniștiți. Rabda toate oboselele, cu frigul, foamea și căldura se obișnuise la vânătoare. Nu purta blănuri nici alte haine costisoare numai o piele de oaie iarna, la lupte nu se grăbia și le purta mai mult prin alții decât prin sine însuși totuși a fost norocos... A fost generos și darnic, la baie se scaldă la a treia zi; nu bea bucurios nici bere, nici vin, ci numai apă; stătea treaz multă vreme noaptea și de aceea dormea mult și nu venea de vreme la biserică, încât trebuiau să aștepte multă vreme cu slujba; pe cei săraci nu-i disprețuia, ci însuși asculta

plângerile lor, numai la pedeapsă era leneş... Nu-i placeau averile, ce avea împărăția cavalerilor, pentru care avea mare dragoste... Nu se îngrijea prea mult de clădirea și refacerea orașelor, să că multe din ele pe care le clădise Casimir cel Mare sub dânsul său dărămat (urmează bisericile mănăstirile clădite de dânsul și despre Universitatea din Cracovia.”

Firește că Ureche nu are portrete aşa de amănunțite, nici aşa de vii și caracteristice, dar aceasta se datorește faptului că nu avea la îndemână materialul necesar și era nevoie să se mulțumeasca cu câteva trăsături păstrate de tradiție. E de observat că portretele din cronica noastră sunt compozitii independente, și nu imitații servile ale modelelor polone. [7, pp. 225-345]

Cronica lui Guagnin izvor al lui Simion Dascălul

În traducerea lui Guagnin de către Paszkowski se află un lung pasaj cu titlu deosebit: „anul nașterii Domnului 1562”, în care autorul, desigur după amintiri personale, povestește originile lui Despot Heraclide, domnia lui în Moldova, răscoala și domnia lui Ștefan Toma și luptele acestuia cu Dimitrie Wiszniowiecki și cu Albert Laski. Simion Dascălul, care recunoaște că a întrebuințat pe Guagnin, traduce aproape în întregime, cu unele schimbări.

Legăturile cronicii lui Ureche cu Cosmografia lui Sebastian Munster.

Cronica lui Ureche cuprinde, precum se știe, patru capitole tratând despre țările vecine Moldovei: Polonia, Tătarii, Turcia, Ardealul și Ungaria. Multe pasaje din aceste capitole arată cunoștințe și judecăți personale ale autorului, cum de pildă constatăriile despre firea polonilor și lauda adusă învățăturii lor, care arată pe boierul umblat în școlile polone. Asemenea laudă adusă dreptății și legalității ce domnește în Polonia și Ardeal, sunt probabil ca o mustrare adusă stării de lucruri din Moldova de cronicarul care aiurea se plânge de lipsa lor în țara lui. Tot penei cronicarului și nu vreunei compilări se dătoresc știrile despre România din Ardeal care sunt de același neam cu Moldovenii și întrec în număr pe Unguri, precum poate și câteva note despre firea Ungurilor și a Tătarilor.

Dar capitolele mai cuprind și informații istorice și geografice ce nu le putea cunoaște Ureche din propria experiență: originile Leșilor, Turcilor și a Tătarilor, lista cronologică a sultanilor, a hanilor Tătăresti și a împăraților Chinei, știri geografice despre râurile și triburile din Asia etc. Firește că aceste lucruri nu au putut fi luate de Ureche decât dintr-o scriere externă istorico-geografică. S-a constatat că multe din numele proprii din aceste capitole spre deosebire de aproape tot restul cronicii au fonetism latinesc, cea ce e o indicație pentru limba izvorului acestor știri. În adevăr o parte din ele se regăsesc identice cuvânt cu cuvânt în celebra *Cosmografie universală* a lui Sebastian Munster din Bassel.

Cosmografie universală a lui Sebastian Munster din Bassel a apărut în 1544 în limba germană în care sunt 27 de ediții, a fost tradusă în latinește la 1550, în care limbă a avut 8 ediții, adăugându-se completări și schimbări la fiecare ediție. E una din cele mai populare scrimeri ale întregii Europe în veacul XVI, a fost răspândită pretutindeni și tradusă în francezește, englezenește, italienește și cehă. În Polonia, Martin Bielski o luă ca model pentru *Cronica lumii*. Forma și împărțirea scrierii lui Bielski este asemănătoare cu Münster, cele mai multe ilustrații sunt luate din opera celebrului geograf elvețian, precum și numeroase știri istorico-geografice.

Contribuția *Cosmografiei* lui Sebastian Munster la cronică lui Ureche este următoarea: Din capitolul despre Tătari se regăsesc identice la Munster pasajul despre clima țărilor tătărești, lista împăraților, afară de cei patru din urmă din șirul lui Ureche care la Munster nu se află, lista împăraților Chinei.

Din capitolul despre Turci toată istoria împăraților Turci de la Orkan până la Mahomet III, cu care se termină și la Ureche șirul împăraților. La Munster textul e ceva mai dezvoltat dar asemănarea e izbitoare.

Din capitolul privitor la Poloni numai știrea despre originea lor din Leh, fiul lui Elizei, nepotul lui Iavan și explicarea numelui Poloniei de la „pole”, câmp, loc întins.

Din capitolul despre Unguri poate știrea despre numele nemțesc al Ardealului care vine de la „șapte orașe”.

După cum se vede nu se poate spune că toate știrile istorico-geografice din capitolele lui Ureche despre vecini se regăsesc la Sebastian Munster. Ceea ce e ciudat e că unele din aceste știri ale lui Ureche care lipsesc în *Cosmografia* lui Munster se regăsesc în alte scrimeri pe care acesta le-a auzit, dar din care nu a luat toate amănuntele.

O asemenea scriere a putut cunoaște Ureche studiind în Polonia, căci *Cosmografiile* se întrebuițau ca manuale de școală, ca de pildă a lui Canon. Dar importanța acestui izvor latin al lui Ureche este mai mare decât s-ar putea crede. Nu numai în cele patru excuse despre popoarele vecine găsim la Ureche nume proprii cu fonetism latinesc. La începutul cronicii, unde sunt citate „letopisețele latinești” care spun că numele de *Vlahia* vine de la *Flacus*, se pomenește de *Sătia*.[3, p.178]

Cosmografia și letopisețul latinesc. Ureche a întrebuințat într-adevăr un izvor latinesc pentru excusele privitoare la popoarele vecine: e vorba de o *Cosmografie* în genul acelei a lui Seb. Munster. În afară de știrile privitoare la țările vecine, Ureche luase din acel izvor și unele amănunte despre originea României din coloniștii aduși de Flacus și despre Sciți. Aceste știri apar în cronică lui ca fiind „izvodite” din „letopisețul cel latinesc.”

În urma investigațiilor, s-a dedus că letopisețul latinesc citat în cronica sa nu poate fi altceva decât *Cosmografia*. Așa fiind lesne se lămurește cum s-a făcut confuzia între letopisețul leșesc și latinesc. Observându-se că la începutul cronicii lui Ureche era citat un letopiseț latinesc, care apoi nu mai apare în restul povestirii și că în schimb în cursul istoriei Moldovei e citat un letopiseț leșesc.

Așadar, în alcătuirea compilației au intrat două cronici externe: aceea a lui Ioachim Bielski citat sub numele de „*letopisețul leșesc*” sau „*letopisețul străinilor*” și o *Cosmografie universală* apropiată de acea a lui Munster, care a fost citată sub numele de „*letopiseț latinesc*”. Ambele au fost cunoscute și întrebuițate numai de Grigore Ureche.[4, p. 45]

Al. Guagnin și Simion Dascălul

Întrebuițarea lui Guagnin în cronica noastră nu prezintă nici o greutate. El a fost cunoscut de Simion Dascălul și introdus în cronici la domniile lui Despot și Ștefan Toma. Dacă cercetăm felul cum Simion Dascălul a tradus pe Guagnin, vedem că traducerea lui are cu totul alt caracter decât aceea făcută de Ureche din Bielski. Ureche traducea aproape cuvânt cu cuvânt sau rezuma când povestirea era prea lungă, cum e cazul cu povestirile lui Gorecki și Lasicki despre Ion-Vodă, reprobus aproape în întregime în cronica lui Bielski.

Ce e caracteristic pentru Simion Dascălul sunt amplificările. El socoate că textul izvorului său nu e destul de lămurit și dă explicații sau repetă lucrurile de mai multe ori și chiar adaugă de la dânsul multe fapte care nu se găsesc în original. E cu totul surprinzător aspectul ce ia la Simion, povestirea lui Guagnin, Simion plin de imaginație prelungește povestirea mult, nu ține nici o seamă de ordinea evenimentului, schimbă cu totul unele pasaje.

Pentru a lămuri cum s-a îmbogățit Despot care era un pribegie, el adaugă de la sine, că „s-au mutat la alt ostrov” de la Roma și „și-au cumpărat ocine și s-au aşezat” Guagnin nu vorbește nici de ostroave nici de moșii.

Guagnin spuse că Despot neavând urmași, avea trebui să rămâie pe mâna autoritaților : „cumu-i obiceiul la acel loc” adaugă Simion Dascălul.

Cronicarul polon vorbise în treacăt numai de un nepot al lui Despot, Simion Dascălul relevând știrea de la început face dispariția lui, adaugă că a pierit în războiu, punctul central pe baza căruia s-a făcut înșelătoria falsului Despot.

În câteva locuri traducerea denotă ignoranță: e lăsat netradusă mențiunea orașului Viena, unde slujise înțaiu Despot. Traduce pe francezii și italienii pomeniți în oastea lui Despot de Guagnin prin nemți și unguri.

Toate aceste dovedesc că deși cunoșcător al mai multor limbi, Simion Dascălul era un „istoric” fără critici și foarte naiv, ceea ce nu se potrivește deloc cu caracterul operei istorice cunoscute de toată tradiția Moldovei sub numele lui Ureche.

Letopisețul moldovenesc. Dacă excludem toate împrumuturile din Bielski, Guagnin, Cosmografia, citatele din letopisețul unguresc, câteva mențiuni de izvoade și partea de la urmă a cronicii (abdicarea lui Petre Șchiopul și domnia lui Aron) scrise de Ureche probabil după cele auzite de la tatăl său), toată partea de povestire istorică ce rămâne este luată din „letopisețul moldovenesc”. Acest letopiseț moldovenesc era deci o cronică foarte întinsă. Giurescu a arătat că e vorba de o cronia scrisă românește și datorită probabil lui Eustratie logofătul al treilea, care după mărturia lui Miron Costin a scris o cronică în românește înainte de Ureche.

Letopisețul moldovenesc este deci temelia cronicii noastre. Acestui letopiseț i s-au adăugat știrile fragmentare luate din scrieri străine, dar în ce privește controversele de date, de nume, de fapte, este o tendință de a-i se acorda tot lui mai multă încredere, el este pus în rândul întâi.

Letopisețul moldovenesc a fost întrebuințat în cronică de Grigore Ureche, care poate fi socotit ca adevăratul autor al scrierii întregi.[7, p. 134]

Miron Costin

M. Costin scrie *Cronica Moldovei de la Aron-Vodă la Dabija-Vodă*.

Scrierea lui Paul Piasecki *Chronica gestorum in Europa singulariorum* a fost cel mai însemnat izvor al cronicii lui Miron Costin și a format chiar, cum vom vedea, concepția lui despre știința istoriei.

Paul Piasecki (1579-1649) a ocupat diferite funcții bisericești înalte în Polonia. Între altele, a fost episcop de Camenița (1627-1644), în această calitate putea cunoaște mai de aproape evenimentele din Moldova. În ultimul timp a fost episcop la Przemisl (1644-49).

Scrierea sa s-a bucurat de o mare faimă în Polonia veacului al XVII-lea, asemănătoare cu cea a lui Comer din timpurile mai vechi, a fost considerată o carte clasică pentru istoria polonă.

Nu e de mirare că opera lui a fost aleasă de M. Costin ca izvor principal al cronicii sale. Cronica lui Piasecki cuprinde iatoria Europei 1587 și 1638. Ideile principale ale cronicii sunt: unitatea lumii creștine, dușmănia față de pagâni și față de germani. Consideră pe aceștia din urmă dușmani ai neamului polon și al slavilor. [6, p. 187]

Împrumuturile lui Miron Costin din cronica lui Piasecki. Întrebuițarea cronicii lui Piasecki în cronica de la Aron-Vodă de Miron Costin începe cu știrile despre urcarea în scaunul

Moldovei a lui Ștefan Radul și apoi acea a lui Ieremia-Vodă. Numărul oștirii polone pentru care e citată „Cronica leșească”, precum și mai multe din amănuntele luptei, în special intervenția lui Ieremia pentru pace nu se află în cronica lui Piasecki, este scrisă de M. Costin. Din scrierea cronicarului polon sunt luate știrile privitoare la tratările diplomatice ce au urmat după aceste lupte.

Războaiele lui Mihai Viteazul cu turcii și ardelenii sunt după tradiții interne, care sunt îmbinate cu unele știri din Piasecki. Restul știrilor despre soarta lui Mihai până la moartea lui, urmează pe cea a istoricului polon. La domnia lui Ștefan Tomșa amănuntele ce privesc relațiile cu Polonia și luptele lui Constantin Movilă sunt de asemenea după acesta, dar se află îmbinate cu alte știri, în plus despre rolul jucat de boieri.

În schimb M. Costin ia largi pasaje de la acest istoric pentru evenimentele din 1620. Bătălia de la Hotin (1621) e dată zi cu zi la Piasecki, însă la Costin sunt și unele deosebiri, în ce privește numărul diferitelor detașamente polone. De aici până la 1633 nu mai sunt știri din Piaceski.

Evenimentele din Ungaria, răscoalele cazacilor și ale tătarilor din Bugeac sunt preluate de la Piasecki și întregite de M. Costin. Tot din Piasecki ia unele știri privitoare la originea și organizarea cazacilor. La aceasta se reduce întrebuițarea cronicii lui Piasecki în cea a lui M. Costin. Contribuția este însemnată, însă e departe de a constitui esența cronicii și chiar știri privitoare la Polonia se află la M. Costin, luate din alte izvoare decât acesta.

Aproape pretutindeni știrile lui Piaseck sunt îmbinate cu altele de origine deosebită, în special tradiție orală și nicăieri nu e păstrat la M. Costin forma de exprimare a izvorului, din care ia numai faptele, dar propriu-zis nu-le traduce, cum făceau Ureche și Simion Dascălul.

Jarosz Otwinowski și Al. Guanin. M. Costin are o povestire destul de întinsă despre bătălia de la Argeș între polonii lui Simion Movilă și resturile oștirii lui Mihai Viteazu. Nu este cronica lui Piasecki. Singura scriere polonă, care cuprindea descrierea amănunțită a cestei bătălii este o poemă istorică scrisă de Jarosz Otwinowski. Al Guanin a intercalat în întregime în cronica sa această poemă, iar M. Costin în cronica Moldovei.

Din compararea textului poemii cu povestirea de la Argeș din cronica lui Costin se observă că toate știrile sunt luate din poemă. Costin rezumă pe scurt poema, luând știri din ea, dar lăsând și multe la o parte, în special umpluturi retorice, numele comandanților unităților armatei polone. În plus în cronica noastră conducerea oștirii o are Simion-Vodă, pe când la Otwinowski acesta e redus la un rol secundar, iar eroul poemului este Ioan Potocki. În baza acestor detalii, poemul a fost preluat de la Guanin. M. Costin nu se mărginește la această poemă, dar mai preia și alte știri din cronică.[5, p. 111]

Samuel ze Skrzypy Twardowski *Războiul civil*. Samuel Twardowski, elev al iezuiților, care îi tipărise unele scrimeri, a scris foarte mult și numai în versuri. În special *Războiul civil*, a fost o carte care se răspândi la popoarele ortodoxe vecine. La Moscova ea ridică proteste și rușii se plânsere că în ea sunt expresii ofensatoare și opera fu arsă în piața din Varșovia. Cel mai interesant e că ea a slujit drept izvor principal celei mai principale cronică a cazacilor, a fost tradusă în ucraineană de 4 ori. Nu e de mirare că o scriere aşa de răspândită în țările vecine să fi cunoscută și de un moldovean.

M.Costin relatând, despre războaiele cazacilor a preluat expresii speciale. Twardowski vorbind de Nicolae Potoki, hatamanul Coroanei, spune că atunci când aflat de răscoala lui Chmielnicki, „vrând pe aceeașă hidră (șarpe) să o înnăbușe în iarbă, cum spunea a-l înăbuși de la început...” M. Costin în aceeași împrejurare spune că hatmanul a zis acest cuvânt „șarpele până nu ridică capul din iarbă, să-l lovești.”

Probabil că faptele și amănuntele ce coincid la Miron și la Twardowski sunt împrumutate de la acesta și luate din informația orală.

Alte izvoare. Sunt evenimente descrise în cronica lui M. Costin, care nu se află în cele trei izvoare menționate mai sus. De exemplu, efectivele oștirii polone, amânunte asupra expedițiilor lor la Hotin, originile răscoalelor căzăceaști. Nu s-au găsit izvoarele. Însă, M. Costin cunoștea aceste detalii pentru că era în strânsă legătură cu mulți nobili poloni. Scriitori străini afară de poloni nu par a fi fost întrebuițați în cronica lui M. Costin, exceptând pe Topeltin de Mediaș, care e citat o singură dată la știrile privitoare la relațiile Ardealului cu Moldova.

E firesc lucru că M. Costin s-a inspirat de la polonezi pentru că au avut un progres cultural.

Metoda lui M. Costin în scriere diferă de a lui Gr. Ureche, căci acesta traducea cuvânt cu cuvânt, izvoarele sale, Miron dimpotrivă adaptează textele la genul său de istorie, ele sunt întotdeauna numai material de informare, nici unde nu adoptă forma de exprimare a izvoarelor. Alteori modifică unele știri cu amintiri personale.[8, p. 23]

La sfârșitul veacului al XVII-lea M. Costin privea la Polonia ca la o țară de lumină a creștinismului și a învățăturii. Ca patriot al neamului român el vede salvarea neamului său în ajutorul polon, ca învățător al Românilor, ca unul ce deschidea tainele trecutului lor și ale culturii, o face sub influența scoalei polone și urmând modelele literaturii polone.

Rămâne totuși o personalitate independentă, puternică și pasionată în care sună glasul pământului moldovenesc.

După dânsul influență polonă decade și curând dispare, în rolul ei politic la noi Polonia e înlocuită cu Rusia, iar în rolul cultural, cultura polono-latină e înlocuită de cea grecească.

Bibliografia:

1. Boia Lucian, *Evoluția istoriografiei române*. București: Universitatea din București ,1976.
2. Cartojan, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*. București: Fundația Cultural Română, 1996.
3. Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*. București:Eminescu, 1989.
4. Mărculeț Vasile, Mărculeț Theodora, *Influențe bizantine în literatura istorică românească medievală*.https://revistatransilvania.ro/wpcontent/uploads/2017/03/08_Vasile_Marculet_Theodora_Marculet.pdf (accesat 16.01.2021).
5. Mihăilă G., *Cultura și literatura română veche în context european. Studii și texte*. București: Științifică și Enciclopedică, 1979.
6. Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*. București: Minerva, 1988.
7. Panaitecu P. P. *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*. București: Cultura Națională, 1925.
8. Piru Al., *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*. București: Științifică și Enciclopedică, 1977.

C.Z.U.: 845.173.08

Mititelu Oxana,

doctor în filologie, conferențiar universitar,

Universitatea de Stat din Comrat

orcid id: 0000-0002-4690-3657

**DOGMA TOTALITARISTĂ CA SUPREMAȚIE A IDEOLOGICULUI ASUPRA
ESTETICULUI**

Summary: Communist totalitarianism manifests itself in literature by violent and aesthetic dogmatism. Forms of coercion aimed at subjecting literary commanders ideological factors. Any deviation is punished severely in the first instance, by suppressing physical or sending in the GULAG authors, then by eradication the undesirable books and works.

Keywords: literature, ideology, history, culture, terror, dehumanization

În perioada sovietică, elitele au fost distruse prin decimare fizică, supuse exilului, recluziunii în lagăre și închisori sau, pur și simplu, au fost excluse din viața culturală a țării. Tânărimea ca purtătoare a tradițiilor milenare și a spiritului național, a fost anihilată și ea prin epurare de elementele cele mai active, colectivizare forțată sau masacrare prin înfometare. Muncitorimea, redusă la o masă amorfă și ascultătoare, a devenit „clasa zisă «conducătoare», de fapt alibiul ideologic al aristocrației de partid, care a format, printr-un proces de «generație spontanee», noua elită a țării” [1, p. 79].

Începea o nouă istorie, o nouă epocă și o nouă cultură care trebuiau să se deosebească totalmente de cele vechi.

Literatura, artele în general erau chemate să răspundă la imperativele ideologice ale partidului, devenind instrumentul predilect de spălare a creierilor maselor de „oameni ai muncii”. Dacă e să ne referim la exemplul literaturii sovietice din fosta RSSM, ea trebuia să cultive cu entuziasm cultul soldatului sovietic eliberator, a eroului proletar care se jertfește pentru binele norodului, cultul conducerii suprem, demisurgic (Lenin, Stalin), cultul „noii biserici” aducătoare a fericirii terestre (ne referim la partid, bineînțeles), cultul omului nou măntuit prin „dreapta credință”, cultul violenței împotriva presupusului „dușman de clasă”. Literatura de propagandă a celor ani e suprasolicitată de simbolurile drapelului roșu, a stelușei cu cinci colțuri (din Kremlin), a lampei lui Ilici. Vechiul trebuia negat cu vehemență, iar nou – cântat cu uitare de sine. În rezultat avem, pe de o parte – violență și cruzime, iar pe de altă parte – jubilație, patos, încântare, slăvire. Acestea sunt atitudinile fundamentale pe care încearcă să se ridice noua literatură a realismului socialist, căreia i se atribuie o funcție „educativă” și mesianică expresă, univocă. Factologie de habitat sovietic obligatorie, conținut social conform ideologiei dominante comuniste și, pentru o presupusă accesibilitate la „mase”, un limbaj primitiv și o imagistică rudimentară. Acestea sunt elementele care nu trebuiau să lipsească din literatură. Personajul principal trebuia să fie un Homo sovieticus care să-și renege istoria, neamul, țara, familia, convingerile, tradițiile de dragul structurilor și valorilor nouui regim care, se afirma întruna, le va înlocui pe toate acestea, aducându-i la picioare paradisul terestru al comunismului. În fond, rolul literaturii și al artelor trebuiau să fie unul pur ideologic, cu efecte expres dezumanizante, de scoatere a omului din capsula ontologică și artificializare a lui.

Atitudinea față de dușmanii de clasă, identificați în fosta RSSM cu „burghezii români”, trebuia să fie de ură și de răzbunare. Conform unei vechi teorii a Kominternului, românii erau în Basarabia exploataitori și trebuiau nimiciți, iar România era văzută drept regim de ocupație.

Noua literatură sovietică din RSSM urma docilă linia ideologică kominternistă. Mila, compasiunea, iertarea nu aveau ce căuta în acest regim al luptei de clasă. „Răzbunarea» și «ura de clasă» sunt sentimente glorifice în permanență și reprezentate drept valori morale capabile să suprime «vestigiile» trecutului și să stea la temeliile unei lumi noi” [2, p. 222]. Lupta de clasă justifica orice acțiune oricât ar fi de abominabilă în sine. Personajele primelor proze „realist-socialiste” („Hartene” de Gr. Adam, „Tovarășul Vania” de S. řleahu, „Codrii” de I. C. Ciobanu etc.) sunt zugrăvite în două culori predominante antitetice: alb și negru. Cele pozitive erau luptătorii pentru puterea sovietică și, mai încocace, muncitorii care construiau orașe noi, comsomoliștii, timoroviștii, octombreii zeloși în a urma modelul micului Ulianov, comuniștii conștienți de menirea lor de a lupta în numele unui viitor luminos. Personajele negative erau exponentii ai vechiului: jandarmul român și „acolitul” acestuia – chiaburul lacom, țăranul ignorant și încăpăținat care refuză să înțeleagă „beneficiile” noilor orânduieli. Lumea interioară a acestor personaje nu reține atenția decât în măsura în care avea tangențe cu viața socială, cu imperativurile ideologice ale partidului. În general, omul prezintă interes doar ca element al noilor colectivități revoluționare, industriale sau agricole. Individualitatea umană apare reliefată doar în cazul în care prezintă un destin „revoluționar”, de erou luptător. Pentru a exista ca model de virtute comunistă, acesta trebuia extras din mediul social anonim, din colectivitatea sa generică, pentru ca, mai apoi, să fie conectat la pulsul maselor ca purtător al noului, ca generator de idei și impulsiuni „revoluționare”. Această metamorfoză a lui lansa speranța că oricine poate deveni ca el, cu condiția să-și asume conștiincios preceptele ideologice dominante. Imaginea omului în literatura sovietică oscila între figura instinctuală și „întunecată” a omului de ieri și, pe de altă parte, figura luminoasă, plină de virtuți a activistului de partid. În consecință, prezentul este zugrăvit utopic, idealizat și e văzut ca o sărbătoare perpetuă, în contradicție cu trecutul sumbru, marcat de instințele de acaparare și de reminiscențe religioase. Nu lipsea (mai ales din poezie) nici comparația antitetică a prezentului încântător al URSS cu Occidentul capitalist, „în putrefacție”, cu nelipsitele epitete dintre cele mai bombastice pentru zugrăvirea în contrast a acestor două lumi.

Dincolo de zelul propagandistic al literaturii ar trebui să vedem un anumit oportunism de circumstanță al unor autori fără talent, dar, în primul rând, atitudinea coercitivă permanentă a regimului totalitar communist, veghea constantă a unui sistem de cenzură sofisticat și fără menajamente, vigilența intransigentă a structurilor poliției politice și a celor de partid. În primii ani ai puterii sovietice, dar și mai târziu, scriitorii care nu au cedat au sfârșit în GULAG, ca N. Costenco ori A. Marinat. Exemplul clasic pentru România este basarabeanul nostru Paul Goma. Teroarea a fost calea cea mai sălбatică, dar în același timp și cea mai eficientă de „prelucrare și

de eliminare a materialului uman care avea îndrăzneala sau „prostia” să se opună procesului în cauză” [3, p. 177].

Literatura de sertar din țările fostului lagăr socialist, atât cât a reușit să supraviețuiască vigilenței, este cea care depune mărturii şocante despre chinurile scriitorilor care au supraviețuit terorii din închisorile comuniste. Pentru criminalii regimului, capitularea ta nu e o simplă izbândă profesională – ci însăși rațiunea de a fi, susține Adam Michnik [4, p. 16]. „Bunul simț îți mai spune că dacă semnezi declarația de loialitate, pui în mâna polițailor un bici. Îl vor mânuia și te vor obliga să semnezi și declarația următoare, înțelegerea de colaborare cu ei. Astfel, declarația ta de loialitate se transformă într-un pact cu diavolul. Din această cauză nu trebuie să întinzi acestor inchizitori ai poliției nici măcar vârful degetului: pentru că imediat au să-ți înhațe toată mâna” [idem, p. 17]. Experimentul Pitești arată clar, prin mărturiile victimelor, atrocitatea strategică a reeducării prin demascare și autoflagelare. Prin tortură, victima se demasca, iar pentru a se reeduca până la capăt trebuia să devină ea însăși călăul care să aplice cu zel idealurile comuniste. Cel care nu putea fi reeducat, era omorât. Mărturiile celor care au rezistat terorii sunt şocante. Aristide Ionescu afirmă: „Era ceva aşa de neimaginat și te gândeai în momentele când erai torturat, primul gând te gândeai ca să scapi de tortură prin sinucidere. Ei bine, acei care au avut această şansă, au fost la început și cel de la Gherla, care a sărit peste balustradă, dar de a doua zi au apărut plasele și nu mai puteai“. Privitor la autoflagelare același autor confirmă: „Noi eram obligați întâi la autodemascări să arătăm că suntem dintr-o familie unde ... mama a «trăit» cu un copil, sau suntem dintr-o familie unde copiii erau cei care se «culcau » cu mama; sau te «culcai» cu o soră. Adică trebuia să fabulezi...“ [4, fragmentul nr. 7]. Rezultatul acestor fabulații era căderea la cel mai jos nivel al antumanului, de unde victimă nu se mai putea ridica. Victima era determinată să spună lucruri cu care mai târziu conștiința sa nu mai putea să se împace, văzându-se, în oglinda acestei conștiințe nealterate, drept un monstru. Că aceasta era miza torționarilor reiese dintr-o altă mărturie a lui Aristide Ionescu, prin care reproduce cele spuse de șeful torționarilor, Eugen Turcanu: „Măi, de aicea veți ieși atât de dezumanizați încât vă va fi rușine să vă uitați în oglinzi! Voi care nu vreți să fiți alături de noi, veți deveni niște monștri pentru voi, chiar în fața voastră veți arăta ca niște monștri, cu metodele pe care le avem“ [4, fragmentul nr. 9]. În Fragmentul nr.10, Aristide Ionescu explică efectul destructurant al „reeducării“ spunând: „Când intru în biserică am un sentiment de reținere că n-ar trebui să mai intru după ce am văzut ce-am văzut și nu am luptat suficient ca să nu se producă ceea ce s-a produs cu fința umană“ [4].

O analiză pertinentă a coerciției și a cruzimei constitutive regimurilor totalitare ne-o oferă interpretarea lui Rorty din *Contingență, ironie și solidaritate*, în care caracterizează

atrocitățile totalitare din perspectiva lui Orwell. Un fragment scris de Orwell în 1944, pe care-l invocă Rorty, arată că libertatea interioară a individului nu avea cum supraviețui: „Falsul“, este să crezi că sub un guvern dictatorial poți fi liber în interior... Cea mai mare greșală este să-ți imaginezi că ființa umană e un individ autonom. Libertatea secretă de care se presupune că te poți bucura sub un guvern despotic e o prostie, pentru că gândurile tale nu sunt niciodată integral ale tale. Filosofii, scriitori, artiștii, chiar oamenii de știință, nu numai că au nevoie de încurajare și de o audiență, dar au nevoie de stimulare constantă din partea altor oameni... Suspendați libertatea vorbirii – și facultățile creative se vor atrofia” [6, p. 277-278]. Totalitarismul, ne avertizează Orwell, este acel tip de monstru pe care, dacă nu îl contești public, te înghețe – indiferent cât de pure crezi că sunt gândurile pe care le ai în sinea ta. În acest sens, Rorty susține că „finalitatea torturii nu este durerea, ci sfâșierea minții umane, desfacerea lumii acelei minți în aşa fel încât ea să nu se mai poată recompune, să nu se mai poată redescrise prin limbaj. În cele din urmă, victima ajunge să fie privată de limbaj, de capacitatea de a-și povesti sieseși evenimentele traumatizante prin care a trecut. Forma ultimă de cruzime nu este cea prin care victimă urlă de durere, ci aceea prin care tortionarul folosește durerea în aşa fel încât, chiar când tortura este întreruptă, victimă nu se mai poate reconfigura la nivel identitar” [idem. p. 280].

Ion D. Sârbu, un om de stânga de altfel, care și-a petrecut o parte din viață în închisorile comuniste, s-a felicitat pentru că n-a aplaudat niciodată regimul. Analizând universul concentraționar, scriitorul urmărește simptomele maladiei totalitare, pătrunde în morfologia fenomenului totalitarist, încercând să vadă unde și cum anume s-a produs „gravul divorț cosmic”, alienarea totală, „îndemonirea lumii”. Cauzele sunt căutate în inconștientul colectiv, în nucleul existential pitit în psihologia mulțimilor docile. Teroarea a fost posibilă din cauza pasivității oamenilor a confuziei de valori care s-a produs (și cu voia lor) în conștiință. Propria biografie de deținut al universului concentraționar îl conduce spre ideea că starea de închis are legături strânse cu morala și metafizica [7, p. 81-82]. O probă eloventă în același sens este și literatura lui Paul Goma, cel care a supraviețuit închisorilor, păstrându-și coloana vertebrală intactă. Scriitorul mărturisește că și-n cel mai atroce penitenciar a reușit să simtă gustul libertății prin experimentele muzicale, explorările puterii de revelație a visului, reflecțiile literare, jocul imaginației.

Luată în ansamblu, cu cedările, cu compromisurile dar și cu datele ei de rezistență sau chiar de disidență, literatura scrisă sub totalitarism necesită o abordare complexă. Eugen Negrici avertizează că literatura perioadei comuniste trebuie studiată cu multă atenție, deoarece aceasta a apărut în condiții contextuale deosebite, fapt care o situează sub semnul unei

„patologii stilistice”. Coabitarea în cadrul aceleiași ecuației a trei factori patologici „scriitorul (paleativ), cenzorul (complezent) și lectorul (pervertit)” [8, p. 127] nu putea produce decât anomalii literare. Criticul invocă o analiză a literaturii sub comunism din perspectiva mentalităților sociale, concluzionând că o astfel de literatură nu e corect să fie rezumată în câteva epite disprețuitoare. „Pentru a o descrie adecvat și exact, afirma și Ion Simuț, literatura perioadei comuniste trebuie neapărat cercetată și definită în raport cu puterea politică, aşa cum a fost, de fapt, constrânsă să existe” [9, pag. 10]. Analiza acestei literaturi, în formele ei contradictorii, nu e deloc ușoară, încrucișat este important „să depistăm și să conștientizăm în multitudinea de date și fenomene literare, în momentele de stagnare, de regres și momentele imprevizibile de regenerare valorică și afirmare a voinței de creativitate sensul adânc dramatic al rezistenței artisticului în cadrul unei totale subordonări a creației scopurilor strict propagandistice”, susține Andrei Țurcanu despre literatura din Basarabia, atrăgând atenția asupra dramei interioare a literaturii, cu toate tentativele ei de rezistență sau cu dizolvările în oportunism, cu etapele de căderi în dogmă sau urcușurile creaoare [2, p. 213].

Mihai Cimpoi consideră că într-un fel sau altul, scriitorii postbelici din Basarabia au realizat o literatură „a rezistenței și de rezistență” și, dacă pentru scriitorii proletcultiști, rezistența față de regim a luat forme foarte lejere, sporadice sau n-a luat deloc, pentru autorii recalcitranți discursului oficial aceasta, mobilizată de isteria ideologiei sovietice canalizată în orice izbucnire de artă autentică, se manifesta în forme diversioniste, definite de Mihai Cimpoi drept „moartea artistului, evazionismul esopian și ananimatul cultural” [10, p. 166]. Evident, moartea artistului era alternativa cea mai păgubitoare. În malaxorul communist au pierit majoritatea scriitorilor din stânga Nistrului, supuși arestărilor în fatidicul an 1937. Al doilea val de arestări și nimicire fizică a urmat în 1941, odată cu cotropirea de către sovietice a Basarabiei. Împreună cu alții scriitori care nu s-au mai întors din lagărele comuniste, și N. Costenco, pomenit mai sus, a fost deportat în Siberia doar pentru că a afirmat că „e de acord cu comunismul, numai să fie construit în românește” [idem, p. 168]. Mai târziu au urmat alte forme de rezistență antitotalitară, cu reacțiile adecvate ale regimului. Pentru aluziile transparente la un neam împărțit de un râu cenzura comună trimite la cuțit cartea „Descântece de alb și negru” de D. Matcovschi. Aceeași sortă a împărtășit-o și „Săgeți” de P. Cărare, volum care conținea o mulțime de aluzii esopice la realitățile socialiste deloc înfloritoare. Alte cărți și autori au căzut în vizorul vigilenței partinice pentru diferite „culpe” în fața ideologiei comuniste: „Temerea de obișnuință” de Mihail Ion Cibotaru, „Ornic” de Pavel Boțu, „Măslinul oglindit” de Ion Vatamanu etc. Nici „evazionismul” nu a trecut neremarcat, autorii fiind învinuiați de „metaforizare abundantă”, de „încifrare” a scrисului. Pronunțându-se, în 1982, pe

marginea cărții lui Ion Vatamanu *Balade de pe două margini de război*, Vera Malev, spre exemplu, afirma în spiritul criticii dogmatice a vremii că sunt unele poezii nebuloase, pe care, citindu-le, pur și simplu nu le-a înțeles. Grigore Vieru era suspectat de restrângerea ariei tematice la motivul poetic al mamei. Ion Ciocanu ne oferă motivația antitotalitară a acestei restrângerii: „Limitarea la motivul mamei a avut (în contextul timpului concret-istoric) o semnificație deosebită, poetul sustragându-se conștient și ingenios „datoriei” de a evoca „artistic” cuceririle și aspirațiile omului sovietic, binefacerile „prieteniei popoarelor” și alte teme și sarcini înscrise în hotărârile de partid și în indicațiile forurilor conducătoare.” [11, pag. 438]. Foarte sugestivă în acest context este afirmația lui Theodor Codreanu: „Instinctul poetic al lui Grigore Vieru a intuit pericolul (mancurizării. – n.n.) când a pus simbolul *mamei* în centrul liricii sale, căci manculturul este atât de orb, încât nu ezită să trimită săgeata ucigașă în pieptul mamei sale. Mancurții aruncă ploi de săgeți asupra tuturor celor ce nu și-au pierdut *memoria părinților*” [12, pag. 98].

Ce-a avut convergent această „triadă a fatalității” (Mihai Cimpoi) a fost faptul că, dintr-o pornire mai mult inconștientă și instinctivă scriitorii n-au renunțat în totalitate la legătura salvatoare cu tradiția, în sensul memoriei ei arheale. Chiar și în condițiile de negare a valorilor trecutului, a existat, măcar și pentru perioade scurte, o atenție sporită față de istoria și cultura națională. Bineînțeles că nu e vorba de o tendință generală, dar de personalități concrete: Vasile Coroban, criticul indizerabil, văzut de putere ca un „oracol fals”, Grigore Vieru, Ion Druță, sporadic și parțial Andrei Lupan, George Meniuc, Liviu Deleanu și alții. Realizări artistice notabile apar în anii 60, prin apariția romanelor: *Povestea cu cocoșul roșu* de Vasile Vasilache, *Zbor frânt* de Vladimir Beșleagă, *Singur în fața dragostei* de Aureliu Busuioc, *Vămile* de Serafim Saka. Douăzeci de ani a trebuit să aștepte în sertar o operă extraordinară, *Viața și moartea nefericitului Filimon* de Vladimir Beșleagă. Romanul poartă subtitlul „sau calea anevoieasă a cunoașterii de sine”. E calea anevoieasă a cunoașterii de sine a omului în totalitarism, a unui personaj rupt de mama sa, despărțit de soră, urât de un tată indoctrinat și înrăit pe toată lumea, un antierou tipic al unei societăți care mizează pe violență și dezumanizare.

Referințe bibliografice:

1. Lucian Boia, Iстория и миф в концепции романской. Бухарест: Humanitas, 1997, p. 79.
2. Andrei Turcanu, Procesul literar postbelic între dogmă și creativitate. În: Bunul simț. Chișinău: Cartier, 1996, p. 222.
3. Iulian Fruntașu, O istorie etnopolitică a Basarabiei (1812-2002), Chișinău: Cartier, 2002, p. 177.

4. Adam Michnik, Scrisori din închisoare și alte eseuri. Iași: Polirom, 1997, p.16.
5. Sorin Ilieșiu, Alin Mureșan, Genocidul sufletelor. Experimentul Pitești – reeducarea prin tortură, Transcriere Texte Videoclipuri, <http://www.experimentulpitesti.org/public/assets/docs/ExperimentulPitestiReeducareaPrinTorturaTranscriereTexteVideoClipuri.pdf>, (accesat 6.06.2021)
6. Richard Rorty, Contingență, ironie și solidaritate. București: Editura ALL, 1998, p. 277-278.
7. Ion D. Sîrbu, Jurnalul unui jurnalist fără jurnal (vol. I,) Craiova: Scrisul Românesc, 1996, p. 81-82.
8. Eugen Negrici, Literature and Propaganda in Communist Romania, The Romanian Cultural Fundation Publishing House, Bucharest, 2000, English version by Mihai Codreanu, translation revised by Brenda Walker, p. 127.
9. Ion Simuț, Incursiuni în literatura actuală. Oradea: Cogito, 1994, p. 10.
10. Mihai Cimpoi, O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia. Ediția a treia revăzută și adăugită. București: Fundația cultural română, 2002, p.166.
11. Ion Ciocanu Literatura română. Studii și materiale pentru învățământul preuniversitar. Chișinău: Prometeu, 2003, p. 438.
12. Codreanu Theodor, Basarabia sau drama sfâșierii. Chișinău: Flux, 2003, p. 98.

CZU: 373.31

Momcea Vera

masteranda

Universitatea de Stat din Comrat,
învățătoare clasele primare
LT "Luceafărul", or. Vulcănești
e-mail: veronica160@mail.ru

Ianioglo Maria

doctor, conf. univ.

Universitatea de Stat din Comrat
e-mail: mariayan11@mail.ru

REPERE TEORETICO- METODOLOGICE

PRIVIND UTILIZAREA METODELOR DIDACTICE INTERACTIVE

Rezumat. Articolul dat abordează aspectele teoretice, metodologice și normative de învățare prin cooperare la lecțiile unde persistă formarea competențelor de comunicare prin

metode didactice interactive, în clasele primare prin strategii interactive de grup; demonstrează utilizarea metodelor interactive de predare- învățare- evaluare, în dezvoltarea competențelor de comunicare la elevii de vîrstă școlară mică. Se explică conceptul de „metodă” și „competență”; se demonstrează rolul metodelor interactive în formarea competențelor de comunicare; clasificarea și necesitatea folosirii acestor metode în sistemul de predare- învățare -evaluare, cu scopul dezvoltării competențelor de comunicare la elevii de vîrstă școlară mică.

Cuvinte-cheie: metode interactive, competența comunicativă, metode de predare-învățare- evaluare.

Abstract. This article addresses the theoretical, methodological and normative aspects of collaborative learning in lessons mainly for the development of communication skills by using interactive teaching methods in primary education. Interactive teaching-learning-assessment methods in developing skills are also demonstrated in development of communication with students from primary and elementary schools.

Keywords: interactive methods, communicative competence, teaching-learning-assessment methods.

Din punct de vedere etimologic a comunica provine din limba latină și înseamnă a pune ceva în comun, a uni sentimente idei informații sau fapte, iar termenul metodă provine din limba greacă *methodos* ce ce înseamnă (meta- spre, și todos- drum).

Altfel putem spune că formarea competențelor de comunicare prin intermediul metodelor interactive este aplicarea unui drum sau a unei cărări pentru obținerea rezultatelor prin unirea ideilor obținute împreună la activități.

Pedagogia și însuși pedagogii sunt permanent preocupați de ”perfecționarea” metodologiei didactice, luând în considerare evoluția societății. Termenul ”perfecționare” - desemnează mai multe aspecte: reconsiderarea metodelor tradiționale și adaptarea lor în raport cu atributele specificității populației școlarizate- (O. I. Pânișoară), preluarea unor metode din alte domenii și adaptarea lor la specificul educaționalului, conceperea unor metode noi de instruire-educare.[6]

Ținta acesteia este elevul, care este implicat în diferite activități educative care îl ajută să devină o persoană capabilă de a se orienta în viață prin comunicarea eficientă în diferite situații, apt să-și exprime atitudinea față de valorile etice și estetice, pregătit să-și achiziționeze în mod independent cunoștințele și competențele solicitate – o personalitate cu un ansamblu de cunoștințe, atitudini și competențe de comunicare formate pe parcursul școlarității, o personalitate capabilă de a se integra în societate și de a face față cerințelor de pe piața muncii.

Rolul metodelor interactive în dezvoltarea competențelor de comunicare la școlari pornește de la ideea că comunicarea este o activitate personală, care nu poate fi înlocuită cu nimic, iar școlarul care învață să comunica eficient este considerat managerul propriei activități de învățare a artei comunicării. Aceasta devine o activitate unică și diferită de la o persoană la alta, fiind determinată de istoria personală a subiectului, de mediul din care provine dar și de relațiile sociale pe care acesta le dezvoltă.

Metodele interactive solicită participarea și implicarea activă, dar este necesar să știm că aceste activități nu au doar compartimentul ludic, ci și sunt un instrument eficace direcțional spre dezvoltarea competențelor de comunicare.

Actualitatea și importanța problemei abordate este urgența problemei, semnificația ei socială și elaborarea insuficientă a nivelului dezvoltării competenței de comunicare ale copiilor de vîrstă școlară mică care s-a dovedit a fi este o problemă extrem de urgentă, deoarece gradul de formare a acestor abilități afectează nu numai eficacitatea predării copiilor, ci și procesul de socializare și dezvoltarea personalității acestora în general. Abilitățile de comunicare sunt formate și îmbunătățite atât în clasă, cât și în activitățile extrașcolare.

Atât la lecții cât și la activitățile extracurriculare se pot folosi diverse exerciții și jocuri interactive, care au ca scop formarea abilităților de comunicare la elevii de vîrstă școlară mică.

Oamenii de știință au identificat esența abilităților de comunicare,

O sarcină urgentă a școlilor moderne este formarea competențelor cheie, abilităților aplicate de subiectele abilităților de viață, au propus modalități de formare a acestora. După o analizarea mai amănunțită a literaturii de specialitate să ajuns la concluzia că este nu este suficient pentru învățare ca în timpul unei lecții elevii doar ascultă explicațiile profesorului și să vadă o demonstrație făcută de profesor, și deasemenea din literatura de specialitate s-a văzut că există așa numitele metode interactive care îmbunătățesc atât procesul demersului didactic cât și cel de acumulare a cunoștințelor.

Folosind metodele interactive, profesorii își inundă elevii cu propriile lor gânduri profunde și bine organizate.

Elevii însăși trebuie să organizeze ceea ce au auzit și au văzut într-un întreg ordonat și semnificativ. Învățarea cu astfel de metode implică înțelegere, ceea ce înseamnă mai mult decât cunoașterea faptelor. Aici, elevii construiesc cunoștințe pe baza a ceea ce știu sau cred deja. Ei dobândesc cunoștințe prin modificarea și justificarea cunoștințelor lor actuale și prin adăugarea de noi cunoștințe la ceea ce știu deja.

Este cu siguranță adevărat că elevul trebuie să-și construiască cunoștințele prin propria înțelegere și că nimeni nu poate face asta pentru el. Elevii sunt mai implicați în învățare decât

cu abordări frontale sau individuale. Pentru a obține rezultate pozitive, se încurajează munca în grup, în care elevii își exprimă dorința de a împărtăși experiențele lor cu colegii.

Astfel, pentru ca personalitatea copilului să se dezvolte în armonie și din plin în condițiile societății moderne, abordarea interactivă în procesul educațional este destul de relevantă și necesită un studiu atent în rândul personalului didactic. Principalul lucru este să nu uităm că entuziasmul pentru metodele active poate duce departe de principalul lucru din lecție - obținerea de cunoștințe despre o anumită problemă specifică.

În literatură (Palmade 1975, I.Cerghit 1998, Muccheilli 1982, Landshere 1992, C.Moise 1998, C.Cucoș 1996, I.Neacșu 2000, I.Axentii 2006) se pot găsi mai multe clasificări ale metodelor de predare:

I. din punct de vedere istoric:

- metode tradiționale, clasice (expunere, conversație, exercițiu etc.);
- metode moderne de o perioadă ulterioară (algoritmizare, problematizare, brainstorming, învățare programată etc.) [3, p. 121-122].

II. În funcție de gradul de acoperire:

- metode generale (prezentare, prelegere, conversație, master class etc.);
- metode private sau speciale (limitate la predarea anumitor discipline academice sau aplicabile anumitor niveluri de educație și instrucțiune, cum ar fi exercițiile morale sau exemplul în cazul educației morale).

III. Pe baza modului principal de prezentare a cunoștințelor:

- metode verbale bazate pe cuvântul scris sau vorbit;
- metode intuitive bazate pe observarea senzorială directă, concretă a obiectelor și fenomenelor realității sau substituenților acestora [1, p. 30].

IV. După gradul de angajare al elevilor:

- expunerea sau metodele pasive axate pe memoria reproductivă și ascultarea pasivă;
- metode active care provoacă activitatea de exploatare personală a realității.

V. După funcția didactică principală:

- metode cu funcția principală de învățare și comunicare;
- receptii cu funcția principală de fixare și consolidare;
- metode cu funcția principală de verificare și evaluare a rezultatelor muncii.

VI. În funcție de managementul experienței dobândite:

- metode algoritmice, bazate pe secvențe operaționale stabile pre-construite;
- metode euristiche bazate pe învățare experiențială.

VII. Forma de organizare:

- metode individuale pentru fiecare elev;
- metode de predare pe grupe;
- metode frontale, întregul grup;
- metode combinate, alternând variantele de mai sus.

VIII. În funcție de axa de învățare conștientă, de învățarea automată:

- metode bazate pe învățare prin recepție (expunere, demonstrație cu caracter explicativ);
 - metode legate în principal de descoperirea dirijată (conversație euristică, observație dirijată, învățare planificată, studiu de caz etc.);
 - metode de descoperire efectivă (autoobservare, exerciții euristice, rezolvare de probleme, brainstorming etc.) [2, p.255].

IX. După originea schimbării efectuate la școlari/elevi:

- tehnici de heterostructurare (transformarea are loc într-o acțiune externă, ca în cazul expunerii, conversației, studiului de caz, problematizării etc.);
- metode de auto-structurare (o persoană se transformă, ca în cazul unor metode precum descoperirea, observarea, exercițiul etc.) [2, p. 247-250].

Se poate observa că clasificarea se bazează pe semne de poli opuși (tradiționalitate-modernitate, universalitate-peculiaritate, algoritmic-euristic, verbal-intuitiv etc.).

Fiecare metodă de predare la un moment dat poate fi integrată în mod consecvent într-o anumită lecție, în funcție de circumstanțele specifice de aplicare a acesteia în procesul educațional.

În procesul de formare inițială a profesorilor din învățământul superior vor fi utilizate pe scară largă metode din arsenalul dezvoltării gândirii critice, care au un pronunțat caracter interactiv:

- metode de învățare prin cooperare: Seminarul socratic, STAD (Student Team Achievement Divisions), Mozaicul, Tehnica ziarului, Metoda interacțiunii observate sau Acvariul, Philips 6-6;
- metode bazate pe rezolvarea de probleme: Analiza SWOT, Analiza cauzelor și consecințelor, Diagrama Venn, SINELG, Cubul, Discuția Panel, Brainstorming-ul, Brainwriting-ul etc.
- metode de dezvoltare a abilităților de comunicare orală și scrisă: Lectura inteligentă a textului [5, p.155], Jocul de rol, Pălăriile gânditoare, Pagina de jurnal, Asocieri libere, Linia valorii, Reacția imediată, Reacția cititorului, Maratonul, Lectura ghidată, Interviul în trei trepte, Revizuirea circulară, Turul galeriei, Pânza discuției și a

- metode bazate pe experiență (reală și simulată): Observarea sistematică și independentă, metoda anchetei, I.I.O (Interviewator-Interviewat-Observator), Studiu de caz, Metoda H E I (Ipoteza-Experiment-Instruire), Incidentul critic, Simularile de diverse tipuri etc.).

Procesul didactic se va baza pe activitățile de învățare predare cu un caracter activ, interactiv și centrat pe elev, cu pondere sporită a activităților de învățare și nu a celor de predare, pe activitățile practice și mai puțin pe cele teoretice, pe activitățile care asigură formarea și dezvoltarea abilităților sociale [4].

După funcția didactică principală putem clasifica metodele și tehniciile interactive de grup astfel:

Metode de predare-învățare interactivă în grup: metoda predării/învățării reciproce, metoda Mosaicul, citirea cuprinzătoare, cascada, metoda învățării pe grupe mici, metoda turnurilor între echipe, metoda schimbării perechii, metoda piramidei și învățarea dramatizată.

Metode de fixare și sistematizare a cunoștințelor și de verificare: harta cognitivă sau harta conceptuală, matricele, lanțurile cognitive, scheletul de pește, diagrama cauzelor și a efectului, pânza de păianjen, floarea de nufăr, metoda R.A.I, cartonașe luminoase, etc.

Metode de rezolvare de probleme prin stimularea creativității: brainstorming, explozia stelară, metoda pălăriilor gânditoare, caruselul, masa rotunda, interviul de grup, studiu de caz, tehnica 6/3/5, tehnica acvariului, tehnica focus grup, patru colțuri, metoda Frisco [20].

În știința pedagogică modernă, metodele de predare interactive au o mare importanță datorită faptului că metodele dorite sunt axate pe activități de învățare comună activă a profesorului și elevilor, interacțiunea și comunicarea acestora; fac posibilă crearea unui astfel de spațiu educațional în care elevul să găsească modalități de autorealizare maximă. Învățarea interactivă este învățarea care se bazează în primul rând pe interacțiune.

Se recomandă utilizarea metodelor interactive atât în procesul de predare/învățare (online și față în față) cât și în procesul de evaluare formativă și inițială. Cele mai potrivite în acest scop fiind metodele: harta conceptuală, organizatorul grafic, diagrama Wenn, graficul T, etc.

E de menționat că metodele interactive implementate în procesul de predare/învățare mixtă nu trebuie să fie utilizate la întâmplare, ci în concordanță cu scopul studierii conținutului materialului didactic.

Bibliografie

1. Bocoş M. Didactica disciplinelor pedagogice. Un cadru constructivist-ediţia a III-a. Piteşti: Editura Paralela 45, 2008;
2. Cartaleanu T. ş.a . Formarea de competenţe prin strategii didactice interactive. Chişinău: Pro-Didactica, 2008;
3. Cerghit I. Metode de învăţământ. Ediţia a IV-a revăzută şi adăugată. Iaşi:Polirom, 2006;
4. Ghid practic de elaborare a curriculumului pentru învăţământul profesional tehnic postsecundar şi postsecundar nontertiar. MECC Chişinău 2016;
5. Joiţă E. Instruirea constructivistă-o alternativă. Fundamente. Strategii. Bucureşti: Aramis, 2006;
6. Pânişoară, I.O. Profesorul de succes. 59 de principii de pedagogie practică. Iaşi: Polirom, 2015;
7. <https://ru.scribd.com/doc/187943110/Clasificarea-metodelor-%C5%9Fi-tehnicielor-interactive-de-grup>

CZU 811.135' 243:373.2

Mutcoglo Galina
drd, lect.univ.
Universitatea de Stat din Comrat

**FORMAREA COMPETENȚEIDE PRONUNȚARE ÎN LIMBA ROMÂNĂ CA LIMBĂ A
DOUA
(INSTITUȚII DE EDUCAȚIE TIMPURIE)**

Abstract:Learning pronunciation in the oral period (early education) depends on the grading of the material used in terms of difficulty, the sounds are embedded in words, and these in short and clear sentences. The pronunciation process is very diverse, complicated, requires the use of some strategies, effective methods that can lead the child's activity to achieve the proposed goal.

Key words:pronunciation, early education, second language, exercises

În prezent educația se prezintă ca un flux continuu cu transformări rapide.În acest proces dinamic tot mai insistent se accentiază învățarea limbilor în general și a limbii române în special.

Problema educării limbajului copilului în limba română ca limbă a doua la momentul actual în Republica Moldova este una de prioritate, în special în educația timpurie, ca prima etapă a acestui proces. Cunoașterea limbii române asigură succesul în achiziționarea ulterioară a

limbii române și facilitează integrarea copiilor/persoanelor în contextul socio-cultural al țării. O persoană care vrea să prospere trebuie să vorbească, în afara limbii materne (în cazul nostru găgăuză, bulgară...), cel puțin o limbă nematernă/străină (în primul rând – limba română), deoarece o singură limbă vorbită nu mai poate satisface toate nevoile de comunicare.

Limbile pot fi puncte de legătură între popoare și culturi, promovând înțelegerea reciprocă și sentimentul apartenenței la identitatea europeană [7].

Toți cei care învață limbile nematerne/străine în instituții de educație timpurie trebuie să-și dezvolte competențele comunicative de bază: receptarea mesajelor orale (audierea); producerea mesajelor orale scurte și interacțiunea (comunicarea dialogată și monologată).

Competența de comunicare într-o limbă nematernă (în cazul nostru – limba română) la etapa de educație timpurie ia naștere de la formare competenței de receptare a mesajelor orale scurte. Competența de receptare a mesajelor este o componentă importantă a competenței de comunicare.

Astfel, o condiție necesară ca contextele create în spațiul instituției de învățământ trebuie să fie autentice, adecvate vârstei și dorinței copiilor[6].

Prima abilitate de comunicare pe care o însușesc copiii în procesul de învățare a unei limbi este receptarea mesajului oral și ea se realizează prin intermediul audierii [5].

Una dintre condițiile unei articulări corecte a sunetelor este educarea auzuluifonematic [4, p.86].

Auzul fonematic contribuie la diferențierea sunetelor. Sunt cazuri când unii copii pronunță corect sunetele auzite, dar alții încep să confunda (a înlocui j prin z sau invers z prin j; și prin s sau s prin ș; etc. Acest lucru se întâmplă când limba nematernă are sunete proprii, altele decât cele din limba maternă.

Din acest motiv, exersarea auzului fonematic se face în scopul perfecționării percepției auditive și distingerea sunetelor, al pronunției corecte a fiecărui sunet și a cuvintelor, perfecționării laturii fonetice a limbajului, în sensul pronunțării cu claritate, exactitate și siguranță a sunetelor și grupurilor de sunete [2, p.24].

Platon E. menționează că pronunția reprezintă elementul care influențează considerabil receptarea mesajului oral[3, p.26].

Ce este pronunția? Este un mod de articulare clară a sunetelor într-o limbă. Pentru o articulare clară este nevoie de niște organe elastice și puternice de pronunțare. Pentru a dezvolta organele de pronunțare este necesară folosirea exercițiilor îndreptate spre antrenarea acestor organe. Ele pot fi: deschiderea și închiderea gurii, umflarea simultană a ambilor obrajii, strâmbăturile, imitarea surâsului, rotunjirea buzelor (ca pentru vocala „o”) etc.

Învățarea pronunției în perioada orală (educație timpurie) depinde de următoarele criterii care trebuie să fie luate în considerare:

- ✓ gradarea materialului utilizat din punctul de vedere al dificultății;
- ✓ modelele sonore sunt construite natural;
- ✓ sunetele sunt încorporate în cuvinte, iar acestea, în propoziții scurte și clare;
- ✓ nu se recomandă modificarea sau încetinirea ritmului normal al vorbirii [1,p.34].

Pentru a forma o pronunție corectă cadrul didactic folosește diferite metode interactive și tradiționale. Dintre cele mai des utilizate metode sunt observația, demonstrația, explicația, conversația, exercițiul, experiența dirijată, descrierea, jocul didactic. Vă propunem în continuare exemple de exerciții, de jocuri:

- ✓ exerciții de imitare, care constau în simpla repetare a fiecărui sunet/grup de sunete/cuvânt;
- ✓ audierea unor sunete/grupuri de sunete/cuvinte pronunțate de diferiți vorbitori nativi;
- ✓ pronunțarea sunetelor și a grupurilor de sunete pe bază de imagini [1,p.35].

Exerciții de pronunțare corectă:

Eversarea pronunției prin utilizarea onomatopeelor.

Cine face- HAM-HAM, MIAU, PIU-PIU, COTCODAG?

Cum face- gâscă, rață, șarpele, vântul, cucul, albina, ciasul?

Şarpe - Hai să ne jucăm cu șerpi! Șerpii șuieră: „Ş-Ş-Ş-Ş!”

Albină - Hai să ne jucăm cu albine! Albinele fac: „J-J-J-J!”

Sunete peste tot în jurul nostru- Cum plâng copilul? "A-A-A!" Și cum oftă o pisică?

"OOO!" Avionul de pe cer...: „U-U-U!” etc.

Păsările vorbesc -Hai să ne jucăm cu păsările. Puiul strigă „KO-KO-KO” . Cucul strigă "KU-KU! KU-KU!". Cocoșul strigă „KU-KA-RE-KU!”. Vrabița strigă „CHIK-CHIRIK”.

Pronunțarea cuvintelor are loc împreună cu prezentarea imaginilor.

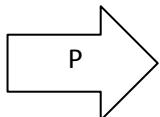
- 1) a – ă (arici - masă), ă – â (casă - câine), a – ă – â (casă - pisică - câine), etc.
- 2) ea (ea, aceasta, mea), ia (băiat, iarnă), etc.
- 3) eau (vreau), ioa (creioane), etc.
- 4) b – p (bunic – păpușă), j – ş (jucărie – șarpe), etc.
- 5) Ce, ci (cer,...), k (cub, câine), k' (Chișinău), etc.

Jocurile didactice sunt niște forme de activități atractive și accesibile copiilor. Ele imbină armonios elementul distractiv cu elementul instructiv-educativ. Sunt metode eficiente în

formarea pronunției corecte, deoarece contribuie la consolidarea rostirii corecte a sunetelor limbii romane.

Eu spun una, tu spui multe / eu spun multe, tu spui una. De ex. Un băiat - niște băieți./ Niște fete - o fată.

Cine spune mai multe cuvinte. Copiii trebuie să spună cât mai multe cuvinte care încep cu anumit sunet. De ex.

= păpușă, pește, pâine, plăcintă, pateuri, pat, etc.

Formarea competenței lingvistice.

Ce este acesta/aceasta? Se prezintă obiectele. De ex. Acesta este un dulap.

Unde este pisica? Se prezintă imagini. De ex. Pisica este în dulap.

Ce/cine este în bucătărie? Se prezintă imagini. De ex. Mama este în bucătărie.

Cum este mama? Se prezintă imagini. De ex. Mama este frumoasă, bună.

Dezvoltarea vorbirii dialogate /monologate.

De ex.

- Ce jucărie ai tu?
- Eu am o mașină. Dar ce ai tu?
- Eu am un urs. etc.

Pronunțarea corectă a sunetelor se formează după multe activități practice. Pronunțarea corectă are o importanță deosebită deoarece pronunțarea greșită face dificilă comunicarea.

În concluzie, învățarea pronunției corecte constituie una din condițiile esențiale pentru fiecare non-nativ. Procesul de pronunție este foarte divers, complicat, necesită folosirea unor strategii, metode eficiente care pot conduce activitatea copilului spre realizarea obiectivului propus.

Referințe bibliografice:

1. GHID DE IMPLEMENTARE A CURRICULUMULUI LA LIMBA ROMÂNĂ: pentru instituțiile de educație timpurie cu program în limbile minorităților naționale / Barbăneagră A., Cucu L., Iordăchescu I.; coord. naț.: Cutasevici A.; Min. Educației, Culturii și Cercet. a Rep.Moldova. – Chișinău: 2018 – 128 p., p 34: ISBN 978-9975-3279-9-2.

2. GHID METODOLOGIC. Învățarea simultană a limbilor română și găgăuză. Barbăneagra A., Corniciuc S., Mocanu L.; Cucu L. ANTEM. – Ankara: Grafic design, 2018. ISBN 978-9975-3063-4-8

3. PLATON E., BURLACU D., SONEA S. Procesul de predare/învățare a RLNM la ciclul primar. Ed: Casa Cărții de Știință Cluj Napoca. 2011 ISBN 978-606-17-0072-1, p.26
4. POPOVICI A. Formarea competenței de audiere în procesul de predare/învățare a limbii române în școala alolingvă (ciclul gimnazial). Teza de doctor în pedagogie. Chișinău. 2012 p.86, 180p.
5. GHID METODOLOGIC. Predarea/învățarea integrată a limbii române în Centrele Educaționale din Diasporă. Chișinău. 2018. (vizitat 7.12.19), Disponibil: https://www.iom.md/sites/default/files/publications/docs/Ghid_L.%20Rom.%20Centre%20Edu%20Diaspor%C4%83-ilovepdf-compressed.pdf
6. Romanian Language I Syllabus - Primary cycle - Years P3 and P4. Approved by the joint teaching committee on 12 and 13 february 2015 in brussels. 2015-01-D-45-ro-2. <https://www.eursc.eu/Syllabuses/2015-01-D-45-ro-2.pdf>, vizitat 20.05.2022
7. <https://education.ec.europa.eu/ro/diversitate-lingvistica>, vizitat 20.05.2022

УДК 37.016:821.163

Пасларь Татьяна,
Учитель болгарского языка и литературы,
I дид.ст.,
Районный теоретический лицей им. Г.А. Гайдаржи
м. Комрат, РМ

ИНТЕРАКТИВНИТЕ МЕТОДИ КАТО СРЕДСТВО ЗА РАЗВИТИЕ НА КОМУНИКАТИВНАТА КОМПЕТЕНТНОСТ

Annotation: This article discusses the impact of interactive methods on the development of communication competencies on the example of several lessons in the Bulgarian language and literature

Keywords: quality of knowledge, communicative approach, communicative speech skills, critical thinking

Една от приоритетните задачи на образователната система в Молдова през последните години е повишаване качеството на образованието, въвеждане на съвременни и ефективни учебни инструменти. Качеството на образованието, което включва обучението и възпитанието на учениците, е система от показатели за знания, умения и способности, както и норми на ценностно-емоционалното отношение към света.

Един от начините за подобряване на качеството на знанията на учениците е организацията на учебния процес. Към съвременния урок се поставят високи изисквания. Не може да се постигне тяхното изпълнение, ако се отнасяме към урока като към фрагмент от живота и го превърнем в спонтанен процес. Урок, започнал навреме, организация на пространството в класната стая, ясна организация на етапите на урока, взаимодействие между учителя и учениците, реакцията на учителя към определени действия на учениците, подбора на учебен материал и методите на неговото представяне, използване на съвременни методи и технологии на обучение, използване на визуализация и техническите средства – всичко това влияе върху образователния резултат от дейността на учениците.

Основната цел на обучението по български език и литература в лицейските класове е да се постигнат компетенции, произтичащи от типа познание и развиващите цели на лицейското образование. [1:2] Комуникативният подход определя формирането и развитието на определен набор от компетентности, обединени под общото наименование „комуникативна компетентност”.

В АТО Гагаузия българският език се изучава в училищата в различна езикова среда. В градовете Комрат и Чадър-Лунга предимно живеят гагаузи, за разлика от селото Кирсово, където компактно живеят както гагаузи, така и българи. Изучаването на литературния български език в диалектна среда и в среда на битово многоезичие поставя проблема за изработване на правилен подход в методиката на обучението. [5:42]. Имайки предвид тези обстоятелства на учителя по български език и литература му се налага да прилага методи, характерни за чуждоезиковото обучение. Задачата е да се постигне образователен минимум, разбиран като система от знания за езика, комуникативноречеви умения, идейно-светогледни възгледи за българския език и българската литература. [1:3]

Съвременната педагогика активно въвежда използването на интерактивните методи на обучение. Те целят повече и по-качествени взаимодействия между самите ученици и учителя, дават възможност за личностно развитие на учениците. Учителят по български език със своята лингвистична, методическа, общопедагогическа подготовка е главният фактор за подобряване на речевото поведение на учениците, а по този начин и за въздействие върху речевата практика на учениците. [7:71]

Образователният процес се основава въз основана използване на интерактивните методи на обучение по български език, организиране чрез участието в процеса на познание от всички ученици в групата без изключение. Сътрудничеството означава, че всеки дава своя специален индивидуален принос, в процеса на работа има обмен на

знания, идеи, методи на дейност. Организира се индивидуална, работа по двойки и работа в екип, използва се работа по проекти, постери, ролеви игри, работа с документи и различни източници на информация. Увеличава се активността и самостоятелността на ученика, благодарение на системата за избора на учебния процес на всички методологични нива: при определяне на собствени образователни задачи, избор на форма и скорост на обучение. [8:26]

Интерактивните методи се основават на принципите: взаимодействие, активност на учениците, разчитане на групов опит, задължителна обратна връзка. Създава се среда за образователна комуникация, който се характеризира с откритост, взаимодействие на учениците, равенството на техните аргументи, натрупването на съвместни знания, възможността за взаимна оценка и контрол.

Задачите на интерактивните форми на обучение са: събуждане на интереса на учениците; ефективно усвояване на учебния материал; самостоятелно търсене от учениците на начини и варианти за решаване на поставената учебна задача (избор на един от предложените варианти или намиране на собствен вариант и обосновка на решението); установява се влияние между учениците, умение за работа в екип, проявява се толерантност към всяка гледна точка, зачита се правото на всеки на свобода на словото; формиране на мнения и нагласи на учениците; достигане нивото на съзнателна компетентност на ученика.

Качеството на образованието се определя не само от количеството и качеството на знанията, но и от качеството на личностното, духовното, гражданско развитие на подрастващото поколение.[4:5] При използване на интерактивни форми ролята на учителя се променя, престава да бъде централна, той само регулира процеса на обучението и се занимава с общата му организация, подготвя предварително необходимите задачи и формулира въпроси/теми за дискусия в групи, дава съвети, контролира времето и реда на планирания план. Участниците се обръщат към социалния опит – собствения и чуждия, като общуват помежду си, съвместно решават задачи, преодоляват конфликти, намират общ език, правят компромиси.

Трябва да се отбележи, че в процеса на подготовка на съдържанието на урока, базиран на интерактивни форми на обучение, учителят е изправен пред въпроса не само за избора на най-ефективната и подходяща форма на преподаване за изучаване на определена тема, но също така отваря възможност за комбиниране на няколко метода на обучение за решаване на проблем, което несъмнено допринася за по-доброто разбиране на учениците. Важно условие е групите да бъдат формирани по различен начин всеки час

с цел да се развива екипността и толерантността. Сътрудничеството при изпълнение на определена задача, състезателният принцип, отговорността пред останалите участници от екипа са изключително мотивиращи.

Разделени на групи, учениците могат да изпълняват едни и същи или различни упражнения по литература или български език. Задължително е в групата да се разпределят различни роли – отговорник на групата, генератор на идеи, художник, говорител, пазител на времето – по този начин всичките или почти всичките ще участват активно. Учебният час ще постигне целите си, ако изпълнената от всяка група задача бъде представена и коментирана пред класа и накрая обобщена от учителя.

През 2019 – 2021 учебни години в Районния теоретически лицей «Г.А. Гайдаржи», мун. Комрат, АТО Гагаузия беше проведено педагогическо изследване с цел да се реализират различни интерактивни форми и методи като средство за формиране на комуникативна компетентност у учениците при изучаване на българския език и литература в гимназическия и лицейския цикъл. По време на изследователската работа бяха проведени уроци с използване на различни методи и похвати на критическото мислене: «Мозъчна атака», «Тънки и дебеливъпроси», «Вярно/невярно», «Кластер», «Зная, искам да узная, научих», «Лайка на Блум», «Синквейн», «Везни», «Двубой», «диаграма на Джон Вен», «Фишбоун», «ТАСК», «Дискусия в екип», «Рафт», «Въпросикъм героя».

По време на урока по литература «Патриархалният дух на българското училище през Възраждането» (глава «Радинивълнения») в 6. клас на първият етап предизвикателство активно се използва метода «Кластер», «Тънки и дебеливъпроси», «Вярно/невярно». На учениците им се предлага да съставят кластер с две думи: «вълнение», «училище». Също на този етап целта е да се систематизират знанията за героите чрез кластер за двете групи «Рада», «ученичките». Тънките въпроси развиват умението да създават прости въпроси с еднозначен отговор, за разлика от тях дебелите въпроси развиват умението да анализират и аргументират отговорите си.

На вторият етап с цел да се систематизират придобитите знания се използват методите: «Везни», «Двубой», диаграма на Джон Вен във вид на таблица, като се прави характеристика на героите чрез речта им, поведението, емоциите, действията, отношението им към различни ситуации, определя се композицията чрез циклическа диаграма. Похватите «Везни» и «Двубой» дават възможност на учениците да работят в екип, да формулират и доказват мнението, да аргументират по структурата «тезис-аргумент-извод».

Похватът «Въпросикъм героя» дава възможност на учениците да влизат в ролите на героите, да мислят, отговарят от името на героя. Този похват активизира учениците да формулират интересуващите ги въпроси към определени герои. Например в 6. клас учениците имаха възможност да задават въпроси към тримата герои: Рада, Огнянов и Стефчов. Повечето въпроси бяха зададени към Рада и Огнянов, това показва положителното отношение на учениците към тези герои, съчувствуието им къмтях, съпричастието към сложната ситуация по време на изпита.

Успешни резултати показваха и уроците в 8. клас чрез използване на интерактивните методи по тема «Устойчиви и свободни словосъчетания». В този урок бяха използвани между предметните връзки с другите езици, изучавани в лицея: румънски, английски и руски. При повечето задачи бяха използвани методите «Диаграма на Вен», «Двубой», «Кластер», «Везни». Диаграма на Вен беше използвана при работа в екип със задачата с устойчивите фразеологизми, в които присъстват думите «ябълка» и «сърце» на различни езици: български, руски, румънски и английски.

Чрез похватата «Фразеологичен двубой» учениците систематизират знанията си в областта на фразеологизмите в различните езици, съотнасят българските фразеологизми с другите езици чрез анализ и синтез, правят сравнителен анализ между значението и употребата на фразеологизмите, записват се фразеологизми с използването на думите «очи» и «език».

При изучаване на темата «Националното битие на българина в главата «Гост» в 6. клас урокът беше построен чрез похватата «Рубрики», който следва етапите на критическото мислене: «В музея на Иван Вазов» използва се индивидуално задание чрез изработване на презентация от двама ученици с цел да се стимулира интереса към новата тема, рубриката «Енциклопедия» мотивира интереса към историческите събития и личности «Априлско въстание» и «Райна княгиня», «В час ли съм?» с използване на метода «Лайка на Блум» от простите въпроси към оценъчните въпроси. Използват се различни методи и похвати на критическото мислене: чрез диаграмата на Джон Вен по групи се прави сравнителен анализ на семейството на Иван Вазов и чорбаджи Марко; похватата «Везни» дава възможност на учениците да анализират влиянието и значението на отношенията в семейството през Възраждането и днес, като доказват тезите си чрез примери и доказателства, аргументирайки мнението си; метода «Синквейн» се използва за работа в групи – учениците съставят алгоритма за чорбаджи Марко и семейството му, развивайки творческите умения на учениците.

Като резултат на проведеното изследване може да се представи следното: учениците развиха умения да откриват причинно-следствените причини, разглеждат нови идеи и знания в контекста на придобитите вече знания, отхвърлят ненужната или излишната информация, развиват умението самостоятелно да задават въпроси с различна сложност; развиват мнението си върху различни социални проблеми; изразяват мислите си ясно, уверено и коректно по отношение към събеседниците си; умело аргументират мнението си, уважавайки мнението на другите; участват в съвместното решение на определени задачи.

Интерактивните методи, използвани в часовете по български език и литература – работа в екип, работа по двойки, изготвяне на колажи, таблици, драматизация, мозъчна атака, занимателни задачи, свързани с учебния материал, показват ефективни резултати на развитието на комуникативните компетенции у учениците.

Библиография

1. Курикулум по български език и литература V-IX, X-XII клас, Кишинев 2019
2. Методологически гид по български език и литература, Кишинев 2019
3. Ангелова Е., Развитие на критическо мислене чрез четене и писане, Liternet, 2006
4. Бойкова Лариса, Възпитание на морала в часовете по литература в съвременното училище, Комрат, 2020
5. Делибалтова Мария, Родноезиковото обучение в Тараклийски район – проблеми и перспективи, Кишинев, 2017.
6. Демирева К., Рацеева Е., Кара Н. Гид за приложение на курикулума по български език и литература в лицейските класове. Кишинэу, 2007.
7. Димчев К., Обучението по български език като система, София, 1998.
8. Раковчена Татьяна, Новите медии и изучаването на български език, новата роля на учителя, Комрат, 2020
9. Рацеева Е., Formarea profesorilor pentru implementarea curriculumului modernizat de liceu, Български език и литература//Suport de curs, 2010

магистрант КГУ

г. Комрат, РМ

преподаватель,

Гимназия им. С. Руденко,

г. Вулканешты, РМ

e-mail: savastin72@gmail.com

orcid id:0000-0002-5492-6031

Яниогло Мария

доктор, конф. унив.

КГУ, г. Комрат, РМ

e-mail: mariayan11@mail.ru

orcid id: 0000-0001-7285-541X

ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ НАРОДНОГО ТАНЦА В КОНТЕКСТЕ КУРРИКУЛУМНОГО СОДЕРЖАНИЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Annotation: The article explores the problem of education of elementary school students in the classroom through folk dance. The content of the elementary school curriculum is analyzed for the key knowledge of the components of folk dance. The purpose of this article is to state that folk dance, can be used within the formal education, as a means of intercultural education. The paper recommends teaching staff to enrich the educational disciplines with intercultural issues, by including additional materials that promote intercultural education of elementary school students.

Key words: elementary school students, folk dance, elementary school curriculum.

Современное образование с позиций гуманистических, культурологических научных подходов определяется как предмет цивилизационного развития Человечества, Культуры общества, Человека; процесс становления Человека как части Природы (природного) и субъекта Культуры (творца новых человеческих ценностей, новой цивилизации); конструируемая социально-педагогическая и культурная реальность (гуманистические образовательные системы, образовательные пространства, культурные формы обучения).

Одной из приоритетных задач начального образования на современном этапе является духовно-нравственное развитие младших школьников. В младшем школьном

в возрасте закладываются основы космополитического мировоззрения, воспитания поликультурной личности, способной к межкультурному взаимодействию.

На этапе начального образования целесообразно специально заниматься духовно-нравственным развитием ребенка, которое предусматривает развитие жизненно важных качеств личности: патриотизма, уважения к людям, активной жизненной позиции, товарищества, толерантности. Миссия начального образования способствует формированию ребенка как свободной и творческой личности, обеспечивая развитие необходимых компетенций для продолжения обучения в гимназическом образовании. Статья 26. Кодекс об образовании № 152 от 17.07.2014 // Monitorul Oficial № 319-324, статья № 634.

Полиэтнический состав населения Республики Молдова ставит перед системой образования целый комплекс вопросов, связанных не только с историческими, культурными и лингвистическими различиями, но и сложившимися психологическими особенностями этносов. Это должно иметь отражение в школьном образовательном процессе. Закон Республики Молдова об образовании гласит, что образование должно воспитывать уважение к правам и свободам человека, независимо от его этнической принадлежности, и обеспечивать подготовку ребенка к жизни в атмосфере взаимопонимания, мира, равенства и дружбы народов, этнические, национальные и религиозные группы (п. 2 ст. 5 «Цели образования») [12].

Анализ современных исследований в области хореографического искусства показал присутствие интереса к решению проблем воспитания подрастающего поколения через обучение народному танцу. Так, вопросы становления и развития личности на основе традиционного танцевального творчества затрагиваются в работе Ч. Р. Закировой и Р. А. Валеевой; развитие творческих способностей детей младшего школьного возраста в условиях коллектива народного танца рассматривается в работе Л. В. Сибиряковой; характеристики дополнительного образования как отдельной области воспитательного пространства освещаются в работах С. Б. Серяковой.

Народный танец имеет большой воспитательный потенциал, который выражается в целостном процессе становления личности на основе традиционной культуры нашего общества с ее семейными, духовными и моральными нормами. Народный танец является эффективным средством воспитания сильной, творческой личности с развитым национальным самосознанием, что делает актуальным более глубокое изучение его воспитательного потенциала.

Музыка - душа танца. Она является одним из его выразительных средств, отражает темперамент, чувство ритма, национальные черты и особенности этноса. Народная музыка насыщена энергией, внутренней силой, удастью и задором, в медленных танцах отличается выразительностью и напевностью. Долгое время в народном быту танцы были связаны с песнями и исполнялись под них. Но постепенно стали появляться танцы, исполняемые только под музыку. Каждый народный танец имеет множество вариантов, то музыка меняется от танца к танцу. В каждом танце музыка должна соответствовать сюжету, рисунку, лексике и костюму.

У каждого этноса есть своя символика, язык и национальная одежда, которая подчеркивает его индивидуальность. Национальная одежда была традиционной и говорила о статусе, возрасте и профессии того, кто её носил. Наряд каждого народа имеет свои особенности и изюминку. У кого-то одежда отличается простотой и реалистичностью, у других, наоборот, яркостью и эксцентричностью, выбором ткани, орнаментов, отделки, оформление, крой. Костюм и народный танец находятся в постоянной зависимости друг от друга. Костюм - это не только внешняя форма танца, он органически связан с его содержанием, является его "визитной карточкой".

Процесс познания культуры разных народов средствами народной хореографии играет важную роль в формировании основ взаимопонимания между людьми разных этносов, более глубоком понимании истоков мировоззрения, сложившегося и свойственного только этим народам, особенности их менталитета, традиций, обычаяев, что способствует определению целевой направленности Республики Молдова как многонациональной и полигэтнической страны.

В результате анализа содержания программы начальной школы было установлено, что система образования в Республике Молдова учитывает многонациональный состав населения. В программы образовательных учреждений внедряется национально-культурный компонент, ведется работа по расширению перечня изучаемых языков и языков обучения. Принят ряд мер по созданию условий, в которых представители различных национальностей имеют возможность изучать родной язык, литературу, а также традиции, культуру и историю своего народа. Межкультурная компетенция формируется за счет всех компонентов образования. Предметные уровни, на которых осуществляется межкультурное образование, имеющее своей конечной целью данную компетенцию, бывают различными, в том числе языковое и литературное образование, гражданское, нравственное воспитание и т. д. На основе воспитания толерантности к

культурным, этническим, языковым, социальное, конфессиональное и иное межкультурное воспитание осуществляется в период обязательного школьного обучения.

Одной из особенностей молдавской системы образования является традиционное для этого региона «разделение» учебных заведений республики в зависимости от языка обучения. Так, согласно Кодексу об образовании (статья 10 часть 1), образовательный процесс осуществляется на румынском языке [4, статья 10 (1)]. В то же время в стране есть ряд учебных заведений, где обучение ведется на русском языке.

Изучение румынского языка является важнейшей образовательной стратегией в Молдове, поскольку знание государственного языка является необходимым условием обеспечения интеграции представителей различных национальностей в социокультурное пространство страны и консолидации гражданского общества. .

Дисциплина История румын и всеобщая история, в первую очередь, ориентирована на осмысление прошлого своего народа и на разнообразие культурно-исторических традиций совместно проживающих народов и предлагает знакомить учащихся с прошлым, используя инструменты и контексты обучения. соответствует возрасту младшего школьника. Учащиеся узнают о прошлом из знакомых ситуаций (фактов, событий, связанных с прошлым семьи или их дома) и продолжат изучение истории с помощью более удаленных во времени и пространстве предметов. Учебная программа включает в себя хронологическую и пространственную структуру, многообразие мира с точки зрения культуры.

При проведении анализа дидактической конструкции дисциплины было установлено, что она включает в себя модуль- «Ценностей и Традиций в истории. Родовые традиции», в который входят следующие темы уроков: Традиции предков. Традиции других народов. Местные и национальные праздники. Религиозные праздники. Жилище. Пища и одежда людей на протяжении всей истории. Жилье прошлое и настоящее. Питание. Национальный костюм и повседневная одежда. Ценности и традиции в истории. Это знание относится к «знанию страны», которое является необходимым элементом познавательного компонента межкультурной компетенции, поэтому через предмет «История румын и всеобщая история» происходит ее формирование.

В соответствии с потребностями поликультурного состава населения, система образования Молдовы, предусматривает для представителей не титульной национальности возможность изучения родного языка и литературы. Статья 10 (часть 2) Кодекса об образовании регламентирует также право на обучение на родном языке на

уровне обязательного образования в районах, где традиционно или в значительном количестве проживают представители национальных меньшинств[4].

Следует также отметить, что работа по расширению языков обучения началась в начале 21 века в рамках реформы образования. Так, в учебных заведениях с русским языком обучения учащиеся украинской, гагаузской, болгарской национальностей получили возможность изучать родной язык и литературу.

Для преподавания соответствующих языков и литературы в Молдове созданы программы – куррикулумы, которые периодически обновляются. Куррикулумы по русскому языку и литературе, а также куррикулумы по украинскому, гагаузскому и болгарскому языкам и литературам

Учет многонационального и поликультурного состава населения Республики Молдова всегда был одним из приоритетов системы образования. Для его реализации была разработана уникальная дисциплина – «История культуры и традиции русского/украинского/гагаузского, болгарского народов». Цель – сформировать у учащихся систему нравственно-духовных качеств путем изучения культурных традиций народов, веками проживающих в междуречье Прута и Днестра. Главной задачей - помочь представителям разных этносов осознать принадлежность к своей этнической группе, как части единого народа Республики Молдова, к своей культуре как составной части многонациональной культуры страны.

Дисциплина «Духовно-нравственное воспитание», пропагандирует общечеловеческие ценности: истину, добро, доброту, мир, патриотизм, веру, мудрость, дух сотрудничества, веру в добродетель. Внедрение этих ценностей способствует установлению необходимых связей между содержанием образования и социокультурной средой; знание/пропаганда культурного наследия народа; формирование и развитие адекватного, инклюзивного социально адаптированного поведения; формирование и развитие позитивных, автономных отношений, которые будут гармонизировать отношения с собой и другими людьми, с окружающей средой. В рамках уроков по духовно-нравственному воспитанию пропагандируется активная педагогика участия, направленная на: обеспечение равных шансов для каждого ребенка; создание школьной среды, в которой каждый ученик чувствует себя в безопасности; развитие дифференциированного обучения; приобщение учащихся к искусству эффективного общения; принятие разнообразия характера и независимости духа, способствуя сотрудничеству между всеми членами школьного сообщества.

Уроки духовно-нравственного воспитания направлены на формирование поведения, связанного с приобщением к духовно-нравственным ценностям, национальным традициям, установлению положительных межличностных отношений. Характерной чертой современного этапа развития молдавского общества является значительный рост интереса широкой общественности к истории, культуре, традициям представителей всех национальностей, населяющих нашу Родину – Республику Молдова. Решение многих проблем в жизни страны во многом зависит от сформированной гражданской позиции подрастающего поколения, потребности в духовном совершенствовании.

В процессе обучения у школьников должны формироваться такие понятия, как моя Родина - Республика Молдова, мое село (город), моя семья, культура молдавского и других этносов, связь этносов с историей страны, района, города, села. Перед детьми необходимо раскрыть выработанную веками систему мировоззрения по трем основным параметрам жизни человека, которые являются стержневыми для любого народа и любой эпохи: «Человек и его родина», «Человек и его семья», «Человек и община», «Человек и мир». С одной стороны, необходимо показать самобытность и неповторимое своеобразие гагаузской народной культуры во всей ее предметной специфике, при этом необходимо научить понимать язык народное творчество С его помощью смысловые зерна народного мировоззрения воплощаются в обряде, сказке, танце, костюме, утвари, архитектуре.

С другой стороны, необходимо подготовить ребенка к дальнейшему освоению многообразия культурного пространства Республики Молдова как неотъемлемой части общеевропейского и мирового культурно-исторического процесса.

Бережное отношение учащихся различных этносов к культурным традициям воспитывается и на уроках музыки в начальных классах. Цель искусства в системе общего образования - дать всестороннее знание о мире и о собственной личности художественными средствами. Воспитание, а не профессиональная подготовка, является основным требованием дисциплин, относящихся к учебной программе по искусству. Музыкальное воспитание учащихся носит художественный характер и строится на связи ученик - искусство и взаимосвязь искусства - жизнь.

Как по своей специфике и содержанию, так и по своим формообразующим возможностям музыка действует не только интеллект, но и эмоции учащегося, влечет за собой появление чувств и переживаний, определенных состояний, делает учащегося восприимчивым к жизненным проблемам, способствует формирования красивой и

гармоничной души, закладываются духовные ценности, влияющие на этическое, нравственное и гражданское поведение личности.

При проведении анализа дидактического проекта дисциплины было установлено, что в его состав входит модуль – «Музыка моего народа - Музыкальный фольклор». Изучение модуля «Сокровищница музыкального фольклора» предполагает управляемые беседы: происхождение и эволюция музыкального фольклора; синкретический характер народного танца (связь музыки, костюма, пляски, криков и т. д.).

Музыкально-дидактическая деятельность: вокально-хоровое пение/распевание мелодий известных песен и произведений музыкального фольклора; прослушивание и просмотр концертов и народных танцев; музыкальный комментарий; импровизированные движения под ритмы и мелодии музыкального фольклора. Поэтому через предмет «Музыкальное образование» происходит формирование когнитивного компонента межкультурной компетенции, т.к. вышеуказанные знания относятся к «знаниям о стране», что является необходимым элементом когнитивного компонента межкультурной компетенции.

Роль художественного образования в развитии подрастающего поколения невозможно переоценить. Нынешняя концепция изобразительного искусства сохраняет фундаментальную идею о том, что художественный образ есть результат творческого процесса, но в то же время он является методом обучения. Включение творческого акта в процесс обучения младших школьников является эффективным способом оптимизации процесса обучения и воспитания через искусство. Средства выражения художественного языка, художественные материалы и приемы работы с ними являются не только средствами создания художественного образа, но и средствами воспитания. Бесспорное значение художественного воспитания заключается в положительном отношении ребенка к окружающему миру и людям, в развитии его собственного художественного видения.

При проведении анализа дидактического проекта дисциплины было установлено, что он включает в себя модуль «Почему нам нравится изобразительное искусство»? При проведении занятий по темам: Народное творчество; Народные мастера Народный мастер; Народное творчество: национальный костюм; Народное творчество: ковроткачество, включает посещение, экскурсии: мастерские народных мастеров, выставочные залы; просмотр фильмов о ценностях родного края; художественные галереи. Беседы об истории предметов народного творчества (керамика, ковры и др.) позволяют учащимся осознанно соотносить и воспринимать национальную и мировую

изобразительную культуру, дают эффективную возможность формировать развитие эстетического вкуса, умения воспринимать и выражать художественное сообщение. Эти знания относятся к «знаниям о стране», что является необходимым элементом когнитивного компонента межкультурной компетенции.

Физическое воспитание, являющееся составной частью системы образования, обладает потенциалом формирования социально-психомоторных способностей и отношений самоутверждения и самооценки и ценностных ориентаций личности. Способствует развитию и совершенствованию ребенка в плане моторики, стимуляции интеллектуальной деятельности и некоторых аффективных процессов, развитию групповых отношений, активизации психических процессов, формированию навыков и качеств в процессе труда, совершенствованию функций органов и систем организма, улучшение индивидуальных особенностей, проявляющихся в деятельности некоторых органов, аппаратов, процессов в результате физических упражнений.

Основной целью учебного процесса по физическому воспитанию в рамках начального образования является гармоничное развитие организма учащихся, повышение физической и умственной работоспособности, воспитание чувства патриотической гордости, совершенствование адаптационных возможностей организма к растущим запросам быстрое развитие общества.

Понятие и основная функция школьной программы по физическому воспитанию для младших классов танцевальные упражнения входят в разделы гимнастики и представлены в виде подготовительных упражнений танцевальных элементов и их сочетаний. «Ритмика, аэробика, танцевальные элементы и композиции» строятся на общефизически развивающих упражнениях и ритмических элементах, образующих комплексы и исполняемых под музыкальное сопровождение. Темы, относящиеся к содержательным блокам для младших классов, касаются изучения движений рук и основных шагов, их эстетического и ритмического исполнения с музыкальным сопровождением и без него. Вместе с обучением/закреплением их основных компонентов навыки и умения будут объединяться в четырех- и восьмитактные целостные простые комплексы.

Основные шаги в художественной гимнастике: Танцевальные шаги: характерный шаг молдавского: hora; sârba. Танцевальные композиции: «Alunelul» - народная мелодия - 2/4; основной шаг – типичный молдавский шаг; «Hora» - народная мелодия - 2/4; основной шаг – типичный молдавский шаг; «Sârba» - народная мелодия - 2/4; основной шаг – пружинный шаг. В данном модуле предусмотрены подвижные игры по

художественной гимнастике и танцам - «Найди свое место», «Найди предмет», «Музыкальные серпантини». Прослушивание народной музыки, сопровождающее игры в сопровождении музыкального сопровождения, или танцы со школьниками, танец «Alunel» (танцуют молдаване и гагаузы) выражает общие культурные ценности и прививает детям любовь к народному танцу. В рамках урока физического воспитания на подготовительном этапе урока, вместо разминки разнообразными физическими упражнениями, использовать возможности народного танца и под народную музыку провести данный этап урока.

Учебная программа технологического образования представляет собой модульный подход, который способствует формированию профиля выпускника начального образования с использованием инструментов для конкретных дисциплин. Предлагается приобщать ребенка к конкретному опыту изготовления различных декоративных предметов, что способствует повышению чувствительности к прекрасному, повышению мастерства и уверенности в различных возможностях самовыражения, поощрению уважения к традиционным народным ценностям и интереса к новаторству.

Технологическое образование имеет специфическую меж- и трансдисциплинарный характер, но и имеет двойственный характер: теоретико-практический, научно-технический.

Дидактическая проектная дисциплина, включает в себя - Модули Аппликация и Декор, Художественное моделирование, Творческая обработка материалов, направленные на развитие творческих способностей учащихся через практические эксперименты с прикладным значением, изучение различных материалов и приемов изготовления полезных/декоративных предметов.

Аппликация – один из древнейших способов украшения одежды, обуви, предметов быта, жилых помещений, применяемый даже в наше время многими народами. Применение - вырезание и наклеивание (нашивка) фигурок, узоров или целых картинок из кусочков бумаги, ткани, кожи, растительных и других материалов на материал-основу (фон). Как правило, основной материал – картон, плотная бумага, дерево. Приложение связано с познавательной деятельностью и оказывает огромное влияние на развитие умственных и творческих способностей детей. Таким образом, приложение представляет собой процесс создания специальных изображений. Эта специфика дает возможность использовать приложение не только в декоративных целях,

для создания орнаментов или украшений, но и для создания декоративно-утилитарных работ, сувениров, предназначенных к календарным праздникам.

Сюжетно-тематическая аппликация – это изображения, наклеенные на фон во взаимосвязи и в соответствии с темой или сюжетом: событием, ситуацией, явлением (например, «Рождество Христово», «Mărțișor», «Золотая осень» и др.). Содержание такого приложения может быть как простым, так и достаточно сложным, динамичным по действию, с большим количеством персонажей и деталей.

В четвертом классе дидактическое оформление дисциплины включает модуль «Народные промыслы». Традиционное шитье и вышивка. Предусматривает беседу и наблюдение на тему: специфика предметов национальной одежды, предметов быта и обряда, украшенных вышивкой; оценка качества и свойств материалов и инструментов, используемых при изготовлении изделий. Анализ вышивки национальных костюмов; декоративные элементы (прямые, ломаные, голубоватые, зигзагообразные, бордюрные линии) и цвета, используемые для изготовления традиционных изделий. Вышеуказанные знания, получаемые учащимися при изучении данной дисциплины, относятся к компонентам народного танца.

Основная задача учителя начальной школы состоит не в том, чтобы сформировать профессиональные навыки начинающего танцора, а прежде всего, в воспитании личности младшего школьника, способствовании ее развитию. В основе такого воспитания лежит формирование любви к своей национальной культуре, народному творчеству, народному танцу, развитие интереса к искусству, понимание красоты окружающего мира и человеческого общения.

На основании проведенной работы были разработаны рекомендации для дидактических кадров-обогатить учебные дисциплины межкультурной проблематикой, путем включения в учебный процесс дополнительных материалов, способствующих межкультурному воспитанию младших школьников:

- использовать на уроках, вместо физической минутки, музыкальные минутки. Во время которых использовать народную музыку с элементами народного танца;
- на уроках музыкального воспитания при исполнении музыкально ритмических движений и музыкально-дидактических игр, использовать музыкальные произведения различных этносов и культур, представители которых, обучаются в классе;
- на уроках румынского языка изучать «strigături la horă», которые являются неотъемлемым атрибутом молдавского национального танца;

• на уроках изо и трудового воспитания изучать особенности народных промыслов различных этносов и культур, которые ярко проявляются в плетении, резьбе по дереву, вышивке, изготовлении детской игрушки.

• на уроках физического воспитания использовать детские народные (гагаузские, румынские, болгарские, русские) подвижные игры; На традиционном этапе урока-разминке, использовать музыкальную зарядку, в ходе проведения которой изучать простые танцевальные «шаги»- элементы гагаузского-«Kadıncı», болгарского-«Хоро», украинского-«Гопак» и русского-«Кадриль», народных танцев, под народную музыку. Отдавая приоритет изучению танцев, представители этноса которого являются учащимися класса.

Современная школа должна быть ориентирована на необходимость пересмотра содержания образования и повышения статуса образовательных учреждений, способных не только обеспечить определенный уровень знаний, но и сформировать межкультурную компетенцию, подготовить учащихся, независимо от этнической принадлежности, к социализации в поликультурной общественной среде и обеспечит сохранение народного танца как культурного символа этноса.

Библиография:

1. Закирова, Ч. Р. Педагогический потенциал танцевального искусства в развитии межкультурной компетенции молодежи / Ч. Р. Закирова, Р. А. Валеева // Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 1-1. – с. 860.
2. Конституция Республики Молдова, 1994.
3. Кодекс Республики Молдова от 17 июля 2014 года № 152 Об образовании.
4. Савастин, М. Ф., Яниогло, М.А. Народный танец как средство межкультурного воспитания младших школьников во внеурочной деятельности. Сб. научно-практической конференций. Комрат: Комратский гос. ун-т, 2022 г, Том 2, Стр. 234-238
5. Серякова, С. Б. Воспитательный потенциал дополнительного образования / С. Б. Серякова // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2013. – № 1. – С. 57-60.
6. Яниогло, М.А. Диалог культур как средство формирования и развития компетенции межкультурной коммуникации. В: Формирование гражданской идентичности личности в условиях личности в условиях поликультурного региона. Сб. научных трудов. Чебоксары: Чуваш. гос. пед. ун-т, 2014, с. 18-22.

7. Учебный план начального, гимназического и лицейского образования 2020-2021 учебный год (п. 9) [Электронный ресурс] https://mecc.gov.md/sites/default/files/plan-cadru-2020-21_ro_ru_final_site_mecc.pdf (дата обращения: 17.05.22.).

УДК 37.016:811.163(478):008

Стоева Альона,

докторант, Великотърновски университет

«Св. св. Кирил и Методий»,

Република България

ДИФУЗИЯ НА ЛИНГВОКУЛТУРНИЯ КОМПОНЕНТ В ОБУЧЕНИЕТО В МНОГОЕЗИЧНА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА И КОНКРЕТНИ ПРОЯВЛЕНИЯ В ПРОЦЕСА НА ОБУЧЕНИЕ

Abstract. Today, it is necessary to operate with knowledge of the country's culture, and not only to be fluent at the language being studied. Therefore, nowadays knowing the language of the interlocutor is only the first condition needed for an effective communication. In today's globalized world, we are provided with vast material from everywhere to consider the problem of cultural diffusion. Elements of culture, cultural complexes are transferred to foreign territories and spread over the surface of the Earth in different ways. Thus, an important place in the diffusion of the linguistic and cultural competence is occupied by the comparative aspect of languages and cultures, in our case of the native and mother tongues.

Key words: diffusion, linguculturalology, polylingualism.

След провъзгласяването на независимостта през 1991 г. Република Молдова се обявява за многонационална държава. В желанието си да предотврати създаването на етнически конфликти Република Молдова отделя сериозно внимание на въпроса за създаване на условия за развитие на националните малцинства, в това число и на българите. Най-важни за българската диаспора обаче са приетите в началото на 90-те години два специални документа на висшите органи на властта, отнасящи се изключително и единствено към българското население, живеещо на територията на Република Молдова. Тези документи обективно създават условия за решаване на

культурно-националните въпроси на българите в републиката. От една страна, се разширяват вече създадените институции, а от друга – се формират нови. Първият документ е Указът № 79 на Президента на Република Молдова със заглавие „Някои мерки за развитието на българската национална култура” от 30 март 1992 г. (Грек, Червенков, Шикирлийская 2005: 374-375). Той предвижда „създаване на условия за развитието на националната култура на българите – граждани на републиката.” Правителството на Република Молдова трябва да вземе необходимите мерки за образование на български език, сред които:

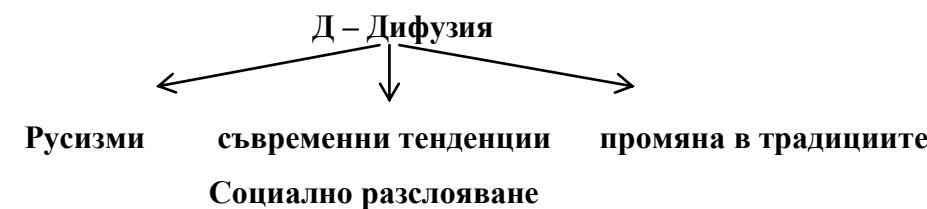
- откриване в гр. Тараклия на лицей и многопрофилен колеж с обучение на български език;
- обучение и възпитание на родния език на децата в предучилищни заведения, училищата и висшите учебни заведения чрез създаване на отделни групи, класове с български език на обучение и възпитание;
- предоставяне на места във висшите учебни заведения на абитуриентите от български произход пропорционално на броя на българите в състава на населението на Молдова;
- оказване на помощ в осигуряването на гореуказаните и други заведения, класове, групи, центрове за учебна и друга литература на български език;
- осигуряване на необходимите условия за овладяване паралелно с българския език на официалния език на Република Молдова;
- разрешаване на въпроса за организиране на пътувания с цел обучение в България и обратно на студенти-българи – граждани на Република Молдова.

Така се подготви Постановлението на Правителството на Република Молдова „За развитието на националната култура на българското население на Република Молдова” от 23.06.1992 г. (Грек, Червенков, Шикирлийская 2005: 377-380). В този правителствен документ бе поставена конкретна задача: „да се създадат условия за замяна на езика на обучение с български от 1993/1994 г. в училища.

Съвременното общество стремително се развива. Пред училището се поставят нови предизвикателства, които са в контекста на политическото и икономическото сътрудничество между страните. Именно това поставя необходимостта от взаимодействие на културите. Днес е задължително да оперираш със знания за културата на страната, а не само да владееш свободно езика, който се изучава. Следователно познаването на езика на събеседника в момента е само първото условие, необходимо за ефективна комуникация. За да бъдем разбрани, езиковите познания не са достатъчни.

Успехът и ефективността на взаимодействието се предопределят не само от това, че говорим правилно и разбираме езика, а и оперираме със спецификата на речево и неречево поведение, разбираме социокултурните норми, владеем с доминиращите характеристики на общуването, способни сме правилно да използваме изучавания език в съответствие с нормите и традициите на носителите на дадения език. За да бъдем разбрани, необходимо е да се овладеят комуникативни стратегии и тактики, характерни за дадена комуникативна култура.

В съвременния свят на глобализация от всякъде ни е предоставен огромен материал за разглеждане на проблема за културната дифузия. Елементи на културата, културни комплекси се пренасят на чужди територии и се разпространяват по повърхността на Земята по различни начини. Ние имаме пред себе си огромен масив от нова информация, документираща историческите културни промени, но в същото време не можем да прогнозираме бъдещите промени в културата. Преселниците носят със себе си нематериалните и материалните ценности и пренасят на тези територии целият си културен комплекс. Може да се отбележи, че след почти два века появяват се нови маркери и тук, и на историческата ни родина.

Проблемът, който разкрива връзката между културата и езика отдавна предизвиква интереса на учените. В резултат на разглеждането на този проблем от различни позиции се появиха редица културно-ориентирани подходи, включително лингвокултурологични, чиято цел е формиране на лингвокултурологична компетентност (наричана по-нататък ЛКК). Учените предлагат различни версии на тълкуването на това понятие, обобщавайки които, можем да откроим следното определение: ЛКК предполага готовността и способността на учениците за ефективна междукультурна комуникация, основана на познаване на системата от културни понятия и ценности, изразени в езика, национални езикови единици (реалности, фон, конотативна лексика), способност да се наблюдават, разбират и интерпретират чужди културни понятия в процеса на

съпоставянето им със сходни понятия от собствената им култура, уменията за опериране с национално- специфични езикови единици в процеса на решаване на комуникативни проблеми, както и отношението на индивида към системата от културни ценности, представянето им в езика, поведението на представители на друго езиково общество [Луткова Е.С., с. 30].

При формирането на културния код може да се ползват клубове по интереси, които са в извънкласната дейност. Тук се формират знания, които по различни причини не са в рамките на учебната програма, тоест учат се песни, танци, запознаваме се с фолклорните територии и обичаите им. Тук се формират групи деца, които ходят на Лазоровден и на Коледа, тези, които поздравяват на Сурва и участват в сценариите и презентациите, свързани с националните празници. Участниците често търсят в социалните мрежи приятели, с които се споделят с живота си, с битовото си ежедневие. Това има още един плюс, че по време на общуването се обогатява и лексикалния багаж извън класическата литература.

Човекът се формира от заобикалящата го социална среда, културата на народа и страната, където се намира. Носителят на роден език е продукт на своето време, неговите хора, общество и т.н. Така трябва да се възприема той и когато влизате в общуване с него, е препоръчително да си представите ясно всичко това, както и да знаете какво се случва сега в неговата страна, какви са приликите и разликите между родната езикова култура и езиковата култура, в която той навлиза. По този начин важно място в дифузията на лингвокултурната компетентност заема сравнителният аспект на езиците и културите, в нашият случай е роден и майчин език. Говорим за сравнение преди всичко на лексикално ниво, чиято основна цел може да се счита за идентифициране на реалности, конотации, национален и културен произход. Самото понятие «дифузия» (буквално различане, разпространение, взето от физика, различане на течности). По отношение на областта на човешката култура това означава разпространение на културни феномени чрез контакти между народите – чрез търговия, завоевания, преселване на самите хора.¹

Един от начините за създаване на условия за диалога между културите, за създаването или подкрепянето на културния код, е наಸърчаване на учениците да увеличават и задълбочават знанията за своята страна и прародината си, допринасят за формирането на чувство за гордост за двете държави. В часовете по литература при

¹ в современном словаре «Свод этнографических понятий и терминов» 22 — и дословно то же самое у С.А. Токарева.

запознаването с Отец Паисий може да се разкрие как манастирът Зограф и историята му свързва България и Молдова (именно там е канонизиран молдовският цар за светец). Лингвокултурологичната компетентност увеличава интереса към българските обичаи, развива взаимно разбирателство и добри отношения. Определяйки културните ценности, учениците идентифицират приликите и разликите в живота на хората не само сега, но и по времето на миналия ХХ век. С помощта на техниките «диаграма на Вен» или «график Т» идентифицират се традициите и обичаите от патриархалното време и прави се сравнение със съвременния живот. Диалогът на културите обаче може да се осъществи само, ако неговите участници разполагат с необходимите средства за това, т.е. имат необходими литературни произведения, способни да възприемат, и разбират тези текстове. При изучаването на разказа «Сиромашка радост» изразяват мислите си в монологична или диалогична форма как се отбелязваше раждането на детето преди и сега, съставят с фразиологизмите нови изречения, които се записват. Тези методи формират и развиват речевите компетенции, лингвокултурологическите знания и автоматизират уменията на лексикалния и граматическия материал.

В българската културата от България и Бесарабия има универсални и етнонационални компоненти, в семантиката на нашите езици има отражение както на общия, универсален компонент на културите, така и на уникалността на културата на даден народ. Семантичният компонент се дължи на единството на визията от хора за традициите и обичаите, за патриотизма и обичта към езика и родината си. Това фундаментално единство на човешката психика се проявява на различни нива, започваме от приказките, а след това в по-горните класове най-често при изучаването на произведенията на Е. Пелин, Й. Йовков, Ив. Вазов и др. Най-интересното според учениците е задачата, в която да характеризират героя от литературното произведение като намери съвременните им съответствия. Често се използват при зучаването на произведението «Българи от сторо време».

	Вчера	Днес	Примери
Хаджи Генчо	-« Твърде почтен човек, твърде добър, много учен и разумен...» - умеет да води спорове -обича уседналия домашен живот - е пестелив до скъперничество - обича всичко старовременско	Литературният образ на Хаджи Генчо става актуален и днес: - Като и Хаджи Генчо бил по-образован от родителите си («...ако е майка му знаела три, то той знае цели триесет...»), така и днес младото поколение се намира	ИОН КРЯНГЕ «Fata Babei și Fata moșneagului» (Бабата от текста) Плюшкин на Гогол събира всичките

	<ul style="list-style-type: none"> - истински старовременски домашен тиранин (лишил от живота двамата от синовете си) - не е само дребнав, но и отмъстителен - има яка воля и твърд характер 	<ul style="list-style-type: none"> на по-високо образователно ниво от своите родители. -И днес съществуват мъже, които, се намесват в живота на децата 	<ul style="list-style-type: none"> предмети, дори и тези, които не муса нужни.
Дядо Либен	<ul style="list-style-type: none"> - в образа писателят подчертава българската гордост и българското юначество; хайдутско, разбойническо минало - той е неук, макар и видел много от света; - сволна душа, скиталец по широкия свят; - обича да има и да раздава; - държи младежкия си вид; - широка и волна душа; 	<p>Дядо Либен представлява наистина актуална фигура, която намира мястото си и в съвременния свят:</p> <ul style="list-style-type: none"> - И днес съществуват мъже, които искат да бъдат винаги млади; - Мнозина мъже днес създават семейство, обаче не се отдават напълно на този семеен живот, често те напускат семейството си, търсейки щастието си в «пътувания» и «шумни пиророве», винаги подобните хора се завръщат в семейството и на стари години започват живота на искенски семеен човек 	<p>В писата на Шекспир родителите пречат на Ромео и Джулета.</p>

Най-трудната методическа задача е подборът на материала, за решаването на която е необходимо да се определи целта на обучението. Държавният образователен стандарт поставя на училището задачата да развие, интегрирана личност в световната и националната култура, притежаваща основните базови и ключови компетенции, способна за отговорно поведение и самореализация, тоест да се реализират и постигат лични резултати. Основната цел на преподаването (на майчиния български език, а за някого е чужд език) в училище на всеки етап е да се развие способността и готовността на учениците да осъществяват междуличностна и междукултурна комуникация с носители на езика и не само.

За развитие на междукултурната комуникация необходимо да се избере материал за представяне и развитие, без който няма да бъде възможно обучението.

По времето на обучението на ЛКК в съвременната методика на обучението по език и литература се ориентираме на методи и похвати, които съдържат традиционни изследвания, упражнения за анализ и синтез, които разкриват културния код на народа. Средствата могат да бъдат:

- филми за «Бай Ганьо», които са източници на крилати фрази и изрази, «Козият рог», «Време разделно», които разкриват трагическото историческо минало и други;
- обекти от действителността, които най-добре могат да доближат ученика до естествената културна среда;
- публицистични текстове за различни специалности, реклами текстове и анекdoti, тъй като често отразяват националната специфика на светогледа. Правят опити да пишат кратки произведения, да рекламират български стоки.

В диалога на културите незаменим елемент е обяснението, професионалният коментар и заданията, които позволяват да консолидираме и активираме изучения материал. Елементите на процеса на асимиляция могат да бъдат представени в:

- диалог (разпитващ) за живота, приятелите, пазаруването, вчерашния купон и др., което активизира няколко вида компетенции;
- изображение, текст, обект или негово изображение;
- лингвокултурен коментар;
- търсят преводен еквивалент на родния език. Съставят таблици със съпоставка с родната национална картина на света;
- активиране на нов материал чрез общуване с приятели от други държави (Англия, Турция, България) и в часовете по език;
- творчески задачи, в които разкриват темите на младото поколение.

Учиците правят превод от чужд език и преведеният текст става център на съчинението им, допълват от двете страни песента с думи, за да стане свързан текст.

Love doesn't ask why
It speaks from the heart
And never explains
Don't you know that
Love doesn't think twice
It can come all at once
Or whisper from a distance
Любовта не пита защо.
Тя говори от сърце.
И никога не обяснява.
Не знаеш,

Че любовта не мисли два пъти?
Тя може да дойде веднага
Или да ти шепне от разстояние.

Дали някой знае за това, че	Любовта не пита защо.	ти го обичаш.
Обичайки го	Тя говори от сърце.	, че няма разлика какъв е характера.
Тя не иска да разказва	И никога не обяснява.	, защо именно той е нейната обич.
Всичките наоколо и казват: «Ти	Не знаеш,	какъв е и от какво семейство!»
Отговорът е само един, че	Че любовта не мисли два пъти?	
Само обичта, само	Тя може да дойде веднага	и да остане завинаги
	Или да ти шепне от разстояние	, защото животът не съществува без нея. Без ЛЮБОВТА

Този вид упражнения гради върху знания, умения и отношения, кара да се мислят върху индивидуално и глобално. Това е фактът за успешно развитие на няколко компетенции, освен изграждането на правилна комуникация тази задача дава възможност да се изгражда и диалога на културите, разкрива се манталитета на село и в града, в Молдова и членките на ЕС. При всичките упражнения, които горе са изброени можем да разгледаме дифузионизъма на русизми и диалектизми в отговорите на обучаващите, което е обусловено от историческите предпоставки. Въз основа на наблюденията могат да се направят следните изводи:

Под влияние на руския език се допускат основно следните грешки:

1. Употреба на буквата ы вместо ъ. Н-р: рассыждаваме, пырвия, навынка
2. Употреба на представките рас-, ис-, бес-, въс- и др. вместо раз-, из-, без-, въз- и др. Например: ще рассыждаваме вместо ще разсъждаваме,
3. Употреба на окончание -а вместо -ове за образуване на множествено число при едносричните съществителни от мъжки род. Например: Посетихме много красиви града вместо градове.

4. Под чуждоезиково влияние се използват формите за множествено число на съществителните имена завършващи на г, к, х, т. е. образуват се по руски маниер, без да се спазват законите на палатализацията, характерни за българския книжовен език. Например: четника вместо четници, празники вместо празници,

В писменните работи на учениците се откриват грешки, възникнали под влияние не само на руския език, но и на местния диалект. По-често срещаните грешки са:

1. Честа употреба на якави форми на място на стб. Э. Например: Молдова е известна с голями полета със лозята.

2. Употреба на именителните форми на личните местоимения вместо дателните.

Например: Аз ми са нрави това произведение. [Вм. На мене ми харесва.]

3. Диалектна форма мие на личното местоимение за 1 лице, мн. число вместо ние.

Например: На урока мие учихме нова тема. Това е контаминация между руското мы и българското ние.

4. Кратката винителна форма на личното местоимение га за 3 лице, ед. ч., ж. род вместо я. Например: Аз га видях вм. Аз я видях. Той га убича вм. Той я обича [редукция на широката гласна о]

5. Инверсия на възвратната частица се. Например: Се появиха цветя вместо Появиха се цветя. Ми са нрави да уча български. Вм: Харесва ми да уча български.

6. Практически липсва употреба на пълната членна форма при имената от м. род ед.число. Например: Стареца отиде до каруцата. Старецът отиде до каруцата.

Същевременно се наблюдава престараване и се поставя пълен член в думи, изпълняващи ролята на допълнение. Но от друга страна се членуват руските думи.

Донеси ми банката. Вземи удочката да идем за риба. Сумката ми е пълна с книги.
Например: Той уже научи за старият мъж, които беше видял.

7. Особено силна редукция на широката гласна о, вместо която често се пише у.
Например: Иска той зам тя да уздравей. Да има много мляку.

8. Липса на велара х в начална позиция. Например аресвам, удихми, уапа, ора, убоо, ляп и др.

9. Фонетичен облик на футурната частица жа. Например: жа са видим, жа ида и др.

Сред тези диалектни вмъквания в литературната българска реч, учениците използват и русизми, които са следствие на дългогодишната русификация в региона. Така например:

– При някои ученици се употребява ШТ вм. Щ: Той не штя тя да умира.

– Наблюдават се трудности и при използването на предлозите във и със.

Например той се премества с семейството си в София. Христо се записва във Техническото училище и много други.

Съвременните учители имат изключително важна роля на арената на демократичното общество, твой като той може да убеди ученика, че му е необходимо да осъзнае особеностите на езика и да ги използва правилно.

Диалогът на културите изисква интегриран подход. С оглед на факта, че някои явления липсват в родната култура на учениците, е необходимо да се формира представа за нови понятия. Следователно необходимо е не само да владееш с информация за дадената култура, която се изучава, но и да се формира система от такива понятия, за да овладеят с културните особености като цяла система. Освен това не трябва да забравяме, че на практика изучаването на език не се ограничава в рамките на самия образователен процес, а продължава извън стените на образователната институция в реалния живот [Яшина М.Г, с. 87].

По този начин необходимостта от формиране на лингвокултурологична компетентност сред учениците в уроцте по език и литература е очевидна, тъй като без овладяване на тази компетентност ученикът няма да може да бъде пълноправен участник в „диалога на културите“ и да участва в междукултурна комуникация. Задачата на учителя е да подбере правилно материала, както и да избере средствата и методите, които са най-подходящи за етапа на обучение.

Библиография:

1. Гальскова, Н. Межкультурное общение: проблема целей и содержания обучения иностранным языкам / Н.Д. Гальскова // Иностранные языки в школе. – 2004. - №1. – С. 3-7.
2. Грек, И., Н. Червенков. Българите от Украйна и Молдова. Минало и настояще. София.
3. Ковалева, Ю. Лингвокультурный компонент содержания иноязычной подготовки студентов технического вуза // Молодой ученый. — 2010. — №4. — С. 342-346.
4. Курикулум Български език и литература. Кишинев, 2019
5. Луткова, Е. Методика формирования элементарной лингвокультурологической компетенции обучающихся в элективном курсе (профильная школа, английский язык).: дис. кандидата пед. наук: 13.00.02. / Луткова Елена Сергеевна. – М., 2016. – 224 с.

6. Сафонова, В. Проблемы социокультурного образования в языковой педагогике // Культуроедческие аспекты языкового образования. М.: Еврошкола, 1998. С.63
Яшина, М. К вопросу об эффективном освоении лексики иностранного языка // Общество: социология, психология, педагогика. 2015. №6. – С.87-89.

УДК 372.881.161.1

Тасмалы Ольга Владимировна

преподаватель русского языка и литературы

И дидактическая степень

ПУТЛ им. Аксентия Должненко

Г. Вулканешты

tasmalio67@gmail.com

РУССКИЙ ЯЗЫК – КРУПНЕЙШИЙ ЯЗЫК В МИРЕ И ЕГО МЕСТО СРЕДИ ДРУГИХ ЯЗЫКОВ

Annotation. This article discusses the importance and importance of the Russian language as the largest language in the world. The article substantiates the idea of the development and mutual enrichment of the languages of one Slavic group. The author of the article traces the question of the place of the Russian language among other languages in the world space. The article pays attention to the quality teaching of the Russian language in educational institutions, which is one of the main conditions for ensuring educational and cultural space in the multiethnic system of our region.

Keywords: Russian language, cultural heritage, interethnic relations, intermediary language, language features

*Нам дан во владение самый богатый, меткий,
могучий и поистине волшебный русский язык.*

*Истинная любовь к своей стране
немыслима без любви к своему языку.
Языку мы учимся и должны учиться
непрерывно до последних дней своей жизни.*

И.С. Тургенев

У каждого языка (даже малого народа) есть свой неоценимый потенциал, утрата которого невосполнима для человечества. С потерей любого языка цивилизация утрачивает целый культурный пласт. Мировое сообщество осознает и предпринимает огромные усилия, чтобы не допустить исчезновения с лица Земли биологических видов, которые являются носителями своего языка. Связь истории с процессом культурного развития государств открыто указывает на необходимость учета исторического прошлого.

В ходе исторического процесса различные нации развиваются и сближаются, что не может не влиять на их языковое развитие и взаимодействие. Более того, только зная специфику такого взаимодействия, понимая его особенности, мы получаем возможность более глубокого изучения и раскрытия многих явлений, которые происходили, происходят и ещё будут происходить в многочисленных языках народов.

Отношения наций и народностей представляют собой своеобразный сплав экономических, социальных, идеологических и психологических компонентов. Каждый из названных элементов системы межнациональных отношений по-своему включен в общий процесс взаимовлияния и взаимообогащения наций. Этот процесс неодинаково протекает в разных сферах общественной жизни: быстрее он развивается в производстве, в сфере бизнеса, в материальной культуре, а в духовной, в особенности в языковой, – значительно медленнее. Язык, несомненно, тесным образом связан со всеми сферами жизни нации (народности). Большое значение в этом процессе принадлежит степени «генетического» сходства взаимодействующих языков.

Судьба миллионов людей, которые считают себя братьями, владеющими русским или близким, родственным по происхождению языком, заслуживает большего внимания на современном этапе. Очевидно, что в исторически сложившейся модели мультикультурности, многоязычия русский язык, как это следует понимать сегодня, явился не средством культурного доминирования, а неким объединителем социокультурного пространства, каковым в той или иной степени эффективности остается на постсоветском пространстве [3]. Русский язык как язык-посредник, способствует сближению народов, развитию их взаимопонимания. Его статус мирового языка определяется широким распространением за пределами России, активным изучением во многих странах, большим авторитетом русской науки и культуры. Русский язык «всемерно заслуживает изучения сам по себе, как один из самых сильных и самых богатых из живых языков, и ради раскрываемой им литературы» [3].

Русский язык занимает особое место на «языковой карте» мира [4] и относится к обширной языковой «семье» родственных индоевропейских языков, которые по происхождению восходят к общему источнику - индоевропейскому праязыку.

На нем говорили предки многих народов, населяющих в настоящее время обширные территории Европы и Азии. Как один из индоевропейских языков русский язык по особенностям своей грамматики, фонетики и лексики противопоставлен языкам других языковых семей: кавказским (грузинский, абхазский, чеченский и др.), тюркским (турецкий, казахский, башкирский, татарский и др.), финно-угорским (финский, венгерский, эстонский, удмуртский и др.), семитским (арабский, иврит и др.), китайско-тибетским и другим языкам.

Внутри индоевропейских языков различают следующие группы: языки германские (немецкий, английский, шведский и др.), романские (латынь, итальянский, испанский, французский, румынский и др.), балтийские (латышский, литовский), иранские (персидский, осетинский и др.), индийские (хинди, урду, цыганский) и славянские. К числу последних относится и русский. Чтобы правильно представить место русского языка в системе языков, следует иметь в виду, что все славянские языки делятся на три группы: языки восточнославянские (русский, украинский, белорусский), западнославянские (чешский, польский, словацкий и некоторые другие) и южнославянские (старославянский, болгарский, сербский, словенский и др.)

Русский язык принадлежит к восточнославянской подгруппе славянской группы индоевропейской семьи языков. Но по своему происхождению русский язык тесно

связан с другими языками мира. Этот вывод можно сделать на основе сравнения словарного состава русского, украинского и белорусского языков. [1] Можно заметить сходство слов русского языка и других индоевропейских языков: русский – ночь; белорусский - ночь, украинский - ніч, болгарский – нощ, польский, чешский и словацкий – noc, литовский – naktis, латышский- nox, итальянский – note, французский – nuit, английский – night, немецкий – nacht.

О родстве языков говорят тогда, когда в разных языках сходно звучат такие слова, о которых известно, что они существовали еще в глубокой древности. Очевидно, что несколько сот лет или тысячелетий назад подобные языки были одним языком, который принадлежал единому народу, и лишь позднее этот народ разделился на несколько народов, говорящих на разных, хотя и отчасти сходных языках. Здесь уместно будет сказать о взаимодействии языков. Русский язык, сохранив свою идентичность, вобрал в себя греко-византийское, латинское, восточное и старославянское наследие. Петровская эпоха дала «зелёный свет» для проникновения в русскую речь огромного множества слов иноязычного происхождения. Наглядным примером может служить влияние на русский язык древнегреческого, латинского, или старославянского языков (на лексическом уровне). Например, слово АНЕКДОТ (древнегреч. anekdotos) – в переводе «неизданный» - коротенькие смешные остроумные истории о политической жизни или житейских проблемах. Анекдоты являлись устным народным творчеством и не издавались. Слово «ТЕРЕМ» тоже греческое и означает дом, жилище. Латинские заимствования нашли свое применение в различных областях: медицине, образовании, спорте, философии, судебного производства и многих других. Значительное место в русском языке занимают тюркские заимствования, которые по тематике относятся к самым различным пластам русского языка. Это названия явлений природы, географические понятия (курган, буран), названия растений (карагач, инжир, алыча), названия животных (сайгак, архар), названия предметов одежды (халат, тулуп, чалма), названия кулинарных блюд и напитков (плов, шурпа, айран).

У русского языка и других славянских языков большой пласт общей лексики. Особенно южнославянская и русская лексики испытывали сильное взаимное влияние. Старославянская лексика пришла на Русь с первыми книгами еще в X веке с Балкан, откуда распространялась письменность. Но уже с конца XVIII века южнославянские языки испытали на себе мощную волну русского влияния. В результате развития культурных, экономических, социальных связей, зная русский язык, можно понять, хотя и не дословно, и сербский, и македонский, и болгарский текст. Влияние

старославянского языка сделало русский язык более выразительным и гибким. Многие слова, пришедшие из старославянского, не воспринимаются сегодня как заимствованные: они полностью, что называется, «обрусили» (одежда, чрезвычайный); другие же воспринимаются как устаревшие или поэтические слова (перст, ладья, рыбарь).

Исходя из выше сказанного, хочется отметить, что русский язык – один из многих других языков, который занимает очень важное место в современной действительности. Русский язык на современном этапе – один из богатых языков мира. Кроме того, он является и языком международной дипломатии. Большую работу по пропаганде русского языка и организации его изучения проводит Международная ассоциация преподавателей русского языка и литературы и Институт русского языка им. А. С. Пушкина, оказывающий постоянную и многогранную методическую помощь всем преподавателям русского языка в зарубежных странах.

Русским языком пользуются свыше 250 миллионов человек. Он входит в первую десятку самых распространенных языков на планете. Ну а в мировом пространстве русским языком в разной степени владеют более полумиллиарда человек. [5]

Для меня как преподавателя русского языка и литературы очень важно нести вахту сохранности чистоты и функционирования русского языка в Молдове. На уроках в 5 – 6 классах подвожу учащихся к мысли о том, развитие языка происходит непрерывно и ведет к обогащению его словарного состава, упорядочению грамматических форм, произносительных норм. На развитие как русского, так и любого другого языка, изучаемого в школе, влияют изменения, происходящие в обществе, а также собственно языковые особенности. В последние десятилетия русская лексика пополнилась иноязычными словами, обозначающими новые для нашей действительности явления общественной жизни: *фиибургер, плеер, чипсы, менеджмент, мониторинг, лизинг, паркинг, селфи и другие*.

Для учащихся 7-8 классов предлагаю следующие тренировочные упражнения:

Задание 1. *Русский язык входит в славянскую группу (восточнославянскую подгруппу) индоевропейской семьи языков. Из приведенного ниже списка языков выберите родственные русскому славянские языки. Найдите языки, которые наряду с русским имеют статус мирового языка.*

Сербский, английский, греческий, польский, молдавский, латинский, украинский, испанский, итальянский, эстонский, белорусский, китайский, чешский, болгарский, арабский, французский, грузинский, хинди, иранский, албанский, хорватский, словацкий.

Задание 2. С чем связан процесс перехода слов в разряд устаревших? В левой колонке приводятся устаревшие слова, в правой – их современные эквиваленты. Из слов правой и левой колонки составьте смысловые пары. Отдельно выпишите слова – лексемы, не имеющие современных соответствий. Объясните, почему в современном языке нет эквивалентов этих слов. Дайте толкование их значений.

Ладья, младой, ямщик, куртина, ланиты, чело, армяк, обиняк, горница, дюжина, мнить, одр, лобызать, вития, рать, кокошник.	Клумба, двенадцать, войско, намёк, думать, постель, поэт, лоб, молодой, лодка, целовать, щеки, комната, коммерсант.
---	---

Задание 3. Запишите неологизмы современной эпохи развития русского языка, относящиеся к тематическим группам «Экономика», «Политика», «Техника», «Массовая культура» (по 5-6 примеров). Употребите эти слова в контексте.

В старших классах задания усложняются, требуют проявления коммуникативных компетенций. Например, после работы над текстом даю вопросы для самоконтроля:

1. К какой языковой семье, группе и подгруппе принадлежит русский язык?
2. Что такое праславянский язык? Когда он существовал?
3. Когда образовалась древнерусская народность и каков язык этой народности?
4. Расскажите об основных периодах развития русского языка. Приведите наиболее характерные примеры.
5. Какое положение занимает русский язык среди других языков? Почему русский язык относится к числу мировых языков?
6. В чем проявляются особенности русского языка как средства межнационального общения?

В связи с введением новых стандартов в образовании целью изучения русского языка стало формирование функциональной грамотности. Поэтому во главе школьного обучения стоит коммуникативная часть языка. Это, прежде всего, владение устной речью, то есть умение общаться на различных уровнях. Поэтому качественное преподавание русского языка является одним из основных условий обеспечения образовательного и культурного пространства в полиглоссической системе нашего

региона. В поликультурной образовательной среде региона русский язык должен помочь адаптироваться в изменяющихся условиях существования человека. Главная задача учителя, по-моему, сегодня состоит в том, чтобы создать необходимые психолого-педагогические условия для раскрытия творческого потенциала ребенка, найти индивидуальный подход к каждому учащемуся, определить уровень владения языком, определить, в какой семье воспитывается ребенок: двуязычной или в семье, где русский язык не является родным. Изучение, наряду с родным языком, русского языка имеет положительное значение, так как это содействует взаимному обмену опытом и приобщению каждой нации и народности к культурным достижениям всех других народов и к мировой культуре. Задачи учителя – словесника состоят в том, чтобы пробудить у учащихся интерес к изучению русского языка, выработать прочные орфоэпические, орфографические и пунктуационные навыки, помочь детям овладеть русским языком как средством общения. Современные подходы к преподаванию русского языка требуют четкой организации исследовательской деятельности учащихся. Очень важно, чтобы учитель не только давал ученикам готовые знания, но и учит добывать их самостоятельно. Единственный путь, ведущий к знанию - деятельность.

Русский язык – это не только традиционный язык межнационального общения, но и источник знакомства с русской и мировой культурами. «Русский язык - мировой язык, - указывает известный лингвист Вячеслав Белоусов. - И в третьем тысячелетии он своего культурного, исторического значения не утратит. Он сохранит свое присутствие не только в странах СНГ, но и в мире» [2]. Я считаю, что роль русского языка определяется тем великим значением, которое имел и имеет в истории человечества русский народ — творец и носитель этого языка. В современных условиях русский язык приобретает всё большее международное значение. Его изучают многие люди в разных странах мира.

Наблюдающееся сейчас неконтролируемое приобщение к западной цивилизации приводит, по моему мнению, к разрушению русской культуры, русского национального самосознания. Сейчас все чаще говорят о выработке русской национальной идеи, которая могла бы объединить русскоговорящих. Одной из составляющей такой идеи вполне может быть сохранение языка. В заключение хочется призвать к тому, что необходимо быть твердо убежденными в том, что не следует забывать, что русский язык - межнациональное богатство, и наша прямая обязанность, обязанность учителей русского языка и литературы, состоит в том, чтобы сберечь его для будущих поколений! Поэтому обеспечение эффективного изучения русского языка в школах требует сегодня ряда мер, способных улучшить ситуацию.

Библиография:

1. Андреева И., Хруслов Г. В. В. Функционирование русского языка в странах СНГ и Балтии// М-во образования Рос. Федерации, Гос. ин-т рус. яз. им. А.С. Пушкина. 2004 г.
2. В. Белоусов. Роль русского языка в мировом социокультурном пространстве. // Студенческий научный форум – 2012.
3. Егоров В.Г., Штолль В.В. Русский язык - фактор интеграции постсоветского пространства // Международная жизнь. №12. 2017.
4. Янина Короткова. Русский язык в мире. Цифры и факты// Международная жизнь. №6. 2018.

5. Интернет-ресурсы.

<http://rudocs.exdat.com/docs/index-13531.html?page=2>

<http://rusedin.ru/2010/02/05/mesto-rossii-v-mire-opredelit-i-mesto-russkogo-yazyika/>

УДК 37.016:821.163(478)

Флокосу Лариса Степановна

Докторант,

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“,

Велико Търново, България.

Преподавател по български език и литература

и по румънски език и литература,

Теоретичен лицей «Васил Левски»,

Кишинев, Республика Молдова

E-mail: laraflocosu82@gmail.com

**ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПНОТО СТАНОВИЩЕ В
ОБУЧЕНИЕТО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В УСЛОВИЯТА НА МНОГОЕЗИЧИЕ В
РЕПУБЛИКА МОЛДОВА**

Abstract: The article presents and discusses an urgent problem related to the formation and development of communicative competence in the Bulgarian language in the context of multilingualism in the Republic of Moldova. The importance of developing and applying the

principles of learning the Bulgarian language, taking into account interlanguage interference and multilingual environment, is emphasized. The tendency is to diversify and supplement the principles of teaching in the logic of the competence approach as the linguistic and communicative experience of students in learning Bulgarian as a foreign language increases.

Keywords: principled position, interlanguage interference, communicative competence, multilingual environment, Bulgarian language, multilingualism.

Мултиетническата комуникативна среда в Република Молдова разполага с предимства за осигуряване на равнопоставеност между живеещите етноси, за осмисляне на езиковата и етнокултурната им идентичност и пълноценното им интегриране в обществото.

Актуалната динамика на процесите в молдовското многоезично пространство, налагат пряко отношение към избора на образователните модели. Съвременната личност се намира в различни отношения, моделирани от едно или друго общество. Социализацията е продуктът (резултатът) в развитието на личността, която предполага да е гъвкава, с цел да се приобщи към социума, да постигне хармонични взаимоотношения, без да губи своята индивидуалност. И по този начин, днешната личност е поставяна в различни комуникативни ситуации сама да «присвои» езикови знания и умения, а не просто да е обучавана, за да се формира като активно действаща и креативна личност, която се стреми към личен успех.

Езикът и обществото са показател на една културна обособеност. Тенденцията е да се разкрие индивидуалната личност в спецификата на един народ, една култура, съхраняващи проверени във времето ценности. Междукултурното взаействие стимулира търсенето на ефективни национални стратегии, като в същото време поддържа и мотивира дългогодишните традиции в отделните държави (Демирева 2018: 25).

Приемаме, че днес обучението по български език за националните малцинства в Република Молдова има «специфична» водеща роля, тъй като учениците, от една страна навлизат в езиковия колектив чрез интуитивно владене на езика за да усвоят книжовната форма. От друга страна, основната образователна цел на обучението по български език е развиване на комуникативната и интеркультурната компетентност в условията на многоезичие, т. е. се овладява книжовната форма на българския език при наличие на езикова интерференция под влияние на руски и румънски език.

В съответствие с казаното специално внимание се отделя на посочените в новия курикулум по български език и литература принципи на родноезиковото обучение в диалектна среда, за да се проучи по-нататък принципното становище за равнището на владеене на български книжовен език под влияние на руски и да се предложи разработен възможен вариант на принципи за преподаване на български език като чужд в многоезична среда.

Преди да разгледаме горепосочените принципи на преподаване, нека разкрием същността на понятието «принцип» като методическа концепция. Думата *принцип* има латински произход и означава «основа», «начало», «закон, редовност», «ръководна идея» по отношение на дейността и поведението на човека.

Под принципите на преподаване се разбират изходните положения, които определят целите, съдържанието, методите и организацията на обучението и се проявяват във взаимосъвързаност и взаимозависимост (Шубин 1963: 136).

Руският лингвист Ефим Пассов подчертава, че «При неправилно формулирани, неясни, неадекватни принципи на обучението се застрашава целия учебен процес» (Пассов 1991: 162).

По своята същност учебният процес е обемен и многостранен. Трудно е да си представим, че всички принципи на обучение са значими и нужни за цялото образователно пространство. Вероятно има принципи от различна степен: някои определят целия учебен процес, други – преподаването на някакъв вид речева дейност, трети са необходими само за определена област на обучението и т. н. Учебният процес не може да бъде организиран, ако няма добре формулирани принципи, на които трябва да се разчита в процеса на взаимодействие с ученика. Тези и други реалии обичат определени решения в образователния процес, които трябва да бъдат гъвкави и мобилни в съответствие с конкретиката на образователната ситуация.

За успешното обучение по чужд език особено важно място заема, според Ефим Пассов, ясно формулиране на принципите на чуждоезиковото обучение, като се има предвид взаимодействието на езиковото разнообразие и интеркультурното общуване.

В дидактиката и методика на многоезичието активно се говори за пет принципа и те са следните:

- когнитивно обучение и учене: сравняване и обсъждане;
- разбирането – основа за учене на езици;
- ориентиране към съдържанието;
- ориентиране към текста;

- ефективен учебен процес – икономичност на учебния процес и активиране на обучаваните (по Коева 2014: 56-60).

Дидактико-методическите принципи на езиковото образование са основните идейни направления, на които се подчинява образователния процес. Важно е преподавателят в процеса на обучението да ги познава и спазва, тъй като правилният подход на принципното становище повишава ефективността на обучението.

Чешкият педагог-хуманист Ян Амос Коменски определя *петнаесет* дидактически принципа, основани на естествеността на ученето:

- своевременност;	- ефективност;	-
изчерпателност		
- сигурност;	- достъпност;	- адекватност
- видимост;	- логичност;	- активност
- осъществимост;	- последователност;	- самодейност
- постепенност;	- системност;	- етичност

Изследователите обобщават, че всички принципи на образователния процес са обединени от една обща идея – «принцип на природообразност».

По-нататък ще маркираме някои от *дидактическите принципи*, определени от българските езиковеди и методисти като приоритетни в обучението по български език като чужд.

- *Принцип на нагледност*. Тази дейност се осъществява в основните типове дейност, четирите речеви умения: слушане, говорене, четене и писане.

- *Принцип на активност*. Според този принцип, процесът за овладяване на чужд език е успешен ако ученикът е активен участник в различни комуникативни ситуации.

- *Принцип на системност и последователност*. Същността на този принцип е добра разработена система на обучение по чужд език, с цел знанията на учениците да са последователни и трайни. Учебният материал се свежда до нивото на системност в съзнанието на учениците. В условията на чуждоезиковото обучение този принцип развива лингвистичното мислене, познавателните способности и възпитава положителни личностни качества.

- *Принцип на индивидуален и диференциран подход*. Спазването на този принцип е съобразен със степента на влияние на индивидуалните възрастови особености у учениците. Необходимо е да се създават благоприятни условия за усвояването на българския език като нероден.

- *Принцип на достъпност.* Прилагането на този принцип се отнася до целите, задачите, съдържанието, методите и формите на цялостния процес на чуждоезиковото обучение. Важно е подбора на учебния материал да бъде достъпен за всеки ученик, с цел да не понижава мотивацията и да развива интерес към нови знания.

В реалното чуждоезиково обучение изредените принципи взаимодействват помежду си, се проявяват синхронно и действат един чрез друг като се стремят да се реализират. Другият избор в обучението по чужд език са *методическите принципи*, които ориентират учебния процес в логиката на компетентностния подход.

- *Принцип на комуникативност.* Този принцип организира изучаването на езика във вид на комуникация, който, въз основа на книжовните норми на езика, изгражда определено поведение у ученика.

- *Принцип на ситуативност.* В учебния процес се реализира чрез въвеждането на реална езикова ситуация.

- *Принцип на интеркултурна комуникация.* Този принцип съотнася взаимодействието на българската култура и културата на друг народ (прилики, разлики и пр.).

- *Принцип за съотношение между съвременния български книжовен език и другия език, който учениците владеят.* Същността на този принцип е постепенно преминаване от български език на другия и обратно.

- *Принцип на приближаване.* Чрез прилагането на този принцип се игнорират незначителни грешки в речта на учениците.

Беглият преглед на дидактическите и методическите принципи на обучението по чужд език създават основа за определяне на образователни принципи в условията на полилингвална молдовска среда.

Образователните принципи на родноезиковото преподаване, които дължат на общодидактическите по чужд език и на принципите на многоезичието, съдействат за *възможеният разработен вариант на единадесет принципана обучението по български език в условията на многоезично в Република Молдова като се има предвид междуезиковите интерференции и чуждоезиковата среда:*

1. Отчитане на езиковите явления от първия (Е1), втория (Е2) и последващ чужд език, търсене на *прилики* между езиците и използването им в различни комуникативни дейности.

2. Отчитане на езиковите явления от първия (Е1), втория (Е2) и последващ чужд език, търсене на *разликите* между езиците и съзнателното им използване в различни речеви ситуации.

3. Сравняване и обсъждане на доминиращата *езикова интерференция*, «придобита» под влияние на руски език и владеене на диалектна разновидност на езика в многоезична среда.

4. Осъществяване на *интегрирано обучение* на няколко езика: руски, румънски, български и английски (в нашето изследване).

5. Възприемане, обработване, осмисляне и възпроизвеждане на *получената информация*, с цел да се интегрират и утвърдят новите езикови знания по български език в многоезичното пространство – като път за изучаване на български език в неродна езикова среда.

6. Разчитане на езиковия и образователния вече *опит на учениците* в часовете, където българският език се изучава като втори и последващ чужд - характерен за когнитивното учебно поведение.

7. Частично прилагане на ефективни, пестящи време *методи и похвати* характерни за чуждоезиковото преподаване и учене, в условията на многоезичие.

8. Проникване, разбиране и ориентиране към *съдържанието на текста* – като най-важна единица на речевата комуникация и основно средство за обучение в часовете по български език като втори и последващ чужд.

9. Формиране на полилингвистична и поликултурна личност в социокултурното пространство (молдовски и руски) с помоха на *знанията на родния език и съотнасяне към системите на други чужди езици*, които развиват комуникативната компетентност у учениците в условията на езикова интерференция.

10. Формиране и усъвършенстване на уменията за *provokiraщо диалогично общуване* в час, където българският език се изучава като чужд.

11. Междукултурна ориентация и езиково разнообразие в процеса на обучението по български език в условията на многоезична социална среда – като реакция на изходната

точка за учене – «разбиране» на опозиците «свое – чуждо», «аз – другият», «ние – другите».

И така, предложеният вариант *единадесет принципа на обучението по български език в условията на многоезичие в Република Молдова* възможно е основа за изучаване на

български книжовен език като първи, втори и последващ чужд в условията на многоезичие:

Първо. Важна роля за изучаването на български език като чужд играе «живото обсъждане» на:

- *учебния продукт*: Какво направи? Какво се получи при твоя начин на учене?

- *процеса на учене*: Как направи това? Може ли това да се направи по друг начин?, защото с помошта на такъв тип дискутиране, интерпритиране, достигане до изводи ученикът е откривател на своя собствен «езиков свят» (Коева 2014: 57).

Второ. Изучаването на лексиката при чуждоезиковото обучение изисква непрекъснат и постепенен процес с разнообразни индивидуални речеви продукти, създадени от учениците.

Трето. Думата като основна лексикална единица се овладява в контекста на мултикультурната и многоезичната специфика на обучението.

Четвърто. Подборът на учебни материали се съобразява с характера на чуждоезиковото обучение и се изисква учениците да бъдат мотивирани индивидуално да проучат теми от другия/чуждия свят.

Пето: Подборът на автентични текстове играе важна роля в обучението по български език в условията на многоезичие. Тенденцията е добре премислена и целенасочена работа с текстове, които дават възможност за осмисляне на отношението «език – човек -етнокултура». С помощта на тази опозиция се овладяват повече речеви стереотипи на общуване(Димитрова 2019: 105).

Шесто: Постигането на комуникативната компетентност в условията на многоезичие чрез обучението по български език изисква продуктивни дидактически методи като креативно четене / ситуации и евристичен метод, които развиват абстрактно-логическото и творческото мислене.

Седмо: Усвояването на българския език като чужд на равнище разбиране и умееене да се конструира реч в съответствие със социокултурните модели на общуване.

Осмо: Изучаването на българския език в неродна лингвистична среда трябва да се овладява с помощта на езиковите изразни форми, които са характерни за обществения и културния живот както на българите в Молдова, така и на българите в България.

Девето: Основно значение за усвояването на книжовния български език като чужд имат фразеологичните единици – източник на познание за духовния свят на человека. С помоща на фразеологизмите се осъществява интеркультурно общуване в образователния процес.

Опит на разработеният вариант на принципите на обучението по български език в условията на многоезичие възможно е основа за изучаване на родния език като чужд в логиката на компетентностния подход. В края на обучението по български език като чужд е важно учениците да постигнат комуникативната компетентност, готови да умелят да общуват с другите хора. Тенденцията е принципите на обучението в логиката на компетентностния подход да се разнообразят и допълнят, тъй като се предполага, че нараства езиковия и комуникативния опит на учениците при изучаване на чужд език.

Представените по-горе принципи на обучението по български език нямат строго определено становище, което организира целия учебен процес. По - скоро принципите на обучението по отношение на взаимодействието на основните дидактически принципи са взаимосвързани и функционират един чрез друг в процеса на учебната дейност. С оглед на идеята в процеса на езиковото обучение е необходимо организиране на предложената система от дидактически принципи, като резултат на ефективно обучение.

Продуктивна е идеята, че ситуацията на многоезичие в Република Молдова изисква по-дълбоко проучване на езиковите системи, на лингвистичните явления и на граматическите феномени, които влияят на речевото поведение на ученика. Независимо от това курикулумът построява своята концепция върху съществуващите вече научни изследвания. В съответствие с казаното предметният курикулум по български език и литература обосновава основните принципи на родноезиковото образование:

- отчитане на езиковата и на социокултурната интерференция;
- използване на диалектен вариант на българския език като основа за овладяване на книжовна норма;
- частично прилагане на методи и похвати, характерни за чуждоезиковото обучение в условията на билингвизъм;
- развиване и формиране на комуникативната компетентност и типологизирането на уроците;
- съпоставка на творби от българската, молдовската и руската литература с цел идентифициране и разбиране на „другия“ (Демирева 2018: 27–28).

В условията на многоезично обкръжение и поликултурно училище с основен език на преподаване руски се извеждат няколко основни *положения и предложения*:

- Основна цел на съвременното обучение по български език в условията на многоезичие е развиване на комуникативната компетентност на учениците.
- Съвременното обучение по роден език в Молдова се определя от социалната поръчка и се основава на комуникативно-дейностния подход. Основната

задача на Курикулума по български език и литература е да се повиши функционалността на образованието.

- Методическа система за реализация на обучението по български език на учениците в чужбина. Разбира се, не може да се очакват нови учебни програми по български език и литература в Молдова, отчитащи спецификата на обучение на ученици, за които българският език е чужд (първи, втори, трети...), но може да се вземе друго направление, като например разработка на приложения (варианти) към действащите програми днес.

- Съдържанието на учебниците и курикулумът по български език и литература за учениците, които изучават родния език като чужд, трябва да се адаптират с чуждоезиковото образование и да бъдат съобразени с Общата европейска езикова рамка (ОЕЕР).

- Резултатността на комуникативната компетентност на учениците от обучението по български език в многоезична среда зависи в най-голяма степен от подготовката на учителите за работа в тези условия. Бесарабските учители по български език и литература, за да адаптират методите на преподаване на езика като чужд с цел да подобрят качеството на образованието, се нуждаят от специализирана подготовка за преодоляване на комуникационната бариера между отделните етнически общности; за организиране на учебен процес съобразно спецификата на езиковата и на социокултурната среда, в която живеят и учат учениците.

Изразените по-горе мисли насочват вниманието към сложната езикова ситуация в Република Молдова, която е наложила *следното*:

- да се разгледат и приложат *принципи* на родноезиковото обучение за осъществяване на комуникативност в обучението по български език в диалектна среда, като вниманието е насочено към *рационално учене на езика*;

- изучаването на български език под *влияние на руски* се осъществява в неродна езикова среда и при тези обстоятелства *принципите* на обучението по български език трябва да се съобразяват с принципите на чуждоезиковото обучение;

- обучението по български език в *условията на многоезичие* се овладява като чужд и, явно, разработеният вариант на *принципите* за преподаване са основа за развиване и формиране на комуникативната компетентност, като в центъра се поставят езиковите модели (думи, изрази) и се стига до препоръчителния продукт на обучението – текстът.

Очаква се принципите на обучението по български език в диалектна, руска и многоезична среда да се допълнят и разнообразят в логиката на компетентностния

подход в Република Молдова и да се стремят към последователност и приемственост по отношение на езиковите и комуникативните компетентности.

Библиография:

- 1. Демирева, К.** (2018). Интертекстуалност, мултикультурно образование, критическо мислене. – В: Демирева, К. (съст.) Брод през годините. Кишинев: „Lexon-Prim“, 2018, 27- 28.
- 2. Димитрова, Д. (2019).** Обучението по български език – обучение в текст и чрез текст (5.-12. клас). Варна: „Славена“, 2019, 105.
- 3. Коева, Я. (2014).** Многоезичие и обучението по немски език като чужд. Велико Търново: „Ивис“, 2014, 56-60.
- 4. НКБЕЛ (2020).** Национален курикулум по български език и литература (5.-9. клас и 10.-11. клас). Кишинев: „Централна типография“, 4-10, 62-82; 4-11, 44-54.
- 5. Шубин, Э. (1936).** Основные принципы методики обучения иностранным языкам. Москва: „Просвещение“, 1936, 136.

УДК 908

Христов Иво,

делегиран от МОН България преподавател
по история в Болградската гимназия «Г.С.Раковски»,
Украина

БЕСАРАБСКИТЕ БЪЛГАРИ И БЪЛГАРСКОТО НАЦИОНАЛНО ОСВОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕНИЕ

Abstract. The article talks about the liberation movement in which the Bessarabian Bulgarians participated. We are talking about the Russian-Turkish wars, riots and uprisings. Georgi Rakovsky is one of the first who realized the important role of Bessarabian Bulgarians in the national liberation movement of Bulgaria.

Keywords: Bessarabian Bulgarians, liberation movement, Budjak, Revolutionary Committee

„Любовта към отечеството превъзхожда всичките световни добрини“, тези думи на Георги Раковски най-ярко характеризират българите, които напускат пределите на

своята родина и се заселват в Бесарабия. Въпреки че са далеч от родните си места те не забравят България и нейното освобождение се превръща в тяхна мечта, с чието реализиране те се засмат още в началото на своето заселване. Българското национално-освободително движение се изразява в няколко направления – руско-турски войни, чети и легии, бунтове и въстания.

Заселването на степните на Бесарабия или Буджака започва през втората половина на XVIII в., когато според изследователите българските бежанци се заселват във Вулканещи. Преди руско-турската война 1806-1812 г. в Буджака живеят над 8000 българи и гагаузи.

Въоръжените сили от българи в помощ на руската армия, в седмата по ред Руско-турската война, започват да се създават през 1810 г. Образувани са 4 самостоятелни доброволчески отряда при руската армия със съдействието на Софроний Врачански и неговите привърженици, след призовите му към българите и към Русия и за освобождение на България с въстание в страната, комбинирано с руска намеса. Така се стига до създаването на българската земска войска от генерал Кутузов. Той разпорежда българите, които вземат участие да се освободят за 3 години от всякакви данъци и мита. Броят на участващите в бойните действия бил около 3000 души, като те били разделени на отряди от по 100, а начело бил българин. В нея от българите живеещи в Бесарабия влиза по 1 човек от всеки 5 семейства. Първоначално е под командването на генерал Павел Турчанинов, а на 10 юни същата година за прям негов подчинен е назначен щабс-ротмистър (капитан) Дмитрий Павлович Ватикиоти от болградското българско село Табака.

В следващите руско-турски войни – 1828-1829 г. и 1853-1856 г. участие взимат много доброволчески отряди. В първата от тях, броят им варира между 5 и 25000 души. Такъв доброволчески корпус е организиран от полковник Иван Липранди, в който трябва да вземат участие като доброволци българи от Украйна, Бесарабия и Влашко и първоначално наброява около 1600 души. Към него се присъединяват много българи населяващи Бесарабия по онова време, сред които е и воеводата Генчо Къргов от Дермендере (Каланчак). Подобно е отношението на бесарабските българи по време на Кримската война, в която участва доброволческата рота на Павел Грамадов, един от съратниците на Раковски. Първоначално в неговия отряд наброява около 50—60 доброволци, но в средата на февруари 1855, когато ротата била разформирована в Измаил те нараснали на 250 человека.

Важната роля на бесарабските българи в националноосвободителното движение, пръв осъзнал Георги Раковски в една от първите организирани прояви, а именно втория Браилски бунт. Идеята на Раковски е, отряд съставен от бесарабски българи да пресече р. Дунав и да вдигне въстание в България. За съжаление организаторите са предадени и Раковски е арестуван.

Той обаче продължава тясното сътрудничество с Бесарабия, където се намират повече от 25% от абонатите на неговия вестник „Дунавски лебед“, издаван в периода 1860 – 1861 г. в Белград и една от главните трибуни на националноосвободителното движение. Негови съратници събират средства за организираната Първа българска легия и от тук именно се стичат повечето от доброволците, които взимат участие не само в Първата и Втора български легии, но и в четите организирани преди и след това. Когато става дума за Първата българска легия, както отбелязва съвременникът Иван Цанков, «... от Румъния легионери са отишли най-много от Болград, Комрат, Кубей, Кишинев, Галац, Браила, Плоещ, Гюргево, Крайово [Крайова] и Турно-Северин...»

Във втория етап на организирано националноосвободително движение се засилва ролята и значението на Бесарабия. Тук живее и работи Христо Ботев, който на два пъти е учител, първо в Задунаевка през 1866 г., а после и в Измаил. Сериозни връзки има и Любен Каравелов, който неколкократно посещава Болград, където учи и бъдещия помощник на Васил Левски – Ангел Кънчев. Според някои изследователи Апостолът също е пребивавал в Болград, но за това няма ясни доказателства. В създадения от Каравелов БРЦК (български революционен централен комитет) главен секретар е Олимпий Панов, родом от Тараклия.

Дейността на БРЦК се разпространява в Болград, който влиза в комитета като представител на бесарабските българи и по-точно на Болградския революционен комитет, който е част от мрежата на БРЦК. На събранието Болградският комитет представлят още Петър Фитов и Иван Иванов, които са определени за „настоятели“ за отбиране на средства за откриване на паметник на Георги Раковски и издаване на неговите съчинения.

Отначало Болградският комитет наброява 5 души, през 1875 – 14, а в 1876 – вече до 30 членове. Това са предимно преподаватели в Болградското училище - Иван Иванов, Петър Николаев, Иван Хаджииванов, Димитър Ямбулов, представители на окръжната и градска администрация – Николай Минков, Стоян Атанасов, местните търговци Пе- тър Фитов, Михаил Радионов, Михаил Мумджиев и др.

Комитетът в Болград взима дейно участие в конфликта, който се получава между Ботев и Каравелов, опитвайки се да помири двамата революционни дейци. Негови представител, С. Атанасов, присъства на събрание на българските комитети, свикано в Браила, на което е било решено да се възложи на българския комитет в Болград материално да осигури въоръжената чета на Филип Тотю, във връзка с което незабавно да се разшири дейността по събирането на парични средства в града.

Болградският комитет в навечерието на Априлското въстание оказва материална подкрепа на много революционно настроени българи и на голям брой български емигранти, желаещи да участват в четите. От българските емигранти се формират неголеми военни дружини. Такава дружина от 8 души (в нея влиза И. Абрашев) в края на април се отправя за румънския граничен град Турну-Мъгуреле. По-късно тя става ядро на въоръжената чета на Таню Стоянов Куртев, която преминава Дунав в средата на май 1876 година.

Избухването на Априлското въстание кара редица младежи, издържани от Болградския комитет да се отправят към крайдунавските градове за присъединяване към четниците. Двама от тях – В. Господинов и М. Каназирски, отиват в Галац. Те съобщават скоро, че не могат да чакат останалите си другари. Тръгват за България с четата на Христо Ботев и загиват геройски в един от боевете.

Бързото потушаване на Априлското въстание лишава от възможност и останалите желаещи да участват в героичната епопея на българския народ.

На 19 юли 1876 година в Букурещ е образуван новият Български централен революционен комитет, наречен Българско централно благотворително общество (БЦБО). Като представител на Болградския комитет в събраницето участва учителят Димитър Ямбулов.

След като на 12(24) април 1877 г. Русия обявява война на Османската империя, Болградското общество се обръща с „Възвание“ към българския народ“, в което го подканя да се вдигне на въоръжена борба в помощ на руснаците, които щяха безкористно, като братя, да избавят българския народ от петвековното иго.

УДК: 32.019.51

Евгений Борисович Чирков,

доктор политических наук,

и.о. зав. кафедрой Публичное право,

КГУ, г. Комрат,

7401, г. Тараклия,

e-mail: chirkove@mail.ru
orcid id: 0000-0002-6148-5924

Андрей Александрович Балтаков,
магистр административных наук
КГУ, г. Комрат,
e-mail: baltakov@mail.ru,
7401, г. Тарацкая, РМ

Ирина Олеговна Кывыржик
бакалавр педагогических наук КГУ, г. Комрат,
e-mail: irinakyvyrzik@gmail.com,
с. Казаклия, РМ

ВЛИЯНИЕТО НА ПОЛИТИЧЕСКИТЕ НАГЛАСИ ВЪРХУ ПРОЦЕСА НА ПОЛИТИЧЕСКА СОЦИАЛИЗАЦИЯ НА МЛАДИТЕ ХОРА В НАСТОЯЩЕТО ВРЕМЕ

Abstract. Socio-political life in many of its parameters is located at levels that are far from the directly aware interests and understandings of most of the young members of society. Under these conditions, the attitudes of the needs related to politics and the social structure serve as a necessary means for the psychological inclusion of young people in the socio-political life.

Keywords: political attitudes, political activity, youth, opinions, disposition, beliefs, political socialization.

Днес, в момента, политически нагласи на младежта са способни често да се изменят, във връзка с динамичността (мобилността) промените в потребностите, в мотивите, в знанията и в опита на младите хора.

Включването на политическите нагласи в психологията на младите хора произтича в зависимост от нивото на социално-политическите отношения.

Възприемането на политическото поле, както и имиджът на социалната реалност, от една страна, и политическите предпочитания, от друга страна, оказват една на друга взаимно влияние. Очевидно е, че младите хора с различни политически възгледи, привърженици на различни партии, млади хора с различни нагласи в сферата на политиката ще оценяват по различен начин едни и същи социални явления. И, обратно,

от това как младият човек оценява социалната реалност, зависи неговият политически избор [4].

Политическата нагласа е вътрешна, невинаги осъзната готовност на субекта да извърши именно тези действия, които са адекватни на дадената социално-политическа ситуация. Нагласата предхожда всякакви актове на субекта, включително и психическите; тя се оказва и първата крачка към действие, задаваща посоката на реакциите на индивида по отношение на едни или други обекти, с които той взаимодейства.

В сферата на политическата дейност именно политическата нагласа става фактор, регулиращ поведението на индивида или на общността, както и моделиращ позитивно или негативно тяхното възприемане на властта, правителството, държавата и политиката като цяло.

Ние можем да разграничим следните видове политически нагласи: на ситуацията, на обекта; на политическата система, на режима, на политическите сили, на конкретни политически институции, на лидери и пр. Трябва да се отбележи, че по отношение на едни и същи политически явления у някои хора могат да доминират нагласите на ситуацията, а у други – на обекта, и тази разлика оказва значително влияние върху тяхното съзнание и поведение. Реакцията на субекта на едно или друго явление, определя не само самото явление, но вътрешната, неосъзната предразположеност на субекта да реагира на нея по определен начин, т. е. нагласа на субекта.

В структурата на политическите нагласи се разграничават три нива: когнитивни, емоционални и поведенчески. Когнитивният елемент от политическата нагласа отразява предварителните знания на индивида, интереса му към политиката [1, стр. 353 - 374]. Емоционалното отношение към политическия обект като правило се появява преди критическото оценяване на обекта. Именно емоционалният компонент на политическите нагласи играе важна роля в оформянето на политическите предразсъдъци, расови стереотипи, религиозна, етническа и други форми на нетolerантност. Поведенческият елемент от нагласата представлява непосредствена готовност за политическо действие.

Политическите нагласи носят следните функции:

1. Дават на човека способност да реагира на ситуацията и на външните обекти въз основа на миналия опит; осигуряват стабилността на личността.
2. Помагат на човека да моделира реакцията си не само на познатите, но и на непознатите, неясни и объркващи социално-политически ситуации, минимизират риска, опасността, съдържащи се в подобни ситуации; играят специфична роля на компенсатор

на когнитивния дефицит, т. е. компенсират липсата на политически знания и информация.

3. Тези потребности, отнасящи се до политиката и общественото устройство, служат като необходимо средство за психологическо включване на масата в политическия живот.

Една от друга нагласите се отличават преди всичко по отношение на степента на дълбочина и вкорененост в личността, например:

1. Мнения – повърхностният вербален слой на съзнанието, отличава се с нестабилност.

2. Диспозиция или общо отношение към нещо – по-стабилен тип политическа нагласа, която има по-дълбоки корени.

3. Убеждения – те са най-устойчивите нагласи, съставящи своега рода „ядро“ на личността. В процеса на политическата социализация се формира целият набор от нагласи, което се превръща за личността в източник на последващото поведение.

Нагласите, които даден индивид придобива в готов вид от социалния опит и култура, са един от най-важните елементи на политическата психология. Своето собствено оригинално отношение към политическата действителност индивидът си изработва рядко [2].

Доколкото политиката обхваща много хора, включително и младежката категория, за своите нагласи по отношение на политиката индивидът заимства обикновено от другите, а политическите нагласи са способни да се променят, особено под влияние на промените в потребностите, мотивите, знанията и опита на хората, затова е толкова важна ролята на политическите нагласи в процеса на политическа социализация на младите хора.

Политическите нагласи на младите хора са способни да се изменят още по-често във връзка с динамичността (мобилността) в измененията на потребностите, в мотивите, в знанията и опита на младите хора. За съжаление, в съвременното молдовско общество често агентите на политическата социализация или в значителна степен са изгубили влиянието си (напр. семейството, училището) върху процеса на усвояване на политическите норми и модели на поведение, или остават засега неформирани като цяло (например, групи по интереси, политически партии).

Резултат от политическата социализация се явява определена структура на личността, политическите ценности, които са устойчиви елементи, превръщането им в убеждения и нагласи. В човека изначално не са заложени нито консервативни, нито

демократични, нито либерални, нито анархистични възгледи. Те се формират на протежение на един дълъг процес под влияние на разгледаните по-горе фактори [3, стр. 53].

При това решаваща роля играе непосредствено жизненият и политическият опит на младия човек, който му позволява да сравни предлаганите от различни медиатори и представители на политически теории и концепции съответстващи на жизнените реалии. Ролята на политическите нагласи в този процес е неоспорима.

Политическите нагласи предизвикват интерес у изследователите и политиците във връзка с това, че те могат да служат като средство за обратна връзка между тези, които вземат решенията, и тези, които ги изпълняват, и до известна степен, помагат да се отрази отношението на гражданите към едни или други политически лидери, явления и т. н.

Библиография:

1. Lupu, A. Politici sociale in uniunea europeană. In: Republica Moldova și integrarea europeană. Elemente de strategie. Chișinău: Inst. de politic publice, 2003. p. 353-374
2. Campbell A, Converse P. E., Miller W. E. and Stokes D. E. The American Voter. N. Y., 1960.
3. Султ, Г., Арсени И. Правовое государство и разделение властей. Материалы студенческой научной конференции в Бельцком госуниверситете «Alecu Russo», октябрь, Бельцы, 2007, с.51-56 (1,2 с.а.), ISBN 978-9975-931-15-1.
4. Шавшукова, Н. Особенности восприятия политического поля людьми разных политических ориентаций. М.: МГУ, 2001.

УДК: 316.614.2

Евгений Борисович Чирков,

доктор политических наук,

и.о. зав. кафедрой Публичное право,

КГУ, г. Комрат,

7401, г. Тараклия,

e-mail: chirkove@mail.ru

orcid id: 0000-0002-6148-5924

Андрей Александрович Балтаков,

магистр административных наук

КГУ, г. Комрат,

e-mail: baltakov@mail.ru,

7401, г. Тараклия, РМ

Ирина Олеговна Кывыйржик
бакалавр педагогических наук КГУ, г. Комрат,
e-mail: irinakyvyrzik@gmail.com,
с. Казаклия, РМ

РЕГИОНАЛНИЯТ ФАКТОР ЗА РАЗВИТИЕТО НА ПОЛИТИЧЕСКАТА КУЛТУРА НА НАСЕЛЕНИЕТО НА МОЛДОВА

Abstract. The subject briefof this study is the influence of regionalism on the most important functions of political culture in the territorial municipalities of Moldova during the first and second decades of state independence.

Keywords: the region, the sociological analysis, the social researchers, the political culture, the factor, the territorial communities.

В социологическата литература регионът се разбира преди всичко като пространство на определена социална структура, на организацията на властта и на културните традиции, което дава основание на социолозите да говорят за териториално диференцирана общност от хора. От позициите на социологическия подход териториалната организация може да бъде разбрана като съвкупност от териториални общности от различно ниво и отношенията между тях. Задача на социологическото проучване е изследването на регионалните различия в условията на жизнената дейност на териториалните общности. При социологическия анализ на социално-териториалната структура на обществото изследователят акцентира вниманието си върху социалния механизъм на функциониране и върху развитието на социално-териториалните общности [2, с.393].

Както свидетелстват резултатите от масовите социологически запитвания, за абсолютното мнозинство от молдавското население понятието "регион" включва две значения: това е както мястото, където те живеят, така и част от територията на Молдова, която се отличава от останалата част на страната със своята история, култура, икономика и размери.

Посочват се две основни форми на развитие на феномена на регионализма в Молдова. Първата е свързана с икономическите интереси на регионите и като цяло съвпада географски с установленото административно-районно деление. Тази форма е

потенциално способна да стане доминантен фактор на регионализацията. Обаче на съвременния етап, когато още е рано да се говори за истински баланс между защитата на общодържавните икономически интереси и отстояването на местните икономически интереси на регионално ниво, решаваща роля играе втората форма на регионализма - историко-етническата, игнорирането на която създава предпоставки за забележимо напрежение във вътрешнополитическата ситуация.

Молдовските социолози отделят необходимото внимание на влиянието на историческите особености върху общественото развитие на териториалните общности, на тяхното отношение към събитията от историческото минало на страната, атрибутите на нейната държавност, избора на векторите на външната политика и на стратегическите партньори [1, с.180].

Социологическите изследвания от средата на 1990-те г., които имат за цел разкриването на регионалните различия в политическите ориентации на населението в градовете Келераш и Тараклия дават основание на техните автори да изкажат предположението, че съществените различия между жителите на двата града са етнически и политически, като в същото време социалните различия отиват на втори план.

Социалните изследователи отбелязват съществуването на регионалните различия в политическата култура не само по оста "Север-Юг". Така Б. Цирдя издига хипотеза за съществуването на "вертикално" (Север-Юг) и "хоризонтално" (Центр-Изток) културно разделение на Молдова. Анализирайки политическата култура като комбинация от политическата компетенция, доверието към политиците и политическата активност, Б. Цирдя подчертава отсъствието на линейна връзка на тези елементи на политическата култура с оста "Север-Юг". Още повече, според неговата гледна точка, противопоставянето на политическите култури от типа "гражданска-отчуждена" е характерно по-скоро за Центъра и Източа (Приднестровието) [3].

В смисъла на политическата култура политологите посочват четирите вектора на въздействие в политическото пространство на Молдова: северният – векторът на влиянието на културните и религиозните процеси; централният – векторът на влиянието на икономическите решения; източният и южният (Приднестровието и Гагаузия, при това Гагаузия и без това се явява автономна област) – векторите на влиянието на сепаратистките и автономистките тенденции в молдовската политика [4]. Наред с това в съвременното молдовско общество се открояват три политически субкултури - руската,

румънската и западната, различията между които се обясняват с различното ниво на социално-икономическа активност и с отношението към националните интереси.

Следователно става дума за сегментацията за политико-културното пространство на Молдова. Съществуващите регионалните общности се отличават с особено регионално съзнание, основано върху регионалната идентификация, регионалните интереси и ценности, върху общия исторически и политически опит, върху етноконфесионалните особености, наличието на регионални "агенти" на формирането на политическата култура.

По този начин, правомерно е да се говори за отсъствието в съвременното молдовско общество на консенсусна политическа култура и на съгласувано отношение на населението на страна като цяло с определени политически сили, които отстояват съответстващите идеологически ценности и политическия вектор на развитие, в частност това се отнася към външнополитическия курс в условията на разгръщането на глобализационните процеси.

При това има основания да се говори за съществуването в страната на конфликтни политически култури в регионално измерение. Научният проблем се състои в това, доколко съществено е нивото на посочената конфликтност и преди всичко какви именно съставящи функции на политическата култура се разглеждат във времеви аспект.

За решаването на поставения проблем се използва функционалният подход в изследването на политическата култура. Към главните функции на политическата култура се отнасят:

- познавателната (показателите са: интерес към политика, политическите знания);
- оценъчната (оценката на политическата ситуация и на политическите събития, на дейността на политическите организации и лидери);
- ориентационната (отношението към идеологическите ценности, към различните политически сили, които отстояват такива ценности);
- интеграционната (доверието към политическите институти, политическата идентификация);
- активационната (политическото участие, политическата компетентност, готовността към политическите акции, електоралните преференции);
- прогностичната (очакванията и предпазването, свързани с политическата перспектива).

Регионът като фактор на влияние върху посочените функции на политическата култура ни интересува преди всичко от гледна точка на принципите на териториалната

организация на социално-политическите и социокултурните аспекти на жизнената дейност на човешките общности. Съвместимостта на социално-культурните ценности и нивото на политическата солидарност се анализират с термините на историческата идентичност, пространственно-териториална самоидентификация, желаният вектор за развитие на региона, свързан с опозицията "национална интеграция - регионална автономия" и с нивото на авторитаризма в териториалните общности.

Библиография:

1. Енев, Н. Интелектуалната цивилизация. София: Ciela, 2009.
2. Султ Г., Чирков Е. Население стран Евросоюза и финансовая составляющая их социального обеспечения. Материалы международной научно-практической конференции, на тему: «Наука, образование, культура», посвященная 30-летию Комратского государственного университета, февраль 2021, Комрат, с. 391-399 (0,6 с.а.), ISBN 978-9975-3496-2-8. 082:378.4(478-21) =135.1=111=161.1
3. <http://www.allmoldova.com/news/kolichestvo-molodezhi-v-moldove-sokrashhaetsya/>
4. http://www.bezmd.net/news/taraklijskij_rajon_predpochtet_obedinitsja_s_gagauziej/2012-02-13-139 (Тараклийски район предпочита да се обедини с Гагаузия (рус.)
Проверено на 22 април 2013 г. Архивирано от първоизточника на 28 април 2013 г.)

